

**ΑΝΩΤΑΤΟ  
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ  
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ  
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

***Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η  
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ***

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ :ΠΕΡΡΑΚΗ ΣΥΝΟΔΙΝΗ  
ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ :ΓΙΑΝΝΟΥΛΙΔΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ**

Η σπουδάζεται: 2005

**ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2005**

## Περιεχόμενα

1 <sup>ο</sup> Κεφάλαιο	Σελ.1
1.1 Η τουριστική βιομηχανία στη χώρα μας	Σελ.1
1.2 Ο Τουρισμός υγείας στα πλαίσια ανάπτυξης των ειδικών μορφών τουρισμού	Σελ.3
2 <sup>ο</sup> Κεφάλαιο	Σελ.7
2.1 Ο Ιαματικός τουρισμός και η εξέλιξη του στον τουρισμό υγείας	Σελ. 7
2.2 Η ιστορία της ιαματικής λουτροθεραπείας και των ιαματικών πηγών στη χώρα μας	Σελ.10
2.3 Οι ιαματικές πηγές στην Ελλάδα	Σελ.13
2.4 Κατηγορίες ιαματικών πηγών	Σελ.17
2.4.α Ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας	Σελ.18
2.4.β Ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας	Σελ.21
3 <sup>ο</sup> Κεφάλαιο	Σελ. 26
3.1 Νομοθετικό πλαίσιο για τα θερμομεταλλικά νερά	Σελ.26
3.2 Οι φορείς του ιαματικού τουρισμού και του τουρισμού υγείας	Σελ 28
4 <sup>ο</sup> Κεφάλαιο	Σελ. 34
4.1 Η οργάνωση και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στον διεθνή χώρο	Σελ.34
4.2 Ο τουρισμός υγείας στις σημαντικότερες Μεσογειακές χώρες	Σελ.41
4.3 Οι διεθνείς τάσεις ανάπτυξης του τουρισμού υγείας	Σελ. 49
4.4 Τα ταξίδια των Ευρωπαίων για θεραπευτικό τουρισμό	Σελ.51
4.5 Τα ταξίδια των Ευρωπαίων για τουρισμό υγιεινής και φυσικής διαβίωσης	Σελ.53
5 <sup>ο</sup> Κεφάλαιο	Σελ.55
5.1 Ο τουρισμός υγείας στην Ελλάδα. Τα χαρακτηριστικά της Ελληνικής αγοράς	Σελ.55
5.2 Κατευθύνσεις πολιτικής για την ανάπτυξη του τομέα	Σελ.59
5.3 Δυνατότητες –Προοπτικές ανάπτυξης του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα	Σελ. 62
6 <sup>ο</sup> Κεφάλαιο	Σελ.64
6.1 Ο όρος SPA και οι διάφοροι τύποι SPA	Σελ.64
6.2 Τα σημερινά κέντρα θαλασσοθεραπείας	Σελ.66
7 <sup>ο</sup> Κεφάλαιο	Σελ.72
Γενικά συμπεράσματα-κατευθύνσεις πολιτικής	Σελ.72
Βιβλιογραφία	Σελ.75

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

### 1.1 Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ ΜΑΣ

Ο τουρισμός στις μέρες μας κατέχει μια ιδιαίτερη θέση στη "βιομηχανία των υπηρεσιών", η οποία δεν σταματά μόνο στο ενδιαφέρον των οικονομικών δραστηριοτήτων αλλά επεκτείνεται στο πολιτιστικό, κοινωνικό, καθώς και στο μορφωτικό επίπεδο των λαών παγκοσμίως.<sup>1</sup>

Η αγορά του τουρισμού και των ταξιδιών σήμερα είναι η μεγαλύτερη βιομηχανία στον κόσμο, προσφέροντας στην παγκόσμια οικονομία καθώς και στις εθνικές και στις τοπικές οικονομίες.

Σήμερα η βιομηχανία του τουρισμού πλησιάζει τα 35 τρισεκατομμύρια δολάρια, ενώ παραμένει ο μεγαλύτερος εργοδότης σε όλο τον κόσμο απασχολώντας 127 εκατομμύρια υπαλλήλους,

Τουρισμός είναι η μετακίνηση ανθρώπων από μια γεωγραφική θέση σε μια άλλη για περίοδο μικρή ή μεγάλη, κάπου έξω από την περιοχή όπου ο ταξιδιώτης συνήθως ζει και εργάζεται.

Συνήθως τα κίνητρα για τουρισμό ποικίλουν σε μεγάλο βαθμό τόσο από λαό σε λαό όσο και από άνθρωπο σε άνθρωπο. Ως ενδεικτικά κίνητρα τουρισμού θα μπορούσαν να αναφερθούν τα παρακάτω: επαγγελματικά, ψυχαγωγίας - ευχαρίστησης, αλλαγής, αναζήτησης περιπέτειας, εκπαίδευσης, υγείας, αθλητισμού, επίσκεψης αρχαιολογικών χώρων κτλ.

Η ανάπτυξη του τουρισμού ήταν ραγδαία τα τελευταία 30 περίπου χρόνια, καθώς πέρασε από το επίπεδο των λίγων (ελιτιστικό) στον μαζικό τουρισμό (τον τουρισμό για τις πλατιές λαϊκές μάζες). Καταλυτικοί παράγοντες για τη δραματική αλλαγή, η οποία επήλθε στον τουρισμό, ήταν τόσο η τεχνολογική ανάπτυξη, η οποία εκμηδένισε τις αποστάσεις, όσο και η ανάγκη για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των εργαζομένων στον αναπτυγμένο κόσμο.

Μετά το τέλος των εχθροπραξιών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του εμφυλίου πολέμου που ακολούθησε σχεδόν αμέσως μετά, καταβλήθηκαν προσπάθειες εκ μέρους της πολιτικής εξουσίας για την ανάπτυξη του τουρισμού. Η Ελλάδα, σαν τουριστικός προορισμός, άρχισε να προσελκύει από τις αρχές της δεκαετίας του '50 το ενδιαφέρον των ξένων τουριστών ολοένα και περισσότερο. Προς το τέλος της δεκαετίας για την οποία ο λόγος, παρ'όλο ότι η Ελλάδα

---

<sup>1</sup>Καραθάνος Γεώργιος, Ελληνικός τουρισμός, μύθοι και πραγματικότητα, σελ. 153

αγωνιζόταν για να αναπτυχθεί οικονομικά, συγκαταλεγόταν μεταξύ των ευρωπαϊκών εκείνων χωρών που είχαν κάνει σημαντική πρόοδο προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης του τουρισμού τους. Μέχρι τότε η τουριστική κίνηση στην Ελλάδα ήταν περιορισμένη, αποτελείτο δε κατά κύριο λόγο από ένα μικρό αριθμό τουριστών υψηλής εισοδηματικής τάξης που ενδιαφερόντουσαν βασικά να επισκεφθούν τα μνημεία του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Τα συναλλαγματικά έσοδα που απεκόμιζε η Ελλάδα τότε ήταν ασήμαντα, ο δε τουρισμός της αποτελούσε ένα μικρό μέρος της οικονομίας της.<sup>2</sup>

Αυτό που συνέβαλε αποφασιστικά στην προσέλκυση ενός μεγαλύτερου αριθμού τουριστών στην Ελλάδα στη διάρκεια του δεύτερου μισού της δεκαετίας του '50, ήταν η υποτίμηση της δραχμής τον Απρίλιο του 1953. Η Ελλάδα έγινε τότε αν όχι ο φθηνότερος τουριστικός προορισμός για τους διεθνείς τουρίστες, τουλάχιστον ένας από τους φθηνότερους, ενώ πριν από την υποτίμηση της δραχμής συγκαταλεγόταν μεταξύ των ακριβότερων. Έτσι, λοιπόν, άρχισαν να επισκέπτονται τη χώρα και άτομα χαμηλότερης εισοδηματικής στάθμης, αφού ο τουρισμός της ήταν πια προσιτός σε αυτά. Το γεγονός ότι οι τιμές των παρεχόμενων υπηρεσιών φιλοξενίας αυξήθηκαν συγκριτικά με αργούς ρυθμούς και σε περιορισμένη έκταση κατά τα πρώτα έτη μετά την υποτίμηση της δραχμής και ότι η σταθερότητα της δραχμής διατηρήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα, έκανε δυνατή την πώληση της Ελλάδας σαν ένα προορισμό διακοπών και ανάπαυλας σε πολύ ανταγωνιστικές τιμές για αρκετά χρόνια.

Οι προσπάθειες για να αναπτυχθεί ο τουρισμός στην Ελλάδα στη δεκαετία του '60 αντιμετώπισαν μεγάλες δυσκολίες και αυτό βασικά γιατί τα αναγκαία για αυτόν τον σκοπό κεφάλαια που μπορούσαν να διαθέτουν ήταν πολύ περιορισμένα. Κατά συνέπεια οι προσπάθειες να αναπτυχθεί ο τουρισμός στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της πιο πάνω χρονικής περιόδου δεν ήταν ανάλογες με τις νέες ευκαιρίες που παρουσιαζόντουσαν. Παρ'όλα αυτά, όμως, ο αριθμός των επισκεπτών στην Ελλάδα εξακολουθούσε να αυξάνεται και έτσι γίνεται δυνατή η θετική συμβολή του τουρισμού στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και ταυτόχρονα στη διερεύνηση της εξαγωγικής βάσης της με το να διαφοροποιούνται οι οικονομικές δραστηριότητες.

---

<sup>2</sup> Ηγουμενάκης Ν. *Τουρισμός και ανάπτυξη*, σελ. 201

Η Ελλάδα αναμφισβήτητα<sup>3</sup> είναι ίσως η μοναδική χώρα που μπορεί να ικανοποιήσει αν όχι όλα , τότε τα περισσότερα κίνητρα για τουρισμό σε παγκόσμια κλίμακα. Τόσο οι φυσικές της ομορφιές, τα πλούσια και μοναδικά αρχαιολογικά της θέματα και μνημεία της, την ιστορία της , οι ιδιαιτερότητες της από τόπο σε τόπο, τα νησιά της, τα βουνά της, το οικολογικό της σύστημα, οι δυνατότητες που δίνονται για κάθε είδους άθλημα τόσο θερινό όσο και χειμερινό, οι ιαματικές της πηγές, το κλίμα της, η φιλοξενία των Ελλήνων, την καθιστούν ιδανική χώρα για την ανάπτυξη του τουρισμού. Σήμερα κατά τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού βρίσκεται στην 17<sup>η</sup> θέση στην Παγκόσμια κατάταξη των τουριστικών προορισμών.

## **1.2 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ**

Ήδη από την δεκαετία του 1980 είχαν επισημανθεί οι αλλαγές που συντελούνταν στα πλαίσια της παγκόσμιας αγοράς του τουρισμού .Πολλοί ερευνητές επεσήμαναν ότι η άνοδος της κατά κεφαλήν τουριστικής δαπάνης, η αύξηση του ελεύθερου χρόνου, καθώς και οι σημαντικές κοινωνικές και δημογραφικές μεταβολές που είχαν επέλθει στον δυτικό κόσμο, θα συνέβαλαν στη διαφοροποίηση της τουριστικής αγοράς στη δεκαετία του 1990.Κυρίαρχο αποτέλεσμα αυτών των κοινωνικών αλλαγών είναι η ολοένα και μεγαλύτερη ποικιλία , η οποία συνίσταται σε ποικιλία μορφών τουρισμού, τουριστικών αναγκών και τουριστικών προτύπων.<sup>4</sup> Με την πάροδο του χρόνου υπάρχει σημαντική μείωση του αριθμού των τουριστών για τους οποίους κυρίαρχο κίνητρο ταξιδιού είναι η αναζήτηση της απόλαυσης . Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η συμμετοχή σε υπαίθριες δραστηριότητες ,η συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων , η άνοδος του μορφωτικού επιπέδου , η βελτίωση των αισθητικών κριτηρίων καθώς επίσης και των ατομικών και κοινωνικών συνθηκών ζωής των ανθρώπων. Η αναζήτηση αυτών των νέων αξιών σε σχέση με τον τουρισμό αντικατοπτρίζεται στην οργάνωση του ελεύθερου χρόνου και στα νέα τουριστικά προϊόντα που έχουν εμφανιστεί όπως οι ενεργητικές διακοπές και ο τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων.

---

<sup>3</sup> Καραθάνος Γ. ο.π. σελ 154

<sup>4</sup> Κουδουμά Μ. *Τουρισμός υγείας*.

Η εμπειρία από την ανάπτυξη προγραμμάτων ειδικών μορφών τουρισμού διαφέρει ανάλογα με τον τύπο και το επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης της χώρας υποδοχής. Αρκετές από τις ειδικές μορφές τουρισμού λειτούργησαν ως συμπληρωματικές του μαζικού αριθμού με στόχο την βελτίωση των υπηρεσιών του ως προς την ποικιλία. Παράλληλα καθοριστικοί παράγοντες για την ανάπτυξή τους αποτέλεσαν οι τοπικές ιδιομορφίες κάθε περιοχής, και η συνύπαρξη δύο ή τριών ειδικών μορφών σε ένα κοινό μοντέλο ανάπτυξης. Η παράδοση, η συνάφεια των χαρακτηριστικών της προσφοράς, και η συμπληρωματικότητα προς το πρότυπο του μαζικού αριθμού οδήγησε στην ανάπτυξη δύο ή τριών μορφών υπό τύπου 'πλέγματος'.

Μεταξύ των ειδικών μορφών τουρισμού συγκαταλέγεται και ο τουρισμός υγείας, ο οποίος σήμερα αφορά ολοένα και περισσότερο τα υγιή άτομα που έχουν ως κίνητρο τη διατήρηση της καλής τους φυσικής κατάστασης και της ψυχικής και σωματικής τους αναζωογόνησης. Λόγω των μεταβολών των κοινωνικών και καταναλωτικών προτύπων στις αναπτυγμένες χώρες εμφανίζει μια συνεχή τάση ανανέωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών και καθίσταται ένας από τους δυναμικότερους νέους κλάδους της τουριστικής αγοράς.<sup>5</sup>

Στα πλαίσια αυτά ο τουρισμός υγείας μπορεί να αναπτυχθεί παράλληλα με άλλες μορφές τουρισμού, είτε ως τμήμα της ανάπτυξης προγραμμάτων με έμφαση στη δημιουργία «πλέγματος» ειδικών μορφών σε περιοχές με ιδιαίτερα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά (π.χ. σε συνδυασμό με τον οικολογικό, τον αθλητικό, τον τουρισμό περιπέτειας είτε συμπληρωματικά με το μαζικό οργανωμένα τουρισμό, ως τμήμα του τουριστικού πακέτου, με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου (πχ σε συνδυασμό με το θαλάσσιο, το συνεδριακό, τον πολιτιστικό ή τον τουρισμό κινήτρων).

**ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ / ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ:** Ο οικοτουρισμός δεν απαιτεί ιδιαίτερα αυξημένο κόστος για τη δημιουργία σχετικής υποδομής, ενώ τόσο ο τουρίστας όσο και το τουριστικό κύκλωμα υποδοχής και εξυπηρέτησης του σέβονται τη φύση. Στη μορφή αυτή τουρισμού, μπορούμε να εντάξουμε την περιήγηση σε παραδοσιακούς οικισμούς, βιότοπους, εθνικούς δρυμούς, πεζοπορικά μονοπάτια, φαράγγια, σπήλαια κ.α. Σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική, σε πολλές

---

<sup>5</sup>Κουδουμά Μ. *Τουρισμός υγείας*

περιπτώσεις ο οικοτουρισμός επιλέγεται ως πρόσθετη δραστηριότητα από τους πελάτες των κέντρων τουρισμού υγείας .

**ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ:** Η μορφή αυτή του τουρισμού έχει ως κύριο κίνητρο την άσκηση ενός αθλήματος . Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη τουρισμού άθλησης είναι η δημιουργία αθλητικών εγκαταστάσεων σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και η στελέχωσή τους με εξειδικευμένο προσωπικό. Τμήμα της πελατείας αποτελούν τα άτομα που κάνουν τουρισμό υγείας και ενδιαφέρονται για την διατήρηση της καλής τους φυσικής κατάστασης.

**ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΣ :**Πραγματοποιείται ,κατά κανόνα , από άτομα νεαρής ηλικίας και υψηλού εισοδηματικού επιπέδου που τους αρέσει να ζουν έντονα και επικίνδυνα και επιζητούν νέες και μοναδικές εμπειρίες που τους προσφέρει ο τουρισμός περιπέτειας. Ιδιαίτερο ρόλο, όσον αφορά την ελκυστικότητα, διαδραματίζει η ποικιλία και η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος. Με ορισμένες από τις δραστηριότητες του τουρισμού περιπέτειας μπορεί να συνδυαστεί ο τουρισμός υγείας στην σύγχρονη μορφή του.

**ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ:** Αναφέρεται στο σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που διεξάγονται στο θαλάσσιο χώρο μιας χώρας ή διαφορετικών χωρών. Αποτελεί μία από τις δυναμικότερες μορφές, δεδομένου ότι έχει σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις. Η πλέον επικερδής δραστηριότητα του θαλάσσιου τουρισμού είναι αυτή που αφορά την ναύλωση σκαφών αναψυχής, ενώ εξίσου σημαντική δραστηριότητα αποτελούν και οι κρουαζιέρες. Τα μεγάλα κρουαζιερόπλοια συχνά διαθέτουν σύγχρονες εξοπλισμένες εγκαταστάσεις για την παροχή φροντίδων υγείας και αισθητικής περιποίησης, οι οποίες σε συνδυασμό με ειδικά προγράμματα διατροφής, μπορούν να αποτελέσουν συμπληρωματικό τμήμα του τουριστικού πακέτου. Επιπλέον, όπως έχουμε αναφέρει, η προσφορά ανάλογων υπηρεσιών προβάλλεται ως αυτόνομο τουριστικό προϊόν.

**ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ:** Το σημαντικότερο κίνητρο του πολιτιστικού τουρισμού είναι η συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις. Ο πολιτιστικός τουρισμός εμφανίζει διεθνώς ανοδικές τάσεις και περιλαμβάνει μεταξύ άλλων επισκέψεις-μελέτες ιστορικών μνημείων και αρχαιολογικών χώρων, ταξίδια με

σκοπό την παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων, κινηματογραφικών και μουσικών φεστιβάλ, κ.α. Συνεπώς, για την ανάπτυξη της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού απαιτείται, εκτός από την γενική υποδομή, η ύπαρξη ειδικής υποδομής, όπως για παράδειγμα θέατρα, μουσεία, ιστορικά μνημεία, αίθουσες πολλαπλών χρήσεων καθώς επίσης και αξιόλογα προγράμματα πολιτιστικών, καλλιτεχνικών και μορφωτικών εκδηλώσεων. Η δυνατότητα πραγματοποίησης πολιτιστικού τουρισμού στην ευρύτερη περιφέρεια ενός κέντρου τουρισμού υγείας μπορεί να λειτουργήσει ως συμπληρωματικό κίνητρο για την επίσκεψη του και να αποτελέσει, επιπρόσθετα, παράγοντα της ελκυστικότητάς του.

### **ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΕ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΧΩΡΙΑ ΕΙΔΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ \ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΤΑ ΘΥΛΑΚΕΣ:**

Η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού ανταποκρίνεται στην ανάγκη του τουρίστα για καλά οργανωμένες διακοπές. Πρόκειται για τεχνητά συγκροτήματα που δημιουργούνται σε ιδιαίτερα εκτεταμένες περιοχές (θύλακες) εντός των οποίων παρέχεται ευρύτατο φάσμα υπηρεσιών διαμονής, εστίασης, δραστηριοτήτων άθλησης και αναψυχής. Κύριο χαρακτηριστικό είναι ότι οι δραστηριότητες αναψυχής συντονίζονται και εποπτεύονται από εξειδικευμένους επαγγελματίες με στόχο την δημιουργία πνεύματος χαλάρωσης και φιλικότητας. Μεταξύ των εγκαταστάσεων συχνά περιλαμβάνονται κέντρα θαλασσοθεραπείας, υδροθεραπείας και πλήθος υπηρεσιών που σχετίζονται με την φροντίδα του σώματος και την αισθητική περιποίηση.<sup>6</sup>

**ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ:** Στην συγκεκριμένη ειδική μορφή τουρισμού υπάγονται διαφόρων ειδών οργανωμένες συναντήσεις, όπως είναι τα συνέδρια, με μεγαλύτερο ή μικρότερο αριθμό συμμετοχόντων, σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Λόγω της κατά κανόνα περιορισμένης χρονικής διάρκειας (συνήθως τριών ή τεσσάρων ημερών), συχνά συνδυάζεται με κάποια άλλη μορφή τουρισμού. Στα πλαίσια αυτά, οι προτιμήσεις των πελατών του συνεδριακού τουρισμού κατά την διάρκεια του ελεύθερου χρόνου μεταξύ των συνεδριάσεων, στρέφονται και προς τον τομέα των υπηρεσιών, περιποίησης και αναζωογόνησης του οργανισμού που προσφέρει ο τουρισμός υγείας.

---

<sup>6</sup> Κουδουμά Μ. *Τουρισμός υγείας*



**ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΙΝΗΤΡΩΝ** :Ο τουρισμός κινήτρων συνίσταται στην προσφορά τουριστικού πακέτου μικρής χρονικής διάρκειας, από μια επιχείρηση στα στελέχη της, προκειμένου αυτό να λειτουργήσει ως κίνητρο για την αύξηση της αποδοτικότητας των εργαζόμενων της επιχείρησης. Το ταξίδι, κατά κανόνα πραγματοποιείται στο εξωτερικό, ενώ από τα εξειδικευμένα ταξιδιωτικά γραφεία που το οργανώνουν δίδεται έμφαση στην ιδιαίτερη “ατμόσφαιρα” του τόπου προορισμού, στην άνεση και στην πολυτέλεια. Όπως και στην προηγούμενη περίπτωση, στο περιθώριο του τουρισμού κινήτρων η σύγχρονη μορφή του τουρισμού υγείας μπορεί να αποτελέσει συμπληρωματικό συστατικό στοιχείο του τουριστικού πακέτου.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2**

### **2.1 Ο ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΥΓΕΙΑΣ**

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, <<μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις για τον τουρισμό είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής των ατόμων>>. Ο τουρισμός και τα ταξίδια συνδέονται στενά με την βελτίωση της ανθρώπινης υγείας, η οποία αποτελεί μία από τις βασικές συνιστώσες της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής, για αυτό το λόγο ο στόχος της βελτίωσης ή της αποκατάστασης της υγείας μέσω της πραγματοποίησης ενός ταξιδιού υπήρξε ανέκαθεν ισχυρό ταξιδιωτικό κίνητρο<sup>7</sup>.

**Ο ιαματικός τουρισμός** αποτελεί μορφή κοινωνικού τουρισμού που έχει ως σκοπό τη χρησιμοποίηση των ιαματικών πηγών κυρίως για θεραπευτικούς σκοπούς. Η πορεία του μέχρι τώρα στη χώρα μας δείχνει ότι απευθύνεται κυρίως σε άτομα τρίτης ηλικίας και συνταξιούχους-συνήθως ασθενείς- οι οποίοι πηγαίνουν στις ιαματικές πηγές κατόπιν ιατρικής πλέον προτροπής, με σκοπό κυρίως να υποβοηθηθεί η φαρμακευτική αγωγή του γιατρού. Σε κάποιες περιπτώσεις, ο λόγος επίσκεψης μπορεί να είναι η πρόληψη και όχι απαραίτητα η θεραπεία.<sup>8</sup>

---

<sup>7</sup> Κουδουμά Μ. *Τουρισμός υγείας*

<sup>8</sup> Σπαθή Σ.Κ. *Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα.*

**Ο θεραπευτικός τουρισμός** απευθύνεται κυρίως σε ασθενείς οι οποίοι εκτός από λούσεις σε ιαματικές πηγές ακολουθούν και άλλες φυσικές μεθόδους θεραπείας, όπως είναι οι εισπνοθεραπείες, αεροθεραπείες, σπηλαιοθεραπείες, θαλασσοθεραπείες, ρινοπλύσεις, πηλοθεραπείες, κινησιοθεραπείες, ηλεκτροθεραπείες κ.λ.π.

Ο όρος **θερμαλισμός** (thermalism), επικράτησε στο σχετικό διεθνές σεμινάριο της Πορτογαλίας το 1992 ,περιλαμβάνει το σύνολο των ενεργειών για τη θεραπεία του ανθρώπινου οργανισμού με τη χρήση των θερμομεταλλικών νερών των ιαματικών πηγών. Εισάγει ένα νέο πνεύμα στη μέχρι τώρα γνωστή πρακτική, και δεν απευθύνεται πλέον μόνο στους ασθενείς και στην Τρίτη ηλικία , αλλά σε όλο τον κόσμο που ενδιαφέρεται για την διατήρηση της καλής του υγείας και της φυσικής κατάστασης. Από την άποψη του τουρισμού, ο θερμαλισμός ταυτίζεται με τον ιαματικό τουρισμό και οι δύο έννοιες συχνά χρησιμοποιούνται αδιακρίτως.<sup>9</sup>

Εδώ θα ήταν καλό να αναφέρουμε και τον ισοδύναμο όρο υδροθεραπεία. Η υδροθεραπεία αναφέρεται συχνά στην ελληνική βιβλιογραφία, αναγνωρίζεται ως ιατρική θεραπευτική μέθοδος και μπορεί να είναι εσωτερική ή εξωτερική.

Η επαναληπτική μορφή της υδροθεραπείας, δεδομένου ότι απαιτείται ένας ορισμένος αριθμός λούσεων, οι οποίες πρέπει να πραγματοποιηθούν σε ορισμένο χρονικό διάστημα ,για να ολοκληρωθεί η θεραπεία, και οι πολλές ελεύθερες ώρες ,που παρεμβάλλονται μεταξύ των λουτρών, διέθεσαν στον ασθενή πολύ χρόνο και για άλλες δραστηριότητες. Έτσι δημιουργήθηκαν τα θέρετρα του ιαματικού τουρισμού (spas),που συνδυάζουν τη θεραπεία με την ψυχαγωγία, καθιστώντας σταδιακά τον ασθενή και τουρίστα. Κατά συνέπεια εξέλιξη του θερμαλισμού αποτελεί ο ιαματικός τουρισμός.<sup>10</sup>

Τα τελευταία χρόνια έχουμε και την εξέλιξη του ιαματικού τουρισμού προς τον τουρισμό υγείας. Στις αρχές της εφαρμογής του , ο τουρισμός υγείας απευθυνόταν κυρίως σε άτομα που είχαν ανάγκη να κάνουν χρήση των υδάτων των ιαματικών πηγών, προκειμένου να ευεργετηθούν από τις ιαματικές τους ιδιότητες και να θεραπεύσουν διάφορες παθήσεις. Πρώτιστος σκοπός, συνεπώς, του ταξιδιού ήταν η θεραπεία και για το λόγο αυτό οι ηλικίες στις οποίες απευθυνόταν αυτή η μορφή τουρισμού ήταν η μέση και η τρίτη ηλικία. Με την πάροδο του χρόνου όπως διαπιστώνουμε ,μεταβάλλονται οι αντιλήψεις περί υγείας και διατυπώνονται νέοι

---

<sup>9</sup> Σπαθή Σ.Κ. *Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα*

<sup>10</sup> [www.healthtourism.gr](http://www.healthtourism.gr)

ορισμοί όσον αφορά τον τουρισμό υγείας, ο οποίος εξελίσσεται στον σύγχρονο τύπο τουρισμού με μεγαλύτερη εξειδίκευση και επέκταση δραστηριοτήτων και με τη χρήση νέων τεχνολογιών που προστέθηκαν στα παραδοσιακά ιαματικά λουτρά. Ο ιαματικός τουρισμός και ο τουρισμός υγείας αποτελούν δύο εντελώς διαφορετικές έννοιες, έστω και αν έχουν κοινό σκοπό την πρόληψη, την επανάκτηση και τη διατήρηση της υγείας.

**Ο τουρισμός υγείας**, αποτελεί έναν από τους πλέον σύγχρονους τρόπους διακοπών που βρίσκει ολοένα και περισσότερους θαυμαστές. Ο μέσος όρος ηλικίας των συμμετοχόντων πέφτει σημαντικά, ενώ το οικονομικό τους επίπεδο ανεβαίνει. Εκτός των παραπάνω δραστηριοτήτων που περιγράψαμε περιλαμβάνει και ένα πλήθος άλλων που απευθύνονται σε ανθρώπους που ακολουθούν – συστηματικά ή όποτε τους δίνεται η ευκαιρία –έναν φυσικό τρόπο ζωής, προσέχοντας τη διατροφή τους ,την υγεία τους και τη φυσική τους κατάσταση .

Οι πελάτες αυτής της κατηγορίας, λόγω της γενικότερης στάσης ζωής που ακολουθούν, απαιτούν και στη διάρκεια των διακοπών να βρουν δραστηριότητες και εγκαταστάσεις που ταιριάζουν με αυτή τη φιλοσοφία .Γι' αυτό το λόγο επιλέγουν προορισμούς και επιχειρήσεις με την ανάλογη υποδομή.<sup>11</sup>

Η γενικότερη αυτή τάση για έναν πιο υγιεινό τρόπο ζωής , περιορισμό της φαρμακοθεραπείας , προσεκτικότερη διατροφή, αθλητισμό και αγάπη για το περιβάλλον , δημιούργησε την ανάγκη για όλο και περισσότερες τουριστικές επιχειρήσεις να αρχίζουν να προσανατολίζονται προς αυτή τη κατεύθυνση και να εντείνουν την προσφορά ανάλογων υπηρεσιών. Άρτια εξοπλισμένα γυμναστήρια, αίθουσες αισθητικής, μασάζ, σάουνα και προγράμματα γυμναστικής για διάφορες ηλικίες είναι μερικές από τις υπηρεσίες στις οποίες τα ξενοδοχεία έχουν αρχίσει να δίνουν όλο και περισσότερη σημασία.

Ο τουρισμός υγείας οποίος συνεχώς εξελίσσεται, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες περιλαμβάνει όλες τις υπηρεσίες που έχουν σχέση με την υγεία, όπως τον ιατρικό έλεγχο(medical check-ups),την ειδική διαιτητική(special diets),τη θεραπεία με βιταμίνες, τις βοτανοθεραπείες , τη γυμναστική ,τις ειδικές θεραπείες όπως αντικαπνιστική, θεραπεία κατά του άγχους, ψυχοθεραπεία, κινησιοθεραπεία, χαλάρωση, εκμάθηση ύπνου. έρευνα της σωστής γραμμής του σώματος, αισθητική κλπ.

---

<sup>11</sup> Σπαθή Σ.Κ. *Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα*

Τα τουριστικά κέντρα, συνεπώς, κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες ανάλογα με το προσφερόμενο προϊόν στο συγκεκριμένο θέρετρο

- Σε κέντρα ιαματικού –θεραπευτικού τουρισμού(spa resorts),εάν το προϊόν στοχεύει κυρίως στη θεραπεία σε περιβάλλον ποιότητας για ξεκούραση και αναψυχή, τότε οι λουτροπόλεις είναι γνωστές ως κέντρα ιαματικού τουρισμού (spas) .
- Σε κέντρα τουρισμού υγείας – υγιεινής και φυσικής διαβίωσης (health resorts) εάν το προσφερόμενο προϊόν εκτός της θεραπείας στοχεύει περισσότερο στην ξεκούραση και την αναψυχή, τα οποία μπορούν να δημιουργηθούν και σε χώρους που δεν υπάρχουν ιαματικές πηγές.

Επομένως, τα τουριστικά αυτά κέντρα διαφέρουν μόνο στη μορφή του προσφερόμενου τελικού προϊόντος , δηλαδή θεραπεία ή ξεκούραση ,ενώ όλα προσφέρουν προϊόντα των οποίων τα βασικά τους συστατικά προέρχονται από φυσικές πηγές και οι φροντίδες που δέχονται οι επισκέπτες γίνονται σε συνδυασμό με την απόλαυση και ψυχαγωγία ποιότητας (διατροφή, μουσική, κλπ)σε ατμόσφαιρα ενός καλού ξενοδοχείου και όχι νοσοκομείου.

## **2.2 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΜΑΤΙΚΗΣ ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ**

Η χρήση των λουτρών ως μέσου για την καλή υγεία, την ευεξία και τη θεραπεία διαφόρων ασθενειών έχει τις ρίζες της στα βάθη της ιστορίας του τόπου μας. Οι αρχαίοι Έλληνες ήταν από τους πρώτους που χρησιμοποίησαν τα λουτρά, τα οποία θεωρούνταν και δείγμα του πολιτισμού τους, ενώ οι αρχαίοι Έλληνες γιατροί, φυσικοί, ιστορικοί και γεωγράφοι ήταν οι πρώτοι που ασχολήθηκαν με τις πηγές και τα μεταλλικά νερά.<sup>12</sup>

Από το 1500 π.Χ περίπου οι Έλληνες χρησιμοποιούσαν τα λουτρά για την υγιεινή του σώματος. Αργότερα, κατά την εποχή του Κρητικού πολιτισμού , τους Μυκηναϊκούς δηλαδή χρόνους, είχε διαδοθεί ευρύτατα η χρήση των θαλάσσιων λουτρών. Εκτός όμως των ψυχρών λουτρών στις θάλασσες και τα ποτάμια, οι

---

<sup>12</sup> [www.gnto.gr](http://www.gnto.gr)

αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποιούσαν και τα θερμά λουτρά , τόσο για την καθαριότητα όσο και για ανακούφιση από την κούραση.

Αρχικά, τα λουτρά γίνονταν στα σπίτια των ευπόρων που διέθεταν ειδικά διαμορφωμένους χώρους με έναν ή περισσότερους λουτήρες. Την ομηρική εποχή, κατά τον 9<sup>ο</sup> π.Χ αιώνα, η περιποίηση των φιλοξενούμενων στο λουτρό από τις θεραπεαινίδες και την κόρη ή τη σύζυγο του οικοδεσπότη αποτελούσε ένδειξη μεγάλης τιμής και σεβασμού.

Αργότερα, τον 5<sup>ο</sup> π.Χ αιώνα ,δημιουργήθηκαν και κοινά λουτρά, δημόσια και ιδιωτικά, τα λεγόμενα ‘βαλανεία’, τα οποία ήταν υποχρεωτικό να υπάρχουν σε κάθε χώρο γυμνασίων των νέων, ενώ τον 13<sup>ο</sup> π.Χ αιώνα τα λουτρά άρχισαν να αποτελούν μέρος της θεραπείας και της υγιεινής των ασθενών που επισκέπτονταν τα ‘Ασκληπιεία’.

Το 2000 π.Χ οι Βαβυλώνιοι είχαν συνδέσει την έννοια του γιατρού με «αυτόν που γνώριζε πολύ καλά το νερό». Στην ελληνική μυθολογία αναφέρονται συχνά οι θαυματουργές θεραπευτικές ιδιότητες πολλών πηγών και το 5<sup>ο</sup> π.Χ αιώνα η εμπιστοσύνη αυτή προς το ιαματικό νερό εκφράζεται με την ίδρυση των Ασκληπιείων που κτίζονται κοντά στις ιαματικές πηγές.<sup>13</sup>

Η ιστορία των ιαματικών πηγών αρχίζει από την αρχαία Ελλάδα.. Ο πρώτος παρατηρητής των πηγών αυτών με θεραπευτικές ιδιότητες ήταν ο ιστορικός Ηρόδοτος(484-410π.Χ).Ο Ηρόδοτος λοιπόν παρατηρεί πρώτος τα ιαματικά νερά και συνιστά λουτροθεραπεία, η οποία να γίνεται σε ορισμένες εποχές του χρόνου και για 21 συνεχείς ημέρες.

Ο Ιπποκράτης από την Κω(460-375π.Χ) που θεωρείται ο θεμελιωτής της ιατρικής επιστήμης και πατέρας της υδροθεραπείας, ασχολήθηκε πολύ με τα διάφορα φυσικά νερά. Με το σύγγραμμα του ‘Περί αέρων , τόπων, υδάτων’ τα διέκρινε σε ελώδη, εννοώντας τα νερά που υπάρχουν στα έλη και στις λίμνες, σε όμβρια, που σχηματίζονται από την βροχή και σε εκείνα που αναβλύζουν από πετρώματα, δηλαδή τα μεταλλικά. Αυτά , λέει ,αναβλύζουν θερμά και περιέχουν σίδηρο, χαλκό, αργυρό, χρυσό, θείο και άλλα μεταλλικά στοιχεία. Ο Ιπποκράτης μελετά δράσεις των θερμών και ψυχρών λουτρών στον ανθρώπινο οργανισμό και καθορίζει τις παθήσεις για τις οποίες ενδείκνυται η χρήση τους, ενώ γίνεται η πρώτη κατάταξη των θερμομεταλλικών νερών ανάλογα με το χρώμα , τη γεύση και την οσμή τους.

---

<sup>13</sup> [www.iama.gr](http://www.iama.gr), Τριβιζά Μ.

Ο Αριστοτέλης περιγράφοντας τους σεισμούς εξηγεί τη δημιουργία των πηγών της Αιδηψού. Ο Στράβων περιγράφει την ανάβλυση μετά από σεισμούς των πηγών της Αιδηψού, των Θερμοπυλών και των Μεθάνων. Κατά την Ρωμαϊκή εποχή η χρήση των ιαματικών πηγών γνώρισε μεγάλη άνθιση και τότε χτίστηκαν και τα πρώτα ειδικά κτήρια για λουτρά, ``οι Θέρμες``.

Εκτός από τις διάφορες γνωστές αναφορές στην Αγία Γραφή, κατά τη ρωμαϊκή εποχή και τους βυζαντινούς χρόνους πολλοί γιατροί ασχολήθηκαν με την υδροθεραπεία και την ιαματική λουτροθεραπεία. Τέτοιοι ήταν ο Ηρόφιλος, ο Ερασίστρατος, ο Ασκληπιάδης, ο Αγαθίνος, ο Γαληνός, ο Ορειβάσιος, ο Παύλος ο Αιγινήτης και άλλοι. Από όλους αυτούς τους γιατρούς ήταν παραδεκτή η ιαματική επίδραση ορισμένων φυσικών πηγών. Ένας μαθητής μάλιστα του Αγαθίνου, έγραψε, τον 1<sup>ο</sup> μ.Χ αιώνα, για τις θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών πηγών και είπε ότι δεν είναι δυνατόν να καθοριστεί επακριβώς ο τρόπος που αναπτύσσουν τις θεραπευτικές τους ιδιότητες, κάθε μία από τις πηγές ξεχωριστά, γιατί χρειάζονται για αυτό μακροχρόνιες παρατηρήσεις και πειραματισμοί. Αυτό ισχύει και μέχρι σήμερα. Κατά τα βυζαντινά χρόνια μέχρι και τον 6<sup>ο</sup> μ.Χ αιώνα εξακολουθεί να γίνεται χρήση των ιαματικών υδάτων. Στη διάρκεια του μεσαίωνα που το πνεύμα υποτάσσεται σε δεισιδαιμονίες και προκαταλήψεις πλήττεται και η υδροθεραπεία. Αναζωογονείται και πάλι στις αρχές του 16<sup>ου</sup> αιώνα οπότε και προσεγγίζεται με επιστημονική μεθοδολογία.<sup>14</sup>

Στους νεότερους χρόνους η κυβέρνηση Καποδίστρια έδειξε ενδιαφέρον για τις πηγές. Έγιναν οι πρώτες χημικές αναλύσεις του νερού των πηγών από την εποχή του Καποδίστρια και του Όθωνα (1830-1833). Το 1830 ιατροί επισκέφθηκαν την Κύθνο όπου και μελέτησαν τις πηγές. Επί βασιλείας του Όθωνα επίσης δημιουργήθηκε το Υδροθεραπευτήριο στα λουτρά της Κύθνου.

Ο χημικός Περτέσης κατά το χρονικό διάστημα από 1923-1953 μελέτησε την φυσικοχημική σύσταση των μεταλλικών νερών των περισσότερων πηγών της Ελλάδος. Το έτος 1927 συστήθηκε ο κλάδος των μόνιμων υδρολόγων ιατρών και μέχρι το 1940 προσελήφθησαν δώδεκα και τοποθετήθηκαν στις κυριότερες ιαματικές πηγές της χώρας. Το 1938 συστήθηκε στο πανεπιστήμιο Αθηνών έδρα κλινικής Υδροθεραπείας και ιατρικής κλιματολογίας. Η εξέλιξη των ιαματικών πηγών είναι στενά συνδεδεμένη με τις αντιλήψεις της Ιατρικής Παθολογίας.

---

<sup>14</sup> σημειώσεις από το μάθημα : Τουρισμός Υγείας .καθ.Σχοιναράκης Εμμ., από το βιβλίο Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Σε εποχές όπου η ιατρική επιστήμη εφαρμόζει φυσικά μέσα θεραπείας των διάφορων παθήσεων παρατηρούμε και ανάπτυξη των ιαματικών πηγών. Με την έκρηξη της χημικής φαρμακολογίας και την εξέλιξη της χειρουργικής, εγκαταλείπεται και η αντίληψη περί ιαματικότητας των πηγών. Η αξιοποίηση των περισσότερων λουτροπόλεων που λειτουργούν και σήμερα έγινε τη δεκαετία του 1930.

Στη χώρα μας η υδροθεραπεία σταμάτησε ουσιαστικά από το τέλος των Βυζαντινών χρόνων αν και αναφέρονται περιπτώσεις χρησιμοποίησης των ιαματικών νερών από τους τούρκους κατακτητές. Μετά την τουρκοκρατία ξαναρχίζει το ενδιαφέρον της πολιτείας για τις ιαματικές πηγές. Οι χρονολογίες των σημαντικότερων γεγονότων που αφορούν τις πηγές είναι:

- Το 1840 αναφέρεται ο διορισμός ιατρών υδρολόγων στις ελληνικές λουτροπόλεις .
- Το 1920 δεσμεύονται οι ιαματικές πηγές από το κράτος
- Το 1928 ιδρύεται η Υπηρεσία Ιαματικών Πηγών στο υπουργείο εθνικής οικονομίας
- Το 1936 οι ιαματικές πηγές περιέρχονται στην αρμοδιότητα του Υφυπουργείου τύπου και το 1945 στη Γενική Γραμματεία Τουρισμού.
- Το 1950 ιδρύεται ο ΕΟΤ στην αρμοδιότητα του οποίου περνούν οι Ιαματικές Πηγές.
- Το 1983 ιδρύεται ο Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας και αρχίζει η σταδιακή μεταβίβαση των Ιαματικών Πηγών στην δικαιοδοσία των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Το 1992 ο παραπάνω σύνδεσμος ιδρύει την Ελληνική Θερμαλιστική Εταιρία, με έδρα την Θεσσαλονίκη.

## **2.3 ΟΙ ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Οι περισσότερες Ιαματικές πηγές της Ελλάδος οφείλονται είτε σε τεκτονικά ρήγματα, τα οποία προκάλεσαν οι μεγάλες καταβυθίσεις της Αιγηίδος, είτε στην έντονη ηφαιστειακή ενέργεια η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα .Στις πηγές που οφείλονται σε τεκτονικά ρήγματα, τα νερά κατεβαίνουν σε μεγάλο βάθος όπου επικρατούν υψηλές θερμοκρασίες προσλαμβάνουν διάφορα στοιχεία μαζί με τη θερμοκρασία του περιβάλλοντος. Η θερμοκρασία αυτή μαζί με τα υπάρχοντα αέρια

δημιουργεί τάση ανόδου του ύδατος δια μέσου των τεκτονικών ρηγμάτων που έχουν σχηματισθεί.<sup>15</sup>

Μια άλλη κατηγορία είναι οι πηγές των οποίων τα νερά εμφανίζονται σε υψηλότερες περιοχές (ορεινές, ημιορεινές ) και χωρίς να κατεβαίνουν σε πολύ μεγάλα βάθη , η άνοδος τους γίνεται δια μέσου των ρωγμών που φέρουν τα στρώματα της υπόγειας υδροφορίας. (ΙΑΜΑΤΙΚΑ ΥΔΑΤΑ ΕΛΛΑΔΟΣ)<sup>16</sup>

Οι ιαματικές πηγές κατατάσσονται σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με την χημική σύσταση και τη θερμοκρασία των νερών τους καθώς και τις θεραπευτικές τους ιδιότητες.

Οι κυριότεροι τρόποι χρήσεως του ιαματικού νερού στην Υδροθεραπεία είναι: η Λουτροθεραπεία, η Εισπνοθεραπεία , η Ποσιθεραπεία και η Λασποθεραπεία.

**ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ:** Η λουτροθεραπεία περιλαμβάνει την εμβύθιση ολόκληρου του σώματος ή μέρους του μέσα στο νερό, τις λούσεις με νερό, τις περιτυλίξεις και τα υγρά επιθέματα, τις καταιονήσεις με νερό, την υδρομάλαξη και τα δινόλουτρα. Είναι μορφή εξωτερικής υδροθεραπείας και μπορεί να πάρει και τη μορφή της πηλοθεραπείας/λασποθεραπείας.

Για λουτροθεραπεία συνίστανται οι ιαματικές πηγές: Καμμένων Βούρλων, Υπάτης, Αιδηψού, Βουλιαγμένης, Θερμής Λέσβου, Κύθνου, Λαγκαδά, Μεθάνων, Νέας Απολλωνίας και Ικαρίας. Ενδείκνυται για τη θεραπεία πολλών ασθενειών όπως ρευματικά, αρθριτικά, γυναικολογικά, καρδιαγγειακά, νευρικά, οδοντικά κλπ.<sup>17</sup>

**ΕΙΣΠΝΟΘΕΡΑΠΕΙΑ:** Όταν το νερό χρησιμοποιείται με την αέρια μορφή του τότε πρόκειται για την εισπνοθεραπεία κατά την οποία ο ασθενής εισπνέει υδρομεταλλικούς ατμούς για θεραπευτικούς σκοπούς. Επίσης εισπνοθεραπεία επιτυγχάνεται και με ρινοπλήσεις. Είναι μια μορφή εσωτερικής υδροθεραπείας, Ενδείκνυται για θεραπεία κυρίως αναπνευστικών παθήσεων όπως βρογχικό άσθμα, αλλεργίες, χρόνια βρογχίτιδα. Για την εισπνοθεραπεία εξειδικεύονται κατά σειρά κυρίως οι πηγές της Κυλλήνης , του Σμοκόβου, των Θερμοπυλών παλαιότερα διότι σήμερα υπολειπονται καθώς και άλλες πηγές στην Ικαρία, στην Πέλλα και στη Μυτιλήνη.

---

<sup>15</sup> Εναλλακτικές μορφές τουρισμού, σελ72-73

<sup>16</sup> [www.iama.gr](http://www.iama.gr)



**ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ:** Η ποσιθεραπεία επιτυγχάνεται με την πόση ιαματικού νερού. Είναι μορφή εσωτερικής υδροθεραπείας και ενδείκνυται για τη θεραπεία κυρίως των παθήσεων του γαστρεντερικού, του πεπτικού, και του ουροποιητικού συστήματος. Η ποσιθεραπεία διακρίνεται στην επιτόπιο ποσιθεραπεία, που γίνεται με την επίσκεψη των ατόμων στις ιαματικές πηγές και στην μη επιτόπιο ποσιθεραπεία, που γίνεται με τη λήψη μεταλλικού νερού από εμφιαλωμένες συσκευασίες οι οποίες κυκλοφορούν στο εμπόριο για λόγους θεραπείας ή για λόγους συνήθειας, υγιεινής διατροφής. Για ποσιθεραπεία συνιστάνται η ιαματική πηγή Καλλιθέας στη Ρόδο.

## **ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ**

*A) Ανάλογα με τη χωροταξική τους διάταξη και το αναπτυξιακό τους μέγεθος.<sup>18</sup>*

1. **ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΕΙΣ:** Σαν λουτροπόλεις χαρακτηρίζονται οι χώροι οργανωμένης λουτροθεραπείας που είναι ενταγμένοι στον ιστό μικρών ή μεγάλων αστικών κέντρων. Σαν λουτροπόλεις στον ελληνικό χώρο θεωρούνται οι χώροι των Ιαματικών πηγών Λουτρακίου, Κορινθίας, Καμμένων Βούρλων, Αιδηψού, Μεθάνων, Πρέβεζας, Ικαρίας και νέας Απολλωνίας Θεσσαλονίκης.
2. **ΛΟΥΤΡΙΚΑ ΠΟΛΥΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ:** Είναι οι χώροι με εγκαταστάσεις οργανωμένης λουτροθεραπείας και αναψυχής που λειτουργούν αυτόνομα και δορυφορικά προς τους κοντινούς οικισμούς. Σαν λουτρικά πολυλειτουργικά κέντρα έχουν χαρακτηριστεί οι χώροι των ιαματικών πηγών: Ελευθέρων Καβάλας, Λουτρακίου Αριδαίας, Λαγκαδά Θεσσαλονίκης, Θερμής Λέσβου, Καϊάφα Ηλείας και Λουτρών Γέρας Λέσβου.
3. **ΠΟΛΥΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ:** Είναι οι χώροι με οργανωμένες εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας και αναψυχής που έχουν χαλαρή σχέση με το οικιστικό δίκτυο της περιοχής και λειτουργούν αυτόνομα και ανεξάρτητα από αυτό. Μέσα στους χώρους αυτούς αναπτύσσεται αποκλειστικά ο ειδικός θεραπευτικός τουρισμός. Σαν

---

<sup>17</sup> Σπαθή Σ.Κ. *Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα*

<sup>18</sup> Συννεφάκης Γ. *Μεθοδολογία και παράμετροι για μια συστηματική ανάπτυξη των ιαματικών πηγών στον ελληνικό χώρο*, σελ.405

πολυλειτουργικά συγκροτήματα θεραπευτικού τουρισμού έχουν χαρακτηριστεί οι χώροι των ιαματικών πηγών :Υπάτης Φθιώτιδας, Νέας Κεσάνης Ξάνθης, Θερμοπυλών Φθιώτιδας και Σμόκοβου Καρδίτσας.

4. *ΛΟΥΤΡΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ*: Είναι οι χώροι με οργανωμένες εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας σε μικρούς περιφερειακούς οικισμούς και καθαρά τοπικής εμβέλειας με δραστηριότητες ειδικού θεραπευτικού τουρισμού. Σαν λουτρικοί σταθμοί έχουν χαρακτηριστεί οι χώροι των ιαματικών πηγών :Πικρολίμνης Σερρών, Κρηνίδων Καβάλας, Ευταλούς και Λισβορίου Λέσβου, Αμαράντου Ιωαννίνων, Μυρτιάς και Τύρφης Αιτωλοακαρνανίας , Αηδονοχωρίου Καρδίτσας και Καρίτσας Λάρισας.

*B) Ανάλογα με την θερμοκρασία των νερών τους.<sup>19</sup>*

1. *ΨΥΧΡΕΣ ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ*: Είναι οι ιαματικές πηγές των οποίων τα θερμομεταλλικά νερά έχουν θερμοκρασία μέχρι 20οc και χρησιμοποιούνται κυρίως για εμφιάλωση και πόση. Τέτοιες πηγές είναι της Σουρωτής Θεσσαλονίκης, των Ελευθέρων Καβάλας , της Νιγρίτας Σερρών , της Σάριζας Άνδρου, της Δουμπιάς Χαλκιδικής, του Μεταλλικού Κιλκίς, της Μυρτιάς Αιτωλοακαρνανίας και του Ξινού Νερού Φλώρινας.
2. *ΥΠΟΘΕΡΜΕΣ ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ*: Είναι οι πηγές των οποίων τα θερμομεταλλικά νερά έχουν θερμοκρασία από 20-40οc και είναι συνήθως χλωρονατριούχες πηγές των αλκαλικών γαιών. Τέτοιες πηγές είναι της Νιγρίτας Σερρών , της Νέας Κεσάνης Ξάνθης, του Πλατύστομου και Υπάτης Φθιώτιδας , των Κρηνίδων Καβάλας, του Λουτρακίου Κορινθίας, του Λουτρακίου Αριδαίας και της Νυμφοπέτρας Θεσσαλονίκης.
3. *ΜΕΣΟΘΕΡΜΕΣ ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ*: Είναι οι ιαματικές πηγές των οποίων τα θερμομεταλλικά νερά έχουν θερμοκρασία από 35-50 οc. Τέτοιες πηγές είναι των Ελευθέρων Κοζάνης ,του Λαγκαδά, του Σμόκοβου και Αηδονοχωρίου Καρδίτσας, του Αγγίστου, Σιδηροκάστρου και Νιγρίτας Σερρών , της νέας Απολλωνίας Θεσσαλονίκης , της Ευταλούς και Γέρας Λέσβου, των Καμμένων Βούρλων , της Αιδηψού και αρκετές άλλες.

---

<sup>19</sup> Δημόπουλος Γ. *Υδρογεωλογικά και υδροχημικά χαρακτηριστικά θερμομεταλλικών πηγών Ελλάδος* σελ46

4. *ΥΠΕΡΘΕΡΜΕΣ ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ*: Είναι οι ιαματικές πηγές των οποίων τα θερμομεταλλικά νερά έχουν θερμοκρασία άνω των 50οc . Τέτοιες είναι της Αιδηψού, του Πολυχνίτου , Λισβορίου και Μεγάλων Θερμών Λέσβου, των Αγιασμάτων Χίου, της Ικαρίας, της Κιμώλου, της Κύθνου και την Νέας Κεσσάνης Ξάνθης.
5. *ΘΕΡΜΕΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΘΕΡΜΕΣ ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ*: Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν οι ιαματικές πηγές του Αμαράντου και Κούκου Ιωαννίνων.

*Γ) ανάλογα με τη χημική σύσταση των νερών τους.*<sup>20</sup>

Η διάκριση αυτή στηρίζεται στην ποσότητα των διαλυμένων αλάτων που υπάρχουν μέσα στα θερμομεταλλικά νερά και αναφέρεται στην ηλεκτρική αγωγιμότητα των νερών, στο είδος των αλάτων, στα ιχνοστοιχεία και στα αέρια που περιέχουν τα νερά.

Των περισσότερων Ιαματικών πηγών της χώρας μας , τουλάχιστον των 142 που εξετάστηκαν τα θερμομεταλλικά νερά περιέχουν στο σύνολο τους . τα εξής άλατα:

- Χλωριούχο νάτριο σε ποσοστό 47,18% (Νατριοχλωριούχες πηγές)
- Νατριοχλωρικό ανθρακικό οξύ σε ποσοστό 26.7% (Οξυανθρακικές χλωρονατριούχες πηγές)
- Ασβεστομαγνησιακό ανθρακικό οξύ σε ποσοστό 26.7%

## **2.4 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ**

Σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών ερευνών (ΙΓΜΕ) υπάρχουν καταγραμμένες 822 πηγές θερμομεταλλικών πηγών στην Ελλάδα όλων των κατηγοριών .

Θερμομεταλλικές θεωρούνται οι πηγές που το νερό τους χαρακτηρίζεται ή από υψηλή θερμοκρασία ή από διαλυμένα άλατα ή από αέρια, ή τέλος γιατί περιέχουν έστω και σε μικρά ποσά ενώσεις ή στοιχεία που δεν απαντώνται στα νερά των

---

<sup>20</sup> Δημόπουλος Γ. *Υδρογεωλογικά και υδροχημικά χαρακτηριστικά θερμομεταλλικών πηγών Ελλάδος* σελ47

συνήθων πηγών, όπως θείο, υδροθείο, ιώδιο, αρσενικό, ραδιενεργές ουσίες κ.λ.π. ( Υπουργείο Ενέργειας και Φυσικών Πόρων, 1984).

Κατά το ΙΓΜΕ από το σύνολο των 822 πηγών οι 752 μπορούν να αξιοποιηθούν, ενώ σήμερα χρησιμοποιούνται σε μεγάλο ή μικρό βαθμό οι 348 (δηλαδή το 42%). Από τις 348 πηγές οι 180 χρησιμοποιούνται για λουτροθεραπεία , οι 20 για λουτροθεραπεία και πόση ύδατος και οι 148 περίπου για πόση ύδατος.<sup>21</sup>

Το νερό 142 πηγών έχει αναλυθεί χημικά και 76 από τις πηγές είναι ανακηρυγμένες σαν ιαματικές πηγές. Από τις επίσημα χαρακτηρισμένες σαν ιαματικές πηγές , οι 23 χαρακτηρίζονται σαν ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας και οι 53 σαν ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας.

#### **2.4.α ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ**

Σε αυτό το σημείο ας διευκρινίσουμε ότι οι πηγές όπου χαρακτηρίζονται Τουριστικής ή τοπικής σημασίας, στην πραγματικότητα είναι λουτροπόλεις ή απλώς λουτρικοί σταθμοί που είναι δυνατόν να περιλαμβάνουν περισσότερες της μιας των παραπάνω πηγών που αναφέρθηκαν. (π.χ Ιαματική Πηγή Ικαρία-Ν.Σάμου) Από τις 23 ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας οι 11 λειτουργούν για λουτροθεραπεία με επιστασία του ΕΟΤ.(Αιδηψός, Ελευθερών, Θερμοπυλών, Καϊάφα, Κύθνου Κυλλήνης, Λουτρακίου, Μεθάνων, Νιγρίτα Θέρμα, Πλατύστομου και Υπάτης) .Λειτουργούν δηλαδή με ευθύνη του ΕΟΤ ο οποίος εκδίδει τις άδειες λειτουργίας τους, ασκεί τον έλεγχο λειτουργίας τους και καθορίζει τις τιμές. Οι πηγές τουριστικής σημασίας ανήκουν στην κυριότητα και εκμετάλλευση του ΕΟΤ απευθείας ή με παραχώρηση του ΕΟΤ προς την τοπική αυτοδιοίκηση με διατήρηση δικαιώματος επικαρπίας επί των πηγών (Σουρωτή, Νιγρίτα, Σμόκοβος, Κουνουπέλι, Λαγκαδάς).Από τις υπόλοιπες ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας, ανήκουν στους τοπικούς δήμους ή σε κοινοτικές επιχειρήσεις (Κουνουπέλι, Λαγκαδά, Σμόκοβου, Ικαρίας, Σουρωτή, Καλλιθέα Ρόδου)1 ανήκει στην ΑΞΕ- ΑΣΤΗΡ (Καμμένων Βούρλων), 1 υπάγεται σε εκκλησιαστική περιουσία (Βουλιαγμένης), και 3 επίσης χρησιμοποιούνται σαν εμφιαλωτήρια μεταλλικών νερών (Σουρωτή , Ξινό Νερό, Νιγρίτα).<sup>22</sup>

---

<sup>21</sup> Έρευνα ΙΓΜΕ

<sup>22</sup> www.gnto.gr

Παρακάτω δίνεται πίνακας με περισσότερα στοιχεία για τις πηγές τουριστικής σημασίας όπως τα χαρακτηριστικά των νερών τους, οι θερμοκρασίες τους, οι ασθένειες που θεραπεύονται και οι εγκαταστάσεις τους.<sup>23</sup>

	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΙΑΜΑΤΙΚΗΣ ΠΗΓΗΣ	ΝΟΜΟΣ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΝΕΡΩΝ ΤΗΣ Ι.Π ΚΑΙ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ	ΕΙΔΟΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ (ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ ΠΟΥ ΘΕΡΑΠΕΥΟΝΤΑΙ)	ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ/ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ
1	Αιδηγός	Ν.Εύβοιας	Πολλές αλιπηγές Υπερθερμες(73° C-80° C)  Πηγή πόσιμου νερού,ολιγομεταλλική, λίγο δισανθρακούχα μεσόθερμη(37,8° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, γυναικολογικά, αρθρικά,περιφερικά νεύρα) ΕΙΣΠΝΟΘΕΡΑΠΕΙΑ  ΚΙΝΗΣΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑ	ΕΟΤ/ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΥΤΕΠΙΣΤΑΣΙΑΣ	22 υδροθεραπευτήρια -1 υδροθεραπευτήριο του ΕΟΤ με 84 ατομικούς λουτήρες, 1 εξωτερική-2 εσωτερικές δεξαμενές, γυμναστήριο λουπός σύγχρονος εξοπλισμός -ιδιωτικά υδροθεραπευτήρια με 256 ατομικούς λουτήρες -Δημοτική ακτή μεικτών λούσεων
2	Θερμοπόλες	Ν.Φθιώτιδας	-πηγές θερμοπυλών: πολλές πηγές υδροθειοχλωριονατριούχες μεσόθερμες(41° C)  -πηγές Καλλιδρόμου: υδροθειούχες μεσόθερμες (24° C-33,5° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, γυναικολογικά, περιφερικά νεύρα)  ΕΙΣΠΝΟΘΕΡΑΠΕΙΑ Δεν λειτουργεί ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ	ΕΟΤ/ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΥΤΕΠΙΣΤΑΣΙΑΣ	1 υδροθεραπευτήριο του ΕΟΤ με 18 ατομικούς λουτήρες και μια δεξαμενή
3	Καμμένα Βούρλα	Ν.Φθιώτιδας	-πολλές πηγές ραδιενεργές χλωριονατριούχες μεσόθερμες (37° C-41° C)  -πηγή Κονιαβίτου: υδροθειοχλωριονατριούχες μεσόθερμη(33° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, γυναικολογικά, αρθρικά, περιφερικά νεύρα)	ΕΟΤ/ ΑΞΕ ΑΣΤΗΡ	-2 υδροθεραπευτήρια του ΕΟΤ με 127 ατομικούς λουτήρες και μια δεξαμενή
4	Πλατύστομο	Ν.Φθιώτιδας	-αλκαλική θειοπηγή μεσόθερμη (33,6° c) -υδροθειοπηγή υπόθερμη (26,5° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, δερματικά) ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ (ήπαρ, χοληδόχος κύστης)	ΕΟΤ/Υπηρεσία Αυτεπιστασίας	- 1 υδροθεραπευτήριο του ΕΟΤ με 30 ατομικούς λουτήρες και μία δεξαμενή (δεν λειτουργεί)
5	Υπάτη	Ν.Φθιώτιδας	- υδροθειοχλωριονατριούχες και των αλκαλικών γαιών οξυπηγή υπόθερμος (33,5° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, δερματικά, κυκλοφορικό σύστημα,νευροφυτικό σύστημα)	ΕΟΤ/Υπηρεσία Αυτεπιστασίας	- 1 υδροθεραπευτήριο του ΕΟΤ με 112 ατομικούς λουτήρες και μία κοινή εσωτερική δεξαμενή
6	Βουλιαγμένη	Ν.Αττικής	-χλωριονατριούχος υπόθερμη (25° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,δερματικά,γυναικολογικά)	Εκκλησιαστική περιουσία	1 υδροθεραπευτήριο με 48 λουτήρες (λειτουργούν οι 12)-ομαδικές λούσεις στη λίμνη
7	Μέθανα	Ν.Αττικής	-25 θειούχες αλιπηγές υπόθερμες (34,4° C) -2 πηγές χλωριονατριούχες μεσόθερμες(41,2° C) -οξυπηγές πόσιμου νερού υπόθερμες(22° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, δερματικά, γυναικολογικά, αρθρικά,περιφερικά νεύρα)	ΕΟΤ/Υπηρεσία Αυτεπιστασίας	3 υδροθεραπευτήρια με 132 ατομικούς λουτήρες(τα 2 του ΕΟΤ και το 1 ιδιωτικό)
8	Λουτράκι	Ν.Κορινθίας	Πηγές χλωριονατριούχες ραδιενεργές (31° C)  Νεράφρεάτων: Ολιγομεταλλικά ασθενώς	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθρικά, περιφερικά νεύρα)  ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ (ήπαρ,χοληδόχος	ΕΟΤ Υπηρεσία Αυτεπιστασίας και Δήμος Λουτρακίου	1 υδροθεραπευτήριο του ΕΟΤ με 48 ατομικούς λουτήρες το οποίο δεν λειτουργεί 1 υδροθεραπευτήριο του Δήμου

<sup>23</sup> Σπαθή Σ.Κ. Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα,σελ.68-72

			αλκαλικά, μαγνησιούχα (19,5° C)	κύστης, γαστρεντερολογικά, ουροφόροι οδοί)		
9	Κουνου-πέλι	Ν.Ηλείας	Υδροχλωριο-νατριούχος αλιπηγή υπόθερμη (28° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά)	ΕΟΤ/ Κοινότητα Μανω-λάδας	Έχει εγκαταληφθεί ως υδροθεραπευτήριο
10*	Κυλλίνη	Ν.Ηλείας	Πηγές θειούχες και υδροθειούχες υπόθερμες (24,8° C)	ΕΙΣΠΝΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (αναπνευστικά, πνευμονολογικά, αλλεργίες ) ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (δερματικά, γυναικολογικά, ρευματικά, αρθριτικά)	ΕΟΤ/ Υπηρεσία Αυτεπιστασίας	-1 υδροθεραπευτήριο του ΕΟΤ με 37 ατομικούς λουτήρες -93 συσκευές υδροθεραπείας -2 θαλάμους ομαδικών εισπνοών -22 συσκευές ρινοπλύσεων
11	Καιάφας	Ν.Ηλείας	-πηγή Ανιγρίδων: υδροθειοχλωριο-νατριούχος μεσόθερμη(35° C) -πηγή Γερανίου: υδροθειοχλωριο-νατριούχος υπόθερμη (27,4° C)	-ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά, αναπνευστικά, δερματικά, κ υκλοφορικό) -ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ	ΕΟΤ/ Υπηρεσία Αυτεπιστασίας	-1 υδροθερα-πευτήριο του ΕΟΤ με 20 ατομικούς λουτήρες -2 δεξαμενές εντός φυσικού σπηλαίου -1 περίπτερο ποσιθεραπείας (δεν λειτουργεί)
12	Ελεθερόν	Ν.Καβάλας	-3 οξυπηγές αλκαλικές χλωριονατριούχες μεσόθερμες (41° C)	-ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, δερματικά, γυναικολογικά)	ΕΟΤ/ Υπηρεσία Αυτεπιστασίας	-1 υδροθεραπευτήριο του ΕΟΤ με 16 ατομικούς λουτήρες -2 εσωτερικές δεξαμενές
13	Νιγρίτα Θέρμα	Ν.Σερρών	-2 πηγές αλκαλικές και των αλκαλικών γαιών οξυπηγές υπέρθερμες(56° C)	-ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά γυναικολογικά)	ΕΟΤ/ Υπηρεσία Αυτεπιστασίας	-1 υδροθεραπευ-τήριο του ΕΟΤ με 30 ατομικούς λουτήρες -1 δεξαμενή υδρομασάζ
14	Νιγρίτα	Ν.Σερρών	-αλκαλική οξυπηγή υπόθερμος (24,5° C)	-ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ (ουροφόροι οδοί, γαστρεντερολογικά)	ΕΟΤ/ Ιδιώτες	-κρίνες ποσιθεραπείας -εμφιαλωτήριο μεταλλικού νερού
15	Λαγκαδάς	Ν.Θεσσαλονίκης	-ακρατόθερμες φθοριούχα, δισανθρακικά, θειονατριούχα, αλκαλικών γαιών (37° C-39° C)	-ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά, γυναικολογικά, δερματικά, περιφερικά νεύρα)	ΕΟΤ/ Δήμος Λαγκαδά	-1 υδροθεραπευτήριο με 40 ατομικούς λουτήρες -23 υδρομασάζ -2 εσωτερικές δεξαμενές -1 εξωτερική δεξαμενή
16 **	Σμόκοβος	Ν.Καρδίτσας	-5 αλκαλικές θειοπηγές, μεσόθερμες (28,8° C-40,2° C)  -υδροθειοπηγή πόσιμου νερού υπόθερμη (21,3° C)	-ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, γυναικολογικά, αρθριτικά, κυκλοφορικό, δερματικά) -ΕΙΣΠΝΟΘΕΡΑΠΕΙΑ -ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ	ΕΟΤ/ Κοινοτική Επιχείρηση Σμοκόβου	-1 υδροθεραπευτήριο του ΕΟΤ με 44 ατομικούς λουτήρες -1 δεξαμενή -23 συσκευές ατομικών εισπνοών -7 συσκευές ρινοπλύσεων
17	Ικαρία	Ν.Σάμου	-8 πηγές ραδιενεργές 4 υπέρθερμες (50,4° C-58,7° C) 4 μεσόθερμες (33,5° C-45,4° C)	-ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά, περιφερικά νεύρα)	Δήμος Αγ. Κήρυκου  Η πηγή Κράτσα είναι ιδιωτική	4 υδροθεραπευτήρια -Απόλλωνας: 24 λουτήρες και 1 δεξαμενή -Κράτσα: 20 λουτήρες και 2 δεξαμενές -Ασκληπιός: 14 λουτήρες και 2 δεξαμενές -Σπηλιά: 15 λουτήρες και 2 δεξαμενές
18	Κύθνος	Ν.Κυκλάδων	-πηγή Κακάβου: σιδηρούχος υπέρθερμη(52,3° C) -πηγή Αγίων Αναργύρων: χλωριο-νατριούχα(38° C)	-ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά, γυναικολογικά)	ΕΟΤ/ Υπηρεσία Αυτεπιστασίας	-1 υδροθεραπευτήριο του ΕΟΤ με 15 ατομικούς λουτήρες στο ξενοδοχείο "Ξενία"
19 ***	Σουρωτή	Ν.Θεσσαλονίκης	-1 πηγή των αλκαλικών γαιών οξυπηγή ψυχρά	-εμφιαλώση μεταλλικού νερού	ΕΟΤ/ Κοιν.Επι-Χείρηση	-εμφιαλωτήριο μεταλλικού νερού

			(16° C)		Σουρωτής Μέχρι το 2028	
20	Ξυνό Νερό	Ν.Φλώρινας	-αλκαλική οξυπηγή υδροανθρακική ψυχρά (14° C) νερού	-ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ ελεύθερα,(ουροφόροι οδοί) -εμφιάλωση μεταλλικού νερού	ΕΟΤ/ ιδιώτες	-εμφιαλωτήριο μεταλλικού νερού
21	Καλλιθέα Ρόδου	Ν.Δωδεκανήσου	-χλωριονατριούχος υπότονος ψυχρά (19,1° C)	-ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ (ήπαρ,χολυδόχος κύστης, γαστρεντορολογικά)	ΕΟΤ/ Κοινότητα Κοσκινού	Εκτελούνται έργα Για την ανάπτυξη Της λουτρόπολης
22	Ποτάμιο	Ν.Σάμου	-αλιπηγή υπέρθερμη (26° C-30,5° C)		ΕΟΤ	
23	Σάριζα Άνδρου Ν.Κυκλάδων	Απλή ολιγομεταλλική ψυχρά, ακρατοπηγή		ΕΟΤ/ιδιώτες	Εμφιαλωτήριο μεταλλικού νερού	

\*(10) Η ιαματική πηγή Κυλλήνη στον Ν.Ηλείας είναι μισθωμένη μέσω διαγωνισμού, στον όμιλο ‘‘Δασκαλαντωνάκη’’ για 40 χρόνια, αρχής γενομένης από έτους 1998.

\*\* (16) Η ιαματική πηγή στο Σμόκοβο Καρδίτσας, είναι παραχωρημένη στην κοινότητα Λουτροπηγής μέχρι το 2028 χωρίς αντάλλαγμα.

\*\*\* (19) Η ιαματική πηγή στη Σουρωτή Θεσσαλονίκης, είναι παραχωρημένη στην κοινότητα Σουρωτής μέχρι το 2028. Το 5% επί των ακαθάριστων εσόδων διατίθεται για έργα τουριστικής σημασίας στην περιοχή.<sup>24 25</sup>

#### 2.4.β ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ

Οι 53 ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας ανήκουν στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) και στον Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας (ΣΥΝΔΚΙΠΕ) ο οποίος περιλαμβάνει ήδη 48 Δήμους και Κοινότητες στις περιοχές των οποίων υπάρχουν ιαματικές πηγές. Παρακάτω δίνεται αναλυτικός πίνακας με τις 53 ανακηρυγμένες ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας συν έξι πηγές υπό ανακήρυξη .Αναφέρεται η ονομασία των πηγών, ο νομός που υπάγονται, χαρακτηρίζονται τα νερά κάθε πηγής καθώς και η θερμοκρασία τους .Επίσης αναφέρονται και τα είδη θεραπείας όπου γίνονται σε κάθε πηγή καθώς και οι ασθένειες όπου τα νερά των πηγών είναι ικανά να θεραπεύσουν. Στην τελευταία στήλη αναφέρονται και οι εγκαταστάσεις εάν υπάρχουν.<sup>26</sup>

<sup>24</sup> Σπαθή Σ.Κ. Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα, σελ68-72

<sup>25</sup> [www.ima.gr](http://www.ima.gr) Τριβιζά Μ.

ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΙΑΜΑΤΙΚΗΣ ΠΗΓΗΣ	ΝΟΜΟΣ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΝΕΡΩΝ ΤΗΣ ΙΑΜ. ΠΗΓΗΣ ΚΑΙ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ	ΕΙΔΟΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ (ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ ΠΟΥ ΘΕΡΑΠΕΥΟΝΤΑΙ)	ΔΗΜΟΣ Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΠΟΥ ΠΑΡΑΧΩΡΗΘΗΚΕ	ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ
1.Έχινος	Ν.Ξάνθης	Οξυπηγή των αλκαλικών γαιών υπέρθερμη(52° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά,νευρίτιδες, γυναικολογικά)	Κοινότητα Θέρμων	-υδροθεραπευτήριο με 2 ομαδικούς και 3 ατομικούς λουτήρες
2.Γεννησαία	Ν.Ξάνθης	-Χλωριονατριούχος πηγή Μεσόθερμη (37° C-42° C) -αλκαλικών γαιών υπέρθερμη (65.5° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά,νευρίτιδες, περιφερικά νεύρα)	Κοινότητα Ν. Κεσσάνης	-υδροθεραπευτήριο με 3 ομαδικούς και 15 ατομικούς λουτήρες κλινών
3.Τραιανούπολη	Ν.Έβρου	υδροθειοχλωριονατριούχος υπέρθερμη πηγή (50,6° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (αρθριτικά, ρευματικά,γυναικολογικά, κυκλοφορικό, περιφερικά νεύρα)  ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ (γαστρεντερικά, ήπαρ)	Δήμος Αλεξανδρούπολης	-υδροθεραπευτήριο με 20 ατομικούς λουτήρες και 6 διπλούς λουτήρες δωμ.161 κλινών  -περίτερο ποσιθεραπείας με 8 κρίνες
4.Ψαρόθερμα-Σαμοθράκης	Ν.Έβρου	-Λουτρά: υδροθειοχλωριονατριούχος υπέρθερμη (59,2° C) -Ψαρόθερμα: αλιπηγή υδροθειούχος υπέρθερμη(59,5° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά)  ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ Γίνεται ελεύθερα	Δήμος Σαμοθράκης	-υδροθεραπευτήριο με 5 ατομικούς λουτήρες και 2 δεξαμενές -2 κρίνες ποσιθεραπείας
5.Κρηνίδες	Ν.Καβάλας	-πηλός τυρφοειδής χαμηλής περικτικότητας σε οργανικά	ΠΗΛΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (δερματικά, ρευματικά, αρθριτικά, γυναικολογικά, αισθητική)	Δήμος Φιλίππων	-πηλοθεραπευτήριο
6.Αριδαία	Ν.Πέλλης	-βορικούχος ακρατόθερμη. Νερά:ανθρακικά-όξινα Μεταλλικά υποτονικά (37° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά,γυναικολογικά) ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ (θρέψης στομαχο-εντερικών)	Γραφείο Αντιδημάρχου Εδέσσης	-υδροθεραπευτήριο με 18 ατομικούς λουτήρες και 4 κοινές δεξαμενές -3 κρίνες ποσιθεραπείας
7.Μεγάλη Βρύση	Ν.Κιλκίς	-οξυπηγή των αλκαλικών γαιών,ψυχρά - 2 πηγές με στάσιμο μεταλλικό νερό	ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ (γαστεντερικά, ουροφόροι οδοί, δερματικά) ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ ελεύθερα	Κοινότητα Μεγάλης Βρύσης	Δεν έχει εγκαταστάσεις
8.Πικρολίμνη Ξυλοκερατιά	Ν.Κιλκίς	-πηλός	ΠΗΛΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά,γυναικολογικά,δερματικά, αισθητική)	51%Κοινότητα Ξυλοκερατιάς 49%ιδιωτική	-πηλοθεραπευτήριο με 2 πισίνες πηλού, υδρομασάζ, φυσιοθεραπευτήριο, ιατρείο και λοιπός εξοπλισμός
9.Σιδηρόκαστρο	Ν.Σερρών	-3 πηγές αλκαλικές και των αλκαλικών γαιών, η μία ψυχρά και οι 2	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά,νευραλγίες) ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ (ουροφόροι οδοί)	Δήμος Σιδηρόκαστρου	Υδροθεραπευτήριο με 21 ατομικούς λουτήρες και 2 δεξαμενές



		μεσόθερμες (43,7° C και 36,6° C)			
10.Αγκίστρο	Ν.Σερρών	-αλκαλικά υδροανθρακικά (40,5° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθρικά)	Κοινότητα Αγκίστρου	Υδροθεραπευτήριο και 1 ομαδικός λουτήρας (γίνονται μελέτες για την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων )
11.Θέρμη Σεδών	Ν.Θεσ/κης	-3 χλωριονατριούχες πηγές (28° C- 37,5°C) *(οι 2 χρησιμοποιούνται)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (αρθρικά, ρευματικά, γυναικολογικά, κυκλοφορικό, δερματικά,περιφερικά νεύρα)	Δήμος Θεσσαλονίκης	-υδροθεραπευτήριο με 11 ατομικούς λουτήρες και 2 δεξαμενές
12.Νέα Απολλωνία	Ν.Θεσσαλονίκης	-1 αλκαλική θειοπηγή υπέρθερμη(46° C- 56° C) -1 αλκαλική μεσόθερμη (39° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθρικά, γυναικολογικά, περιφερικά νεύρα)	Κοινότητα Νέας Απολλωνίας	-υδροθεραπευτήριο με 47 ατομικούς λουτήρες και 1 δεξαμενη χωρητικότητας 15 ατόμων
13.Αγία Παρασκευή	Ν.Χαλκιδικής	-αλιπηγή βαρικούχος και υδροθειούχος μεσόθερμη(39° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (αρθρικά,ρευματικά, γυναικολογικά περιφερικά νεύρα)	Κοινότητα Αγίας Παρασκευής	Υδροθεραπευτήριο με 2 δεξαμενές
14.Άγιοι Απόστολοι- Δουμπίων	Ν.Χαλκιδικής	-οξυπηγή χλωριονατριούχος αλκαλική και των αλκαλικών γαιών ψυχρά (8° C-10° C)	ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ	Κοινότητα Δουμπίων	-εμφιάλωση ιαματικού νερού
15.Αμμουδάρα	Ν.Καστοριάς	- υδροχλωριονατριού χος ψυχρά(14,9° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (αρθρικά,ρευματικά,κυκλ οφορικό)	Κοινότητα Αμμουδάρας	Γίνονται μελέτες για την ανάπτυξη των ιαματικών πηγών
16.Κιβωτός	Ν.Γρεβενών	Υπό ανακήρυξη			Γίνονται μελέτες για Την ανάπτυξη των Ιαματικών πηγών
17.Αγραπηδιά	Ν.Φλώρινας	Υπό ανακήρυξη			Γίνονται μελέτες Για την ανάπτυξη Των ιαματικών πηγών
18.Δρανίτσα- Καίτσα	Ν.Καρδίτσας	-υδροθειοπηγή υπόθερμη (20,8° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (αρθρικά,ρευματικά,νευρ ώσεις,ψυχικές διαταραχές) ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ	Κοινότητα Κτιμένης Μακρυράχης	-υδροθεραπευτήριο με 18 ατομικούς λουτήρες
19.Κόκκινο Νερό- Καρίτσης	Ν.Καρδίτσας	-οξυπηγή σιδηρούχος ψυχρά(15° C)	ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ (θρέψης στομαχοεντερικών)	Κοινότητα Καρίτσης	5 κρίνες ποσιθεραπείας
20.Πρέβεζα	Ν.Πρέβεζης	-υδροθειοχλωριο- νατριούχος υπόθερμη (21,1° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθρικά)	Δήμος Πρέβεζας	-υδροθεραπευτήριο με 22 ατομικούς λουτήρες
21.Χανόπουλο	Ν.Άρτας	-γυψοπηγή ψυχρά υδροθειοχλωριονατρ ιούχος (16,4° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθρικά)	Νομαρχιακό Ταμείο Άρτας	-υδροθεραπευτήριο με 20 ατομικούς λουτήρες
22.Καβάσιλα	Ν.Ιωαννίνων	-θειούχος υπόθερμη (30° C) - υδροθειοχλωριονατρ ιούχος υπόθερμη(32° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθρικά,γυναικολογικά)	Κοινότητα Καβασιλών- Πιζαρίας	-υδροθεραπευτήριο με 2 κοινούς λουτήρες
23.Αμάραντος Κόνιτσα	Ν.Ιωαννίνων	Ατμούχα πηγή υδροχλωριονατριού χος	ΑΤΜΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθρικά)	Κοινότητα Αμαράντου	-υδροθεραπευτήριο με 4 ατομικούς λουτήρες
24.Κόκκινο Στεφάνι	Ν.Αιτωλοακαρνανίας	-νερά φθοριούχα, θειοατριούχα ολιγομεταλλικά(19° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθρικά, γυναικολογικά,δερματικά)	Κοινότητα Μυρτιάς	-υδροθεραπευτήριο με 22ατομικούς λουτήρες και 1 δεξαμενή
25.Κρεμαστά Χούνης	Ν.Αιτωλοακαρνανίας	- υδροχλωριονατριού χος	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθρικά)	Κοινότητα Αλευράδας	-εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας
26.Μουρτσιάνο υ	Ν.Αιτωλο- ακαρνανίας	-υδροθειούχος ψυχρά(17,5° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθρικά)	ιδιωτική	-εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας

27.Στάχτη	Ν.Αιτωλοακαρνανίας	-ακρατοπιγή ψυχρά (15,7° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ	Κοινότητα Στρανώμης	-υδροθεραπευτήριο
28.Χέλοβα Μπανιώτη	Ν.Αιτωλοακαρνανίας	-θειούχος ψυχρά	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ	ιδιωτική	-υδροθεραπευτήριο μικρό
29.Αγραπιδόκαμπος	Ν.Αιτωλοακαρνανίας	-υδροθειούχος ψυχρά (17° C)		Δήμος Μακυνίας	Δεν έχει εγκαταστάσεις
30.Λιτσέκι Ριγανίου	Ν.Αιτωλοακαρνανίας	-σιδηρούχος	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ	Κοινότητα Νιτσικέικων	
31.Άγιος Βάμβαρος Τρύφου	Ν.Αιτωλοακαρνανίας	-νερά θειούχα, αλκαλικών γαιών, στροντιούχα,ολιγομεταλλικά(16° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθριτικά, γυναικολογικά, δερματικά) ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ (θρέψης στομαχοεντερικών)	Κοινότητα Τρύφου	-υδροθεραπευτήριο με 10 ατομικούς λουτήρες, 3 λουτήρες, υδρομασάζ, 1 σάουνα
32.Ξυλοκέρας	Ν.Ηλείας	-υδροθειούχος	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ	Ιδιωτική	-υδροθεραπευτήριο με 16 ατομικούς λουτήρες
33.Πουρνάρι Πελοπίου	Ν.Ηλείας	-υδροθειούχος	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ	ιδιωτική	Δεν λειτουργεί
34.Φρασιανά	Ν.Ηλείας	-υδροθειούχος υπόθερμη(28,8° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ	ιδιωτική	Δεν λειτουργεί
35.Σελιανίτικα-Αιγίου	Ν.ν.Αχαΐας	-υδροθειούχος ψυχρά (19° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά)	ιδιωτική	-υδροθεραπευτήριο με 14 ατομικούς λουτήρες
36.Αραχωβίτικα	Ν.Αχαΐας	-χλωριονατριούχος υποτονική ψυχρά	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθριτικά)	Κοινότητα Αραχωβίτικων	-υδροθεραπευτήριο με 22 ατομικούς λουτήρες
37.Σουβάλα Αίγινας	Ν.Αττικής	-2 πηγές χλωριονατριούχες υπόθερμες(22,1° C και 25,2° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθριτικά)	Κοινότητα Βαθέως	-υδροθεραπευτήριο
38.Ευρύαλη Γλυφάδας	Ν.Αττικής	-χλωριονατριούχος πηγή,υπόθερμη (32.1° C)			Δεν λειτουργεί
39.Παλαιόβραχας	Ν.Φθιώτιδας	-βορικούχος αλκαλική θειοπιγή υπόθερμη (26,5° )	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ	Κοινότητα Παλαιόβραχας	Κοινή δεξαμενή
40.Γιάλτρα	Ν.Εύβοιας	-αλιπηγή υπέρθερμη	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθριτικά, γυναικολογικά)	ιδιωτική	-υδροθεραπευτήριο με 7 ατομικούς λουτήρες
41.Αμάρυνθος-Βάθειας	Ν.Εύβοιας	-πηγή ψυχρά αλκαλική	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ		Δεν λειτουργεί
42.Βρωμονέρι	Ν.Μεσσηνίας	- υδροθειοχλωριονατριούχος πηγή ψυχρά	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθριτικά)	Δήμος Γαργαλιάνων	
43.Ηραΐα	Ν.Αρκαδίας	-ακρατοπιγή θειούχος υπόθερμη(20° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθριτικά)	Κοινότητα Ηραΐας	-υδροθεραπευτήριο με ατομικούς λουτήρες
44.Λουτρά Ελένης	Ν.Κορινθίας	-χλωριονατριούχος πηγή ,ψυχρά(19.1° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθριτικά)	ιδιωτική	Δεν λειτουργεί
45.Χριστιανο Πολυχνίτου	Ν.Λέσβου	-χλωριονατριούχος πηγή υπέρθερμη (53° C-67° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,αρθριτικά)	ιδιωτική	Δεν λειτουργεί
46.Πολύχνιτος	Ν.Λέσβου	-17 πηγές χλωριονατριούχες υπερθερμες (69° C-81.4° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά,γυναικολογικά, αρθριτικά, κυκλοφορικό)	Δήμος Πολυχνίτου 53% και 47% δημοτών	-2 ομαδικό λουτήρες ντουςζιέρες
47.Θερμή	Ν.Λέσβου	-σιδηρούχος αλιπηγή μεσόθερμη(46,9° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (αρθριτικά,ρευματικά, γυναικολογικά, κυκλοφορικό,δερματικά,περιφερικά νεύρα)	Ιδιωτική ΤΣΑΥ	-υδροθεραπευτήριο με 11 ατομικούς και 2 ομαδικούς λουτήρες
48.Άγιος Ιωάννης	Ν.Λέσβου	-πηγή χλωριονατριούχος υπέρθερμη(69° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (αρθριτικά,ρευματικά, γυναικολογικά, νευραλγίες, δερματικά)	Κοινότητα Λισβορίου	-υδροθεραπευτήριο με ομαδικούς λουτήρες
49.Κόλπος	Ν.Λέσβου	-πηγή	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ	Δήμος	-υδροθεραπευτήριο

Γέρας		χλωριονατριούχος, υπέρτονος, μεσόθερμη (39,7° C)	(αρθρικά, ρευματικά, γυναικολογικά, νεφρίτιδες, δερματικά)	Μυτιλήνης	με 2 ατομικούς λουτήρες και 2 ντουςιέρες
50.Αγιάσος	Ν.Λέσβου	-πηγή μαγνησιούχα, μεσομεταλλικά(17° C)	ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ (Θρένης στομαχοεντερικών)	Δήμος Αγιάσου	Γίνονται μελέτες για την ανάπτυξη των ιαματικών πηγών
51.Αργεννος	Ν.Λέσβου	-πηγή υπέρθερμη (72° C-81° C)		Κοινότητα Αργεννου	Γίνονται μελέτες για την ανάπτυξη των ιαματικών πηγών
52.Εφταλού	Ν.Λέσβου	-πηγή ραδιενεργός, χλωριονατριούχος, μεσόθερμη(46.5° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθρικά, νευρίτιδες, γυναικολογικά)	Δήμος Μυθής	-υδροθεραπευτήριο με 5 ατομικούς λουτήρες και 1 ομαδικό λουτήρα
53.Κορνός Λήμνου	Ν.Λέσβου	-πηγή μεταλλική, μεσόθερμη (42° C-43.6° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθρικά)	Δήμος Μύρινας και Κοινότητα Κορνού	-υδροθεραπευτήριο με 10 ομαδικούς λουτήρες και 4 ατομικούς λουτήρες
54.Αγιάσματα-Κεράμου	Ν.Χίου	-πηγή χλωριονατριούχος, ισότονος, υπέρθερμη (60o C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθρικά)	Δήμος Χίου	-υδροθεραπευτήριο με 12 ατομικούς λουτήρες και 2 δεξαμενές
55.Αδάμας Μήλου	Ν.Κυκλάδων	-χλωριονατριούχος οξυπηγή(35° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθρικά, νευραλγίες οδόντων, γυναικολογικά)	Κοινότητα Αδάμαντα	-μικρός λουτρικός σταθμός
56.Αθήρμα Θήρας	Ν.Κυκλάδων	-αλιπηγή, μεσόθερμη (50o C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ		Δεν λειτουργεί
57.Πλάκα Θήρας	Ν.Κυκλάδων	-πηγή χλωριονατριούχος υπόθερμη	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ		Δεν λειτουργεί
58.Άγιος Φωκάς Κω	Ν.Δωδεκανήσου	-αλιπηγή, υπέρτονος, μεσόθερμη(44.9° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθρικά)	Δήμος Κώων	Δεν έχει εγκαταστάσεις
59.Θερμά Καλύμνου	Ν.Δωδεκανήσου	- αλιπηγή, μεσόθερμη, (37.5° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθρικά)	Δήμος Καλύμνου	-υδροθεραπευτήριο με 16 ατομικούς λουτήρες (οι 6 λειτουργούν)
60.Μανδράκι Νισύρου	Ν.Δωδεκανήσου	- αλιπηγές, υπέρθερμες. Υδροθειούχες(33° C)	ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ (ρευματικά, αρθρικά, δερματικά, γυναικολογικά) ΕΙΣΠΝΟΘΕΡΑΠΕΙΑ	Δήμος Νισύρου	-υδροθεραπευτήριο με 10 ατομικούς λουτήρες και 3 κοινές δεξαμενές -2 συσκευές εισπνοθεραπείας
61.Τζανουδιανά	Ν.Χανίων	-πηγή χλωριονατριούχος, ψυχρά	ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ	Κοινότητα Τεμενίων	-εμφιαλωτήριο
62.Λιμπιναρέ	Ν.Χανίων		ΠΟΣΙΘΕΡΑΠΕΙΑ	Κοινότητα Τεμενίων	
63.Πανασού	Ν.Ηρακλείου		ΛΟΥΤΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ	Δήμος Ρούβα	Δεν έχει εγκαταστάσεις

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

### 3.1 ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΘΕΡΜΟΜΕΤΑΛΛΙΚΑ ΝΕΡΑ

Το νομοθετικό πλαίσιο των ιαματικών πηγών αρχίζει με το βασικό νόμο 2188/1920, ο οποίος αναφέρεται στα εξής:<sup>27</sup>

1. Στον χαρακτηρισμό ,την ανακήρυξη και την κυριότητα των ιαματικών πηγών.
2. Στην λειτουργία των ιαματικών πηγών.
3. Αναφέρεται επίσης ότι οι ιαματικές πηγές που ανάβλυζαν και αυτές που δεν ήταν υπό εκμετάλλευση κατά την 1.1.1920 ανήκουν στο κράτος ανεξάρτητα της κυριότητας του εδάφους.
4. Οι ιαματικές πηγές που ήταν υπό εκμετάλλευση πριν τη δημοσίευση του νόμου 2188/1920 παραμένουν στον ιδιοκτήτη του εδάφους όπου αναβλύζουν.
5. Ανατίθεται στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας η εκμετάλλευση και διαχείριση των ιαματικών πηγών.

Παράλληλα, έχουμε και τα Βουλευτικά Διατάγματα-Β.Δ.7/21.8.1920 και Β.Δ./18.8.1920 όπου αναφέρονται στα εξής:<sup>28</sup>

1. Στον τρόπο διενέργειας δημοπρασίας προς ενοικίαση των ιαματικών πηγών του Κράτους.
2. Στις υποχρεώσεις των ενοικιαστών.
3. Στα απαιτούμενα δικαιολογητικά για την ανακήρυξη μιας πηγής μεταλλικών ή μη υδάτων σε ιαματική πηγή.
4. Στη χορήγηση άδειας εκμετάλλευσης της πηγής.<sup>29</sup>

Τέλος τα ανωτέρω διατάγματα ορίζουν τα καθήκοντα των γιατρών, των λουομένων και των επιχειρήσεων για την εκμετάλλευση των πηγών.

---

<sup>27</sup> Σύνδεσμος δήμων και κοινοτήτων ιαματικών πηγών Ελλάδας, *πρακτικά δευτέρου συνεδρίου για τα θερμομεταλλικά νερά*, Θεσσαλονίκη 1990

<sup>28</sup> *Βουλευτικά Διατάγματα-Β.Δ.7/21.8.1920 και Β.Δ./18.8.1920*

<sup>29</sup> Υπουργείο Ανάπτυξης, *Στόχοι τουριστικής πολιτικής*, Απρίλιος 1997

Ακολουθούν τα Β.Δ.23/4 και 3.5.1923 «Περί αδείας ανοίγματος και εκμεταλλεύσεως καταστημάτων Ιαματικών Πηγών, υδροθεραπείας φυσικής και παραπλήσιας θεραπείας»

1. Ορίζεται η διαδικασία για την παροχή άδειας εκμετάλλευσης.
2. Ορίζονται οι όροι και ο κανονισμός λειτουργίας των υδροθεραπευτηρίων .

Ο δεύτερος νόμος Ν.4844/30 «Περί διατάξεων αφορωσών την εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών» :

Αναφέρεται σε διατάξεις που αφορούν την εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών.

1. Καθορίζεται ζώνη προστασίας των ιαματικών πηγών ως κύκλο με κέντρο την πηγή και ακτίνα 1.000 μ. Εντός της ζώνης προστασίας γίνονται μόνο έργα και εκμεταλλεύσεις του εδάφους τέτοια που δεν παραβιάζουν τον ιαματικό υδροφορέα.

2. Τέλος με αυτόν τον νόμο προβλέπεται η συγκρότηση τεχνικής επιτροπής, έργο της οποίας είναι η γνωμοδότηση επί των έργων που προβλέπεται να γίνουν εντός της ζώνης προστασίας.

Ο αναγκαστικός νόμος Α.Ν. 2531/5/7.9.1940 αναφέρεται στη συγκρότηση επιτροπών για μελέτη και εισήγηση ειδικών θεμάτων τουρισμού και επομένως κατάργηση όλων των προηγούμενων. Ο Α.Ν.828/1948 αναφέρεται στην τροποποίηση, διάλυση ή αναμόρφωση συμβάσεων εκμετάλλευσης δημόσιων ιαματικών πηγών .Ο Α.Ν.1813/1951 αποτελεί συμπλήρωση του προηγούμενου νόμου και ορίζει τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ) ως φορέα εποπτείας και ελέγχου των ιαματικών πηγών της χώρας.<sup>30</sup>

Ακολουθούν τροποποιήσεις του Ν.Δ.3016/1954.Συνεχίζονται τροποποιήσεις και αλλαγές με το Ν.4086/1960 όπου κατατάσσει τις ιαματικές πηγές σε:

Α) Τουριστικής σημασίας οι οποίες υπάγονται στην άμεση αρμοδιότητα του ΕΟΤ και σε:

Β) Τοπικής σημασίας όπου η λειτουργία τους τελεί υπό την αρμοδιότητα του Υπουργείου Εσωτερικών ασκούμενη από τον οικείο νομάρχη.

Με αυτό το νόμο παραχωρείται η εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών Τοπικής σημασίας υποχρεωτικά στους Δήμους και στις Κοινότητες ή τα Νομαρχιακά ταμεία, στα διοικητικά όρια των οποίων αναβλύζουν οι πηγές. Διάφορα Προεδρικά Διατάγματα αναφέρονται στην ανακήρυξη ορισμένων πηγών πρώτον σε ιαματικές πηγές και δεύτερον σε πηγές τουριστικής ή τοπικής σημασίας.

---

<sup>30</sup> ΕΟΤ, Α.Ν. 2531/5/7.9.1940

Ο ΕΟΤ έχει ορισθεί ως ο επίσημος φορέας εποπτείας και ελέγχου των ιαματικών πηγών της χώρας, έχουν ανακηρυχθεί συνολικά 76 ιαματικές πηγές, εξ αυτών οι 23 χαρακτηρίζονται ως πηγές τουριστικής σημασίας και οι 53 ως πηγές τοπικής σημασίας. Όπως έχει προαναφερθεί οι πηγές Τουριστικής Σημασίας ανήκουν στην κυριότητα και εκμετάλλευση του ΕΟΤ απευθείας ή με παραχώρηση από τον ΕΟΤ προς την τοπική αυτοδιοίκηση.<sup>31</sup>

Οι ιαματικές πηγές Τοπικής Σημασίας, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ανήκουν υποχρεωτικά βάσει της ισχύουσας νομοθεσίας στο Δήμο ή στην Κοινότητα όπου υπάγεται η πηγή. Με διάφορα Προεδρικά Διατάγματα έγινε η ανακήρυξη της πηγής σε ιαματική καθώς και η παραχώρηση της εκμετάλλευσης της. Ο Δήμος ή η Κοινότητα δύναται με σύμβαση να παραχωρήσει τα δικαιώματα εκμετάλλευσης της πηγής σε ιδιώτες. Όπου υπήρχαν εγκαταστάσεις πριν ψηφιστεί ο νόμος 2188/1920 η πηγή αυτή βάσει του νόμου παρέμενε στην ιδιοκτησία του ιδιώτη και δεν προερχόταν στο κράτος.

### **3.2 ΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΙΑΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ**

#### ***3.2.α. ΕΟΤ:ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΥΓΕΙΑΣ***

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει οι ιαματικές πηγές χωρίζονται σε πηγές τουριστικής σημασίας και πηγές τοπικής σημασίας. Τα κριτήρια για τη διάκριση αυτή δεν είναι ιδιαίτερα σαφή και αυτό δημιουργεί πρόβλημα ως προς την αντικειμενικότητα του διαχωρισμού. Σύμφωνα πάντα με τον νόμο 4086/60 η διαφορά συνίσταται πρακτικά στο ποιος διαχειρίζεται τις πηγές.<sup>32</sup>

Συγκεκριμένα, οι ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας ανήκουν όσο αφορά την κυριότητα και την εκμετάλλευση είτε απευθείας στον ΕΟΤ , είτε στην Τοπική Αυτοδιοίκηση με παραχώρηση του ΕΟΤ , ο οποίος όμως διατηρεί το δικαίωμα της επικαρπίας. Μετά από τις εξελίξεις στον ΕΟΤ τα δικαιώματα κυριότητας και εκμετάλλευσης των πηγών του εκχωρήθηκαν στην Α.Ε ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΑΚΙΝΗΤΑ.

<sup>31</sup> ΕΟΤ. Λουτροπόλεις και Ιαματικές πηγές, Αθήνα 1996

<sup>32</sup> Σύνδεσμος δήμων και κοινοτήτων ιαματικών πηγών Ελλάδας , πρακτικά δευτέρου συνεδρίου για τα θερμομεταλλικά νερά, Θεσσαλονίκη 1990, σειρά εργασιών και προτάσεων για τον ιαματικό, θεραπευτικό τουρισμό και τουρισμό υγείας από τον ΕΟΤ

Οι ιαματικές πηγές Τοπικής Σημασίας, βάση της ισχύουσας νομοθεσίας, υπάγονται στον οικείο νομάρχη, ο οποίος και ασκεί τις αντίστοιχες αρμοδιότητες. Στην περίπτωση των ιαματικών πηγών τοπικής σημασίας που ανήκουν στον ΕΟΤ, ανήκει στη διακριτική ευχέρεια του οργανισμού το δικαίωμα να τις λειτουργήσει με αυτεπιστασία, να τις εκμισθώσει σε ιδιώτες ή να τις παραχωρήσει στην Τοπική αυτοδιοίκηση με σχετική σύμβαση.

Ο ΕΟΤ, έχει κατά καιρούς αναλάβει άμεσες επενδυτικές δραστηριότητες σε τουριστικές εγκαταστάσεις ανοδομής ή υποδομής τις οποίες εκμεταλλεύονταν ο ίδιος με Υπηρεσίες Αυτεπιστασίας. Πρόκειται για εκμεταλλεύσεις που δημιουργήθηκαν από τον οργανισμό προκειμένου να παρασχεθούν πρότυπα επιχειρηματικής δραστηριότητας στην ιδιωτική πρωτοβουλία, είτε για εγκαταστάσεις κοινωνικού και ευρύτερου αναπτυξιακού χαρακτήρα. Στα πλαίσια αυτά εντάσσεται η οργάνωση και λειτουργία ιαματικών εγκαταστάσεων τις οποίες είτε διαχειριζόταν μέσω των Υπηρεσιών Αυτεπιστασίας, είτε μίσθωνε σε ιδιωτικές ή κοινοτικές επιχειρήσεις.<sup>33</sup>

Κατά το παρελθόν ο ΕΟΤ έχει χρηματοδοτήσει διάφορα έργα για την βελτίωση της κτιριακής υποδομής και του εξοπλισμού υδροθεραπευτηρίων. Στο διάστημα 1981-1995, οι χρηματοδοτήσεις εγκαταστάσεων ιαματικών πηγών ανέρχονταν σε 4,5 δις δρχ ποσό που αντιστοιχεί σε ποσοστό 7,7% του συνόλου των χρηματοδοτούμενων έργων. Παράλληλα, στο Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, τόσο στο Εθνικό Σκέλος, όσο και στα Περιφερειακά Προγράμματα εντάχθηκαν έργα ύψους 15 δις δρχ για 21 ιαματικές πηγές της χώρας, με στόχο τη δημιουργία της κατάλληλης υποδομής για τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ειδικότερα το μέτρο 1,4 του υποπρογράμματος «Τουρισμός», στο οποίο εντάχθηκαν 23 εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής, που υλοποιήθηκε από ιδιώτες μέσω του αναπτυξιακού νόμου, περιλαμβάνονται 1 υδροθεραπευτήριο και 2 κέντρα θαλασσοθεραπείας, ενώ ένα ακόμη κέντρο θαλασσοθεραπείας έχει ενταχθεί στα πλαίσια της δημιουργίας Π.Ο.Τ.Α στην περιοχή της Μεσσηνίας. Μέσο των προγραμμάτων του Γ' Κ.Π.Σ όπως έχει εξαγγελθεί προβλέπεται προϋπολογισμός ύψους 54 δις δρχ για τη χρηματοδότηση έργων ειδικής τουριστικής υποδομής, η οποία αφορά υδροθεραπευτήρια, κέντρα θαλασσοθεραπείας, συνεδριακά κέντρα, κέντρα αθλητικού-προπονητικού τουρισμού, γήπεδα γκολφ, θεματικά πάρκα και μαρίνες. Στα πλαίσια της ανάπτυξης ολοκληρωμένων κέντρων υγείας έχουν

---

<sup>33</sup> Κοιμέλης Θ. η συμβολή το ιαματικού – θεραπευτικού τουρισμού στην τουριστική ανάπτυξη, σελ 139-146

εξελιχθεί μέσω της Ε.Τ.Β.Α πιλοτικά προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης με επίκεντρο τις ιαματικές πηγές. Σημαντική είναι επίσης η δραστηριοποίηση των Ο.Τ.Α, τόσο στον τομέα της επιχειρηματικής δραστηριότητας όσο και στην γενικότερη ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στη χώρα μας.

Δυστυχώς στη χώρα μας η κατάσταση των εγκαταστάσεων της πλειοψηφίας των ιαματικών πηγών είναι σε πολύ υποβαθμισμένο επίπεδο, σε σύγκριση με τις πηγές των χωρών της βαλκανικής και της Ευρώπης. Ως συνεπακόλουθο η προβολή και διαφήμιση των πηγών μας, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό είναι ανύπαρκτη.

Θα πρέπει βέβαια να ληφθεί υπόψη ότι η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού προϋποθέτει και τη συνεργασία επιστημόνων διαφόρων ειδικοτήτων που δεν μπορεί να διαθέτει ο ΕΟΤ, όπως υδρογεωλόγοι, υδρολόγοι-ιατροί, τεχνικοί, οικονομολόγοι, κλιματολόγοι κ.λ.π

#### ***ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΟΤ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΙΑΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ***

##### ***1. Επιτροπή Ανάπτυξης Ιαματικού Τουρισμού***

Για να ξεπεραστεί η παραπάνω ιδιαιτερότητα, συγκροτήθηκε με απόφαση του Υπουργού Τουρισμού (υπ' αριθμό 525040/13-1-95) και έπειτα από πρόταση του τμήματος Ιαματικών Πηγών, μόνιμη επιτροπή "Ανάπτυξης Ιαματικού Τουρισμού".

Η επιτροπή αποτελείται από καθηγητές-επιστήμονες των προαναφερθέντων ειδικοτήτων από τα πανεπιστήμια της χώρας, καθώς και από εκπροσώπους του ΙΓΜΕ, της ΕΤΒΑ, του Συνδέσμου Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας, ελεύθερους επαγγελματίες και διοικητικούς υπαλλήλους του ΕΟΤ.<sup>34</sup>

Σκοπός της επιτροπής είναι η λειτουργία της ως συμβουλευτικού – επιστημονικού οργάνου με τις εξής αρμοδιότητες:

- Την παροχή τεχνικής και επιστημονικής βοήθειας στο τμήμα Ιαματικών Πηγών του ΕΟΤ
- Την εισήγηση προς το αρμόδιο τμήμα των μέτρων, μέσων και τεχνικών που πρέπει να ληφθούν ώστε να προωθηθεί η ανάπτυξη του Ιαματικού Τουρισμού στην Ελλάδα
- Τη σύνταξη τεχνικών προδιαγραφών για τη βελτίωση αξιοποίηση λουτροπόλεων και ιαματικών Πηγών, την ανέργεση Υδροθεραπευτηρίων – Πηλοθεραπευτηρίων καθώς και την κατάταξη αυτών σε κατηγορίες

---

<sup>34</sup> Κουμέλης Θ. η συμβολή το ιαματικού – θεραπευτικού τουρισμού στην τουριστική ανάπτυξη, σελ 143-144



- Την επιστημονική και τεχνική συνδρομή του τμήματος Ιαματικών πηγών, επί της εκάστοτε βέλτιστης πολιτικής ανάπτυξης του Ιαματικού Τουρισμού, μέσα στα πλαίσια της γενικότερης Κυβερνητικής και Τουριστικής Πολιτικής της χώρας
- Τη σύνταξη ολοκληρωμένων προτάσεων ανάπτυξης Ιαματικού Τουρισμού, προκειμένου να περιληφθούν σε επενδυτικά ή αναπτυξιακά προγράμματα
- Την υποβοήθηση του τμήματος Ιαματικών πηγών του ΕΟΤ στην οργάνωση συνεδρίων, σεμιναρίων, ημερίδων και λοιπών επιμορφωτικών εκδηλώσεων αρμοδιότητας του
- Την εκπροσώπηση της χώρας σε Διεθνείς Οργανισμούς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, ο Ο.Η.Ε, η FITEC καθώς και σε οποιοδήποτε άλλο επιστημονικό όργανο ,φορέα ή εκδήλωση, με εκπροσώπους που ορίζονται κατά περίπτωση
- Τέλος, τη γνωμοδότηση για κάθε θέμα που θα εισάγει προς εξέταση το αρμόδιο τμήμα Ιαματικών Πηγών και τον έλεγχο των μελετών που υποβάλλονται στον ΕΟΤ για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών της Ελλάδας, ώστε να υποβοηθηθεί ουσιαστικά το έργο του ΕΟΤ, ο οποίος θα έχει και την τελική έγκριση

## II. Καινοτομικό Διακρατικό Πιλοτικό Πρόγραμμα Τουρισμού Υγείας

Ένα επιπλέον πρόβλημα μέχρι σήμερα είναι η δυσκολία εύρεσης εξειδικευμένου-μη επιστημονικού- προσωπικού για την επάνδρωση των Ιαματικών Πηγών.<sup>35</sup>

Η διεύθυνση εκπαίδευσης του ΕΟΤ ετοίμασε για τον σκοπό αυτό μια πρόταση για ένα διετές διακρατικό πρόγραμμα πιλοτικού χαρακτήρα, μεταξύ Ελλάδας-Ισπανίας της τάξης του 1,5 δις με τιμές 1995, που θα αφορά την επαγγελματική κατάρτιση 125 ατόμων για να εξειδικευτούν στην ειδική μορφή Τουρισμός Υγείας. Συγκεκριμένα προβλέπεται ειδική εκπαίδευση στον Ιαματικό-Θεραπευτικό Τουρισμό, στον Τουρισμό Ψυχοσωματικής Υγείας, στον Τουρισμό Θαλασσοθεραπείας, στον Τουρισμό Ατόμων με ειδικές Ανάγκες και στον Τουρισμό Τρίτης Ηλικίας.

<sup>35</sup> Κουμέλης Θ. η συμβολή το ιαματικού – θεραπευτικού τουρισμού στην τουριστική ανάπτυξη, σελ 144-146

### III. Προδιαγραφές υδροθεραπευτηρίων

Τον Σεπτέμβριο του 1995 ο ΕΟΤ έθεσε στους υποψήφιους επενδυτές τις προδιαγραφές που πρέπει να τηρούν για την κατασκευή υδροθεραπευτηρίων. Μεταξύ άλλων προβλέπεται η κατασκευή αυτόνομων υδροθεραπευτηρίων ή σε σύνδεση με ξενοδοχειακή μονάδα. Σε κάθε περίπτωση, μέσα σε ακτίνα πέντε χιλιομέτρων από το υδροθεραπευτήριο πρέπει να βρίσκεται ξενοδοχείο Α κατηγορίας και άνω, το οποίο να έχει δυναμικότητα σε κλίνες τουλάχιστον τη διπλάσια από τη δυναμικότητα του υδροθεραπευτηρίου σε λουόμενους.

Ακόμη, ο κύριος όγκος του υδροθεραπευτηρίου πρέπει να βρίσκεται δίπλα σε θάλασσα και σε ακτίνα χιλίων τουλάχιστον μέτρων από αρχαιολογικούς, παραδοσιακούς και προστατευμένους εν γένει χώρους.

### IV. Βελτίωση υπάρχουσας υποδομής

Ο ΕΟΤ έχει ξεκινήσει ήδη τις ενέργειες και βρίσκεται σε εξέλιξη ένα εκτενές πρόγραμμα ανακατασκευής, επέκτασης, εξοπλισμού κ.λπ διαφόρων ιαματικών πηγών σε όλη την Ελλάδα, κατά περίπτωση.

#### **3.2.β ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ**

Ιδρύθηκε το 1983 ως νομικό πρόσωπο δημόσιου δικαίου. Πρόκειται για το μοναδικό πανελλήνιο αναπτυξιακό σύνδεσμο με αρμοδιότητα την ανάπτυξη του Θερμαλισμού, ο οποίος συμμετέχει ουσιαστικά σε κάθε αναπτυξιακή προσπάθεια με συγκεκριμένες προτάσεις και μελέτες. Λειτουργεί ως τεχνικός σύμβουλος της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας(ΚΕΔΚΕ), έχοντας στο δυναμικό του 48 δήμους και κοινότητες από όλη τη χώρα, με 51 πηγές τοπικής σημασίας. Μέχρι σήμερα έχει προσφέρει σημαντικό έργο στην ανάπτυξη του Θερμαλισμού στην Ελλάδα(ιαματικός τουρισμός, Γεωθερμία, Φυσικά Μεταλλικά Νερά), με αποτέλεσμα να τύχει της κυβερνητικής αναγνώρισης, η οποία με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών παρέτεινε τη λειτουργία του για άλλα 50 χρόνια. Επίσης το 1991 ο Σύνδεσμος δημιούργησε και την Ελληνική Θερμαλιστική

Εταιρία(ΕΘΕ), η οποία με τους ειδικούς επιστήμονες που διαθέτει έχει ήδη προσφέρει μελέτες και έρευνες που συνέβαλλαν ουσιαστικά στην καταγραφή, την αναμόρφωση και την ανάπτυξη του χώρου. Το Υπουργείο Εσωτερικών ενέκρινε το αναπτυξιακό πρόγραμμα του Συνδέσμου και έχει ήδη ξεκινήσει τη χορηγία των κονδυλίων στους δήμους και τις κοινότητες μέλη του συνδέσμου.<sup>36</sup>

### **3.2.γ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Στην προσπάθεια ανάπτυξης των ιαματικών πηγών της Ελλάδας συμμετέχει ενεργά και η ΕΤΒΑ Α.Ε. Σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση ξεκίνησε από το 1986 ένα πρόγραμμα για την ίδρυση δύο λουτροπόλεων. Το πρόγραμμα που έχει πιλοτικό χαρακτήρα αφορά τις πηγές της Νέας Απολλωνία του νομού Θεσσαλονίκης και της Ικαρίας του νομού Σάμου.

Τα επενδυτικά αυτά προγράμματα βρίσκονται στο στάδιο της υλοποίησης. Οι μελέτες προβλέπουν οργανωμένες εγκαταστάσεις που να ανταποκρίνονται στα διεθνή πρότυπα του Ιαματικού Τουρισμού, με πλήρη, σύγχρονο εξοπλισμό που να καλύπτει όλο το φάσμα των θεραπευτικών ιδιοτήτων και πηγών και πάντα κάτω από ιατρικό έλεγχο. Στα συγκροτήματα αυτά θα περιλαμβάνονται μονάδες φυσικοθεραπείας, δίαιτας, γυμναστικής, κοσμετολογίας, υγιεινής, αναψυχής, πολιτιστικών εκδηλώσεων κ.λ.π. Ακόμη η παροχή υπηρεσιών προβλέπεται να είναι υψηλού επιπέδου και να απευθύνεται σε ευρύ φάσμα ηλικιών καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.<sup>37</sup>

Για τη λειτουργία όλων αυτών θα συσταθούν ανώνυμες εταιρίες με τη συμμετοχή της ΕΤΒΑ, της τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλων φορέων ή ιδιωτών, η διοίκηση των οποίων θα ανατεθεί σε έμπειρα στελέχη. Επίσης, η ΕΤΒΑ πρόκειται να ολοκληρώσει σε σύντομο χρονικό διάστημα μελέτη για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών της Ελλάδας, με αντικείμενο την καταγραφή τους, τη διερεύνηση των δυνατοτήτων αξιοποίησης τους, την κατάταξη τους σε κατηγορίες και τέλος τη διατύπωση συγκεκριμένων βραχυχρόνιων και μακροχρόνιων προτάσεων για την ανάπτυξη τους.

---

<sup>36</sup> Λύτρας Ν.Π. *Τουριστική Ανάπτυξη*, Αθήνα 1983

<sup>37</sup> Ηγουμενάκης Ν.Γ. *Τουριστική Οικονομία*, Αθήνα 1991

Κλείνοντας αυτό το κεφάλαιο θα λέγαμε συμπερασματικά ότι η ολοένα αυξανόμενη ζήτηση από την Ελλάδα αλλά και κυρίως από το εξωτερικό για λουτροθεραπείες, τόσο για θεραπευτικούς σκοπούς, όσο και σε συνδυασμό με τουριστική δραστηριότητα, δημιουργεί αυξημένες ευθύνες στους εμπλεκόμενους φορείς. Ειδικά μάλιστα στην περίπτωση της Ελλάδας, που διαθέτει τόσον φυσικό πλούτο και σε αυτό τον τομέα. Τόσο σε επίπεδο δυνητικών πελατών, όσο και σε επίπεδο υποψήφιων επενδυτών, ο Τουρισμός Υγείας και οι ιαματικές πηγές της χώρας μας αρχίζουν να μπαίνουν στα προγράμματα της Ευρώπης, αλλά και της Ιαπωνίας. Παράδειγμα αποτελεί ακόμα, εκτός από τα προαναφερθέντα και η πρόβλεψη και ένταξη του τουρισμού υγείας στα διάφορα προγράμματα της ΕΟΚ για χρηματοδοτήσεις επιστημονικών μελετών αλλά και κατασκευής Ιαματικών-Θεραπευτικών Κέντρων, καθώς επίσης και του αναπτυξιακού νόμου που θεωρεί αυτού του είδους τις επενδύσεις ως παραγωγικές και τις επιδοτεί κατά περίπτωση.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4**

### **4.1 Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΟΝ ΔΙΕΘΝΗ ΧΩΡΟ**

Στα πλαίσια του διαρκώς αυξανόμενου ενδιαφέροντος των δυτικών κοινωνιών σχετικά με τα θέματα που αφορούν την υγεία και την καλή φυσική κατάσταση του οργανισμού, ο τουρισμός υγείας έχει εξελιχθεί σε ένα σχετικά μικρό αλλά ιδιαίτερα δυναμικό τμήμα της αγοράς ειδικών μορφών τουρισμού, σε αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες όπως η Αυστρία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, η Ισπανία, η Σουηδία και η Φιλανδία, σε χώρες της Βόρειας Αμερικής, στις πρώην ανατολικές χώρες, όπως η Ουγγαρία, η Τσεχοσλοβακία, η Ρωσία καθώς επίσης και στις χώρες της Βαλκανικής Χερσονήσου.<sup>38</sup>

Υποστηρίζεται ότι με την κατάλληλη τμηματοποίηση της αγοράς και την ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος που σχετίζεται με ζητήματα υγείας, υπάρχουν άφθονες δυνατότητες για την ανάπτυξη του τουρισμού υγείας, ενώ διαβλέπονται θετικές εξελίξεις για την ανάπτυξη του τουρισμού μέσω της ενίσχυσης του ενδιαφέροντος των ατόμων για την ψυχική και σωματική τους υγεία και ευεξία.

---

<sup>38</sup> Κουδουμά Μ. ,Σημειώσεις από το μάθημα Τουρισμός Υγείας.

Στην Ευρώπη υπάρχει μακρά ιστορική παράδοση στον τουρισμό υγείας, ο οποίος γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη μετά τον 17<sup>ο</sup> αιώνα, ενώ οι δεσμοί μεταξύ του κρατικού συστήματος υγείας υπήρξαν ιδιαίτερα στενοί από την μεταπολεμική περίοδο σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες.

Οι σύγχρονες απαιτήσεις της ζήτησης διαφοροποιημένων υπηρεσιών στον τομέα του τουρισμού υγείας οδήγησε πολλές από τις χώρες που διέθεταν παράδοση στον χώρο να διαφοροποιήσουν τα χαρακτηριστικά του τουριστικού τους προϊόντος, διευρύνοντας την πελατεία τους. Έτσι σήμερα οι υπηρεσίες που συνήθως παρέχονται στα σύγχρονα κέντρα τουρισμού υγείας συνίστανται.<sup>39</sup>

- Σε εγκαταστάσεις ευρείας κλίμακας θεραπευτικών και προληπτικών μέτρων για ασθενείς αλλά και υγιή άτομα
- Σε προσφορά εκτενών διευκολύνσεων για δραστηριότητες αναψυχής που δεν συναρτώνται άμεσα με την ιατρική περίθαλψη.

Τα περισσότερα από τα επιτυχημένα κέντρα τουρισμού υγείας βρίσκονται σε περιοχές με αξιόλογο φυσικό τοπίο, όπως π.χ οι Αυστριακές και Ελβετικές Άλπεις, ή σε περιοχές που είναι γνωστές για την ποιότητα των ιαματικών τους νερών όπως π.χ το Evian les Bains, το Aix les Bains, το Vichy στην Γαλλία. Σε αυτά προσφέρονται εκτεταμένες δραστηριότητες υγείας και αναψυχής σε συνδυασμό με σύγχρονα και άνετα καταλύματα και υψηλής ποιότητας διατροφή, ενώ τμήμα της ελκυστικότητας τους αποτελεί επίσης η ύπαρξη ενδιαφέροντος οικιστικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.<sup>40</sup>

Στο χώρο της Μεσογείου, τουρισμό υγείας έχουν αναπτύξει επίσης η Ισπανία, το Ισραήλ, η Τουρκία η Τυνησία, το Μαρόκο, η Κύπρος. Τα τελευταία χρόνια, τουρισμό υγείας αναπτύσσει και η Αίγυπτος, η οποία σχεδιάζει την κατασκευή ενός πρότυπου κέντρου τουρισμού υγείας (Moses Springs) βασιζόμενη στη λεπτομερή μελέτη ανάλογων επιτυχημένων παραδειγμάτων της Ευρωπαϊκής αγοράς.

Παρόμοια κέντρα λειτουργούν επίσης στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης όπου ο ιαματικός τουρισμός είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος και αποτελεί σημαντικό κομμάτι της οικονομίας τους, όπως στην Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, Ρουμανία, Ρωσία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία. Στις χώρες αυτές η ανάπτυξη των κέντρων τουρισμού υγείας οφείλονται στο γεγονός ότι εκτός από τους ξένους επισκέπτες, τα επισκέπτεται και ένα σημαντικό τμήμα του τοπικού πληθυσμού.

---

<sup>39</sup> Ευρωπαϊκές κοινότητες, Επιχειρησιακό πρόγραμμα «τουρισμός-πολιτισμός», Υποπρόγραμμα «τουρισμός», Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων E(95)220130.11.95

<sup>40</sup> Σπάθη Σ.Κ. *Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα*

Στην **Ουγγαρία** για παράδειγμα, η οποία θεωρείται ως μία από τις πλέον αναπτυγμένες χώρες στον τομέα αυτό, και διαθέτει 350 ιαματικές πηγές με εγκαταστάσεις και 120 οργανωμένα κέντρα με πλήρη εξοπλισμό, σύμφωνα με στοιχεία του 1988, το 10% του πληθυσμού τους επισκέπτεται τις ιαματικές λουτροπόλεις ενώ 22% των ξένων επισκεπτών έχει ως προορισμό τα κέντρα τουρισμού υγείας. Ιδιαίτερη παράδοση και φήμη διαθέτουν ορισμένα κέντρα που θεωρούνται ιστορικά, όπως το Heniz και το Karlovy Vary στην Τσεχία.

Στην **Αγγλία**, αντίθετα, δεν παρατηρείται αξιοσημείωτη ανάπτυξη των κέντρων ιαματικού τουρισμού (Spas), τα οποία έχουν ατονήσει. Ο τουρισμός υγείας πραγματοποιείται κυρίως στις φάρμες υγείας (health farms) και τα κέντρα υγιεινής ζωής (health living centres), με επίκεντρο την ολιστική θεώρηση περί υγιεινού τρόπου ζωής και με έμφαση στην πρόληψη, στην χαλάρωση, στην ανακούφιση από το άγχος της καθημερινής ζωής των αστικών κέντρων και στην διαβίωση σε αρμονία με τη φύση. Τα κέντρα αυτά αποτελούν ενδεχομένως εξέλιξη των fat farms (φάρμες αδυνατίσματος) που εμφανίστηκαν στη δεκαετία του '50, των οποίων οι επισκέπτες υπόκειντο σε ιδιαίτερα αυστηρή δίαιτα για την απώλεια βάρους.

Στη **Βόρειο Αμερική** ο τουρισμός υγείας επικεντρώνεται περισσότερο στην ξεκούραση, την ανανέωση και λιγότερο στη θεραπεία και προσφέρεται σε ειδικευμένα κέντρα (health resorts ή spa resorts) τα οποία αποτελούν κατά κανόνα ιδιωτικές επιχειρήσεις που βρίσκονται σε πολυτελή ξενοδοχεία με μπάνια, πισίνες και αθλητική υποδομή, κυρίως στην Καλιφόρνια και τη Φλόριντα. Η πελατεία αποτελείται από άτομα νεαρών και μέσων ηλικιών που ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την εμφάνισή τους, διαθέτουν αυτοπεποίθηση για την φυσική τους κατάσταση και συμμετέχουν ενεργά σε πλήθος δραστηριοτήτων.

Στην **Αυστραλία** παρατηρείται ανάπτυξη της προσφοράς υπηρεσιών τουρισμού υγείας σε τουριστικά θέρετρα και ξενοδοχεία πολυτελείας. Διαβλέπονται ευοίωνες προοπτικές όσον αφορά το μέλλον του τουρισμού υγείας στη χώρα με προτεινόμενη την ανάπτυξη κέντρων υγιεινής ζωής (health living centres), στα πρότυπα της Αγγλίας.

Η πεποίθηση αυτή βασίζεται στο γεγονός ότι στην Αυστραλία λειτουργούν πολλά κέντρα τουρισμού υγείας (health resorts) και φάρμες υγείας (health farms) σε εντυπωσιακό φυσικό περιβάλλον, <sup>41</sup>ιδεώδες για ανάπαυση χαλάρωση και αυτογνωσία. Υπάρχουν άφθονες δυνατότητες για περιηγήσεις και εξερεύνηση σε

---

<sup>41</sup> Σπαθή Σ.Κ. *Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα*

τροπικά δάση καθώς και για πλήθος σπορ όπως ιππασία, ορειβασία, τένις, ενώ οι υπηρεσίες κυμαίνονται από αισθητική περιποίηση προσώπου\ σώματος και προγράμματα υγιεινής διατροφής έως μαθήματα αυτογνωσίας και γιόγκα, τεχνικές χαλάρωσης tai chi, διαλογισμό, αρωματοθεραπεία, σάουνα, βοτανοθεραπεία, ρεφλεξολογία κλπ. Ιδιαίτερα δημοφιλή μεταξύ των κατοίκων της Αυστραλίας είναι τα βραχυχρόνια (πενταήμερα ή επταήμερα) προγράμματα αναζωογόνησης, χαλάρωσης και αποτοξίνωσης του οργανισμού σε παρόμοια κέντρα.

Η **Νέα Ζηλανδία** διαθέτει επίσης αξιόλογα κέντρα ιαματικού τουρισμού, τα οποία προβάλλονται ως προορισμοί εξωτικού τουρισμού υγείας, ενσωματώνοντας την πολύ-πολιτισμική παράδοση και τις ιδιαιτερότητες της χώρας. Όπως συμβαίνει κατά ένα μέρος και στην περίπτωση της Αυστραλίας, ο τουρισμός υγείας συνδυάζεται σε αρκετές περιπτώσεις με τον φυσιολατρικό τουρισμό ή τον τουρισμό περιπέτειας.

Η **Γερμανία** που διαθέτει 250-300 κέντρα ιαματικού τουρισμού (spas) και τουρισμού υγείας (health resorts) το έτος 1988 επτά εκατομμύρια άτομα επισκέφθηκαν τα κέντρα αυτά, από τα οποία 2,3 εκατομ. υποβλήθηκαν σε ιαματική θεραπεία και τα υπόλοιπα άτομα σε θαλασσοθεραπεία, σε κινησιοθεραπεία και σε κλιματοθεραπεία. Το ποσοστό του γερμανικού πληθυσμού που επισκέφθηκε τα κέντρα αυτά κατά την ίδια χρονιά ήταν γύρω στο 10%, ενώ οι ξένοι επισκέπτες συνήθως αποτελούν μικρό ποσοστό του συνόλου των επισκεπτών των ιαματικών κέντρων, μόλις το 3% κατά το έτος 1988.

Στη **Γαλλία** λειτουργούν γύρω στα 50 κέντρα τουρισμού υγείας, εκ των οποίων τα περισσότερα εξειδικεύονται στη θαλασσοθεραπεία και περίπου τα 20 στον ιαματικό τουρισμό. Το ποσοστό του γαλλικού πληθυσμού που επισκέπτεται τα κέντρα αυτά δεν υπερβαίνει το 1%, ενώ οι ξένοι τουρίστες αποτελούν πολύ μικρό μέρος του συνόλου των λουομένων. Οι περιοχές της Γαλλίας :Evian les Bains, Aix les Bains και Vichy είναι γνωστές παγκοσμίως για την ποιότητα των ιαματικών τους νερών.

Στην **Ελβετία** λειτουργούν 22 ιαματικά κέντρα που εξειδικεύονται περισσότερο στη θεραπεία για πρόληψη. Το κλίμα και το υψόμετρο της τοποθεσίας, όπου βρίσκονται ορισμένα από τα κέντρα αυτά, είναι ιδανικά για την προσφορά προϊόντων που προορίζονται για ανάρρωση και χαλάρωση.

Στην **Αυστρία** λειτουργούν 100 ιαματικά κέντρα, εκ των οποίων τα 20 είναι αποκλειστικά για υδροθεραπεία. Η Αυστρία έχει αναπτύξει τόσο πολύ τον τομέα

της υδροθεραπείας, ώστε να παρουσιάζεται διεθνώς ως προορισμός αναζωογόνησης κατά της καθημερινής ρουτίνας. Μαζί δε με την Ελβετία αποτελούν χώρες με κέντρα τουρισμού υγείας που εξειδικεύονται στην κλιματοθεραπεία.

Στο Βέλγιο λειτουργούν λίγα κέντρα ιαματικού τουρισμού, ενώ τα κέντρα τουρισμού υγείας είναι περισσότερα. Εκ των επισκεπτών οι περισσότεροι είναι ημεδαποί τουρίστες, δεδομένου ότι επί συνόλου 240 χιλιάδων διανυκτερεύσεων το 1990 στα κέντρα τουρισμού, το 88,88% πραγματοποιήθηκε από Βέλγους και το υπόλοιπο 11,17% από αλλοδαπούς επισκέπτες.

Στη **Βόρεια Ευρώπη** και συγκεκριμένα στη Σουηδία και τη Φινλανδία, τα προσφερόμενα προϊόντα τουρισμού υγείας είναι πολύ υψηλών προδιαγραφών, τόσο από άποψη κοινωνική όσο και ιατρική.

Στη **Βόρεια Αμερική** ο τουρισμός υγείας, ο οποίος έχει την έννοια της ξεκούρασης μόνο και όχι και της θεραπείας, προσφέρεται σε ειδικευμένους σταθμούς τα ‘Health Resorts’ ή ‘Spas Resorts’. Είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις, που βρίσκονται συνήθως σε πολυτελή ξενοδοχεία με μπάνια, πισίνες και αθλητική υποδομή, κυρίως στην Καλιφόρνια και Φλόριδα.

Επίσης στις πρώην ανατολικές χώρες, Ρωσία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία καθώς και στο χώρο της Βαλκανικής Χερσονήσου, όπως Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, Ρουμανία, ο ιαματικός τουρισμός είναι αναπτυγμένος τομέας, αφού ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού των χωρών αυτών αλλά και των ξένων τουριστών επισκέπτεται τα κέντρα τουρισμού υγείας. Έτσι στην Ουγγαρία, η οποία θεωρείται ως μία από τις πλέον αναπτυγμένες χώρες στον τομέα αυτό, αφού διαθέτει 100-120 οργανωμένα κέντρα με πλήρη εξοπλισμό και υποδομή και γύρω στις 350 ιαματικές πηγές με εγκαταστάσεις, το 10% περίπου του πληθυσμού της κατά το έτος 1988 επισκέπτεται τις ιαματικές λουτροπόλεις, ενώ το 22% των ξένων επισκεπτών έχει ως προορισμό τα κέντρα του τουρισμού υγείας.

Στην **Τσεχοσλοβακία**, η οποία διαθέτει επίσης οργανωμένα κέντρα τουρισμού υγείας, το 3,5% του πληθυσμού της, κατά το έτος 1988, βρέθηκε ότι έχει υποβληθεί σε ιαματική θεραπεία. Στη Ρωσία ένας στους δεκαπέντε Ρώσους πηγαίνει σε ιαματικά κέντρα.

Στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας υπάρχουν περισσότερες από 300 ιαματικές πηγές και πάνω από 100 λουτροπόλεις που είναι γνωστές ως κέντρα θεραπείας και αποκατάστασης. Σε πολλές πηγές αξιοποιούνται οι κλιματικές



ιδιαιτερότητες των περιοχών για εφαρμογές στην κλιματοθεραπεία. Επίσης δραστηριοποιούνται και στην εμφιάλωση μεταλλικού νερού.

Η **Βουλγαρία** διαθέτει πάνω από 500 ιαματικές πηγές με εξειδίκευση στη λουτροθεραπεία, κλιματοθεραπεία, θαλασσοθεραπεία. Έχει αξιόλογα κέντρα, που εκτός της υδροθεραπείας, προσφέρουν και προγράμματα τουρισμού υγείας όπως θεραπεία κατά του άγχους, του καπνίσματος, προγράμματα μακροζωίας κλπ.<sup>42</sup>

Η σημαντική αύξηση που παρατηρείται τελευταία στη ζήτηση των προϊόντων που προσφέρονται από τα κέντρα ιαματικού τουρισμού και τα κέντρα τουρισμού υγιεινής και φυσικής διαβίωσης αποδίδεται τόσο στην στροφή των ατόμων προς τις παραδοσιακές μεθόδους θεραπείας αλλά και στην αυξανόμενη έμφαση που δίδεται στην κατά διαστήματα ανάγκη αναζωογόνησης του οργανισμού που επιτυγχάνεται με τη σωματική άσκηση και τις ειδικές θεραπείες που ακολουθούνται στο καθαρό και υγιεινό περιβάλλον των κέντρων αυτών.

Οι φυσικοί τρόποι θεραπείας ή όπως λέγεται της ‘‘αφαρμάκου ιατρικής’’ κερδίζουν συνεχώς έδαφος με τα νέα δεδομένα, δηλαδή την επιβάρυνση του περιβάλλοντος, το άγχος της καθημερινής ζωής, το κάπνισμα κλπ τα οποία θεωρούνται υπεύθυνα για τις περισσότερες ασθένειες και το πρόωρο γήρας. Επιστημονικά έχει αποδειχθεί ότι τα προϊόντα του τουρισμού υγείας αποτελούν προάσπιση για καλή υγεία, αλλά συμβάλλουν επίσης σημαντικά και στην προληπτική ιατρική. Σημειώνεται ότι στη Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία η προληπτική ιατρική στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό στην υδροθεραπεία από τις μικρές ηλικίες.<sup>43</sup>

Τα πακέτα διακοπών προορισμού σε αυτά τα κέντρα συνδυάζονται τις περισσότερες φορές και με προσφορά άλλων τουριστικών υπηρεσιών αναψυχής, αναζωογόνησης, σπορ (όπως σκι, ιστιοπλοία, ιπασία, τένις κλπ.) και πολιτιστικών δραστηριοτήτων της υψηλής κοινωνικής ζωής (όπως κινηματογράφο, θέατρο, φεστιβάλ μουσικής κλπ) γιατί απευθύνονται όχι μόνο σε ασθενείς αλλά και στους συνοδούς των ασθενών, καθώς και σε άλλους επισκέπτες συνήθως ανωτέρου εισοδηματικού επιπέδου. Εξάλλου, απαιτείται μακρά παραμονή των ατόμων σε αυτά τα θέρετρα, μεγαλύτερη από αυτή των τουριστών στα συνήθη τουριστικά θέρετρα, προκειμένου να φανούν τα αποτελέσματα μιας ορισμένης θεραπείας στην οποία υποβάλλονται τα άτομα, ιδίως αν πρόκειται για ειδικές θεραπείες (όπως

---

<sup>42</sup> [www.iama.gr](http://www.iama.gr) θερμαλισμός και ιαματικός τουρισμός, σύγχρονη εξέλιξη στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, Κοκάλας Θ.

<sup>43</sup> Κουδουμά Μ., Σημειώσεις από το μάθημα Τουρισμός Υγείας

αντικαπνιστική θεραπεία, θεραπεία κατά του άγχους, ψυχοθεραπεία, κινησιοθεραπεία, χαλάρωση, διαιτητική, εκμάθηση ύπνου, έρευνα της σωστής γραμμής-στάσης του σώματος, αισθητικής κλπ) Επομένως , η αναγκαστική παραμονή των επισκεπτών για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα στα κέντρα του τουρισμού υγείας, π.χ 21 ημέρες στη Γαλλία, 21-28 ημέρες στη Γερμανία, 12-18 ημέρες στην Ιταλία , απαιτεί τη δημιουργία, όχι μόνο της κατάλληλης ατμόσφαιρας για τη χαλάρωση και την αναζωογόνηση του οργανισμού, αλλά και άλλων δραστηριοτήτων για την απασχόληση των ατόμων κατά τις ελεύθερες ώρες, ώστε να καταστούν τόποι έλξης τουριστών.

Κατά συνέπεια δημιουργούνται συγκροτήματα που διαθέτουν όλη τη γενική και ειδική υποδομή και το κατάλληλο περιβάλλον που απαιτείται για τον τουρισμό μακράς παραμονής, όπως πάρκα πρασίνου, κήποι, ποταμοί, λίμνες, κλινικές, κέντρα θεραπείας, κατάλληλος τεχνολογικός εξοπλισμός, εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό, στέγαση σχετική με τη θεραπεία, ελεγχόμενη δίαιτα κλπ, τα οποία βοηθούν στην αποτελεσματικότητα της συγκεκριμένης θεραπείας.<sup>44</sup>

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, συμπεραίνουμε ότι ο στόχος των κέντρων τουρισμού υγείας είναι η επίτευξη της:

- Θεραπείας, αποκατάστασης ή πρόληψης βλαβών του οργανισμού.
- Ανανέωσης των βασικών βιολογικών και ψυχικών λειτουργιών.
- Βελτίωσης ης ψυχικής και σωματικής υγείας, ευεξίας και ομορφιάς.

Ένα άλλο θέμα που παρατηρείται και θεωρείται πολύ σημαντικό είναι ο τομέας της έρευνας αγοράς και ανάπτυξης των πωλήσεων του τουρισμού υγείας. Ορισμένες χώρες όπως η Αυστρία, η Ελβετία, η Γαλλία έχουν προχωρήσει πολύ στο θέμα της έρευνας αγοράς και της διαφήμισης. Οι χώρες αυτές προσφέρουν, σε συνεργασία με τις εθνικές τους αεροπορικές εταιρίες “πακέτα διακοπών” για την ομορφιά και την καλή φυσική κατάσταση του σώματος στα κέντρα υγείας, τα οποία διαθέτουν συγκροτήματα ξενοδοχείων με θερμά λουτρά αλλά και όλη την υποδομή όπως γήπεδα τένις, χώρους αθλητισμού κλπ, σε περιβάλλον ιδανικό για θεραπεία και ξεκούραση. Τα τουριστικά “πακέτα” διακινούνται από ειδικούς τουριστικούς πράκτορες (tour operators) σε διεθνή κλίμακα και απευθύνονται συνήθως σε πελατεία υψηλού εισοδηματικού επιπέδου.

---

<sup>44</sup> Σπαθή Σ.Κ. *Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα*

Βέβαια υπάρχει και η εξειδίκευση των κέντρων αυτών, ανάλογα με το χαρακτηρισμό και τη θερμοκρασία των ιαματικών νερών τους, την εξειδικευμένη υποδομή που διαθέτουν, το κλίμα της περιοχής κλπ. Για παράδειγμα άλλα προσφέρονται για λουτροθεραπεία(Ουγγαρία), ποσιθεραπεία (Ενίαν Γαλλίας), άλλα για πηλοθεραπεία (ιδίως στην Ιταλία), άλλα για θαλασσοθεραπεία ιδίως αυτά που βρίσκονται κοντά στη θάλασσα(Γαλλία), άλλα για κλιματοθεραπεία( Ελβετία, Αυστρία).

#### **4.2 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΕΣ ΧΩΡΕΣ**

Όπως ήδη έχει αναφερθεί στον Ευρωπαϊκό χώρο υπάρχει μακράιωνη ιστορική παράδοση όσον αφορά τον τουρισμό υγείας. Οι εξελίξεις που σημειώθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες στον τομέα της ζήτησης, με επίκεντρο τις ανεπτυγμένες χώρες της κεντρικής Ευρώπης, οδήγησαν στην προσφορά νέων υπηρεσιών και στην διερεύνηση της παραδοσιακής αγοράς του τουρισμού υγείας. Η τελευταία αποτελείται από πελάτες μέσης και μεγάλης ηλικίας, μεσαίων και χαμηλών εισοδημάτων, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις καλύπτουν το ταξίδι τους μέσω κρατικών επιχορηγήσεων στα πλαίσια του κρατικού συστήματος υγείας.<sup>45</sup>

Αντίθετα, η νέα δυναμικά αναδυόμενη αγορά του τουρισμού υγείας έχει ως στόχο όχι μόνο την ίαση ιατρικών παθήσεων αλλά την γενικότερη ανάνηψη του οργανισμού, τη σωματική ανανέωση, την πρόληψη, την βελτίωση της αισθητικής και την καλλιέργεια θετικής στάσης έναντι της ζωής. Εκτός από τα παραδοσιακά ιαματικά λουτρά περιλαμβάνει νέα προϊόντα και υπηρεσίες όπως κέντρα αισθητικής και αδυνατίσματος, άθλησης, υγιεινής διατροφής, θαλασσοθεραπείας, φυσιοθεραπείας, τεχνικές χαλάρωσης, επιμορφωτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες υγείας και απευθύνεται σε πελάτες νεώτερων ηλικιών υψηλού εισοδηματικού επιπέδου.

Οι τάσεις αυτές εμφανίστηκαν πρόσφατα και στις χώρες της Μεσογείου, η αγορά των οποίων αποτελείτο κυρίως από την παραδοσιακή πελατεία του τουρισμού υγείας, με κύριο χαρακτηριστικό τη χρηματοδότηση μέσω του

---

<sup>45</sup> [www.gnto.gr](http://www.gnto.gr)

συστήματος κρατικών πληρωμών. Ο τουρισμός υγείας ήταν, μέσα από μια παράδοση αιώνων, ταυτισμένος με το κλασσικό υπόδειγμα του θεραπευτικού τουρισμού, ενώ η ζήτηση περιοριζόταν κυρίως στις εσωτερικές αγορές με αποτέλεσμα την υποβάθμιση της προσφοράς. Το γεγονός αυτό συνδέεται άμεσα με το ότι η Μεσογειακή ζώνη χαρακτηρίζεται από την διαμόρφωση σχέσεων κέντρου – περιφέρειας με τις αναπτυγμένες χώρες της κεντρικής Ευρώπης όπου η Μεσόγειος προβλήθηκε ως ήλιος, θάλασσα, ελευθερία, διασκέδαση.

Συνέπεια των ανωτέρω ήταν οι μεσογειακές χώρες να αναπτυχθούν με ταχείς ρυθμούς και να καθιερωθούν ως χώρες μαζικού παραθεριστικού τουρισμού. Η ταχεία ανάπτυξη του τουρισμού και τα συνεπαγόμενα οικονομικά οφέλη οδήγησαν πολλά μεσογειακά κράτη να καταβάλουν προσπάθειες για την περαιτέρω προώθηση και ανάπτυξη του. Στα πλαίσια αυτά, κατά την δεκαετία '70 – '80 στόχος των προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης ήταν ο διπλασιασμός των τουριστικών αφίξεων προκειμένου να επιτευχθεί η αύξηση του εισοδήματος και της απασχόλησης. Όμως, ακόμη και στις περιπτώσεις όπου τα πράγματα ακολούθησαν αυτή την πορεία, οι υπεραισιόδοξες προβλέψεις διαψεύστηκαν καθώς η τελική απόδοση και ωφέλεια του τουρισμού στην περιοχή ήταν μικρότερη του αναμενόμενου. Συνέπεια του γεγονότος αυτού ήταν η διατύπωση αμφισβητήσεων σχετικά με τα οικονομικά οφέλη του τουρισμού, όχι μόνο στον μεσογειακό αλλά και στο διεθνή χώρο.<sup>46</sup>

Με αφετηρία τους συγκεκριμένους διεθνείς προβληματισμούς και αμφισβητήσεις, πολλά μεσογειακά κράτη συνειδητοποίησαν ότι η αύξηση των τουριστών σε απόλυτους αριθμούς δεν πρέπει να αποτελεί αποκλειστικό στόχο και ότι σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά και όχι μόνο ο αριθμός των τουριστών. Αποτέλεσμα της συνειδητοποίησης αυτής ήταν η αναπροσαρμογή της τουριστικής τους πολιτικής και η καταβολή προσπαθειών για την προσέλκυση εισοδηματικά υψηλότερων τάξεων τουριστών.<sup>47</sup>

Σήμερα, παρατηρούμε ότι στα κέντρα τουρισμού υγείας συχνάζουν άτομα όλων των ηλικιών λόγω της γενικότερης στροφής των ατόμων σε μία γενικότερη φιλοσοφία υγιεινής διαβίωσης και στις παραδοσιακές μορφές φυσικής θεραπείας. Η ολιστική αυτή θεώρηση της υγείας, η έμφαση στην πρόληψη και η ορθή χρήση του ελεύθερου χρόνου οδήγησαν στην διαφοροποίηση της ζήτησης στην έμφαση

---

<sup>46</sup> [www.traveldailynews.com](http://www.traveldailynews.com)

<sup>47</sup> Κουδουμά Μ. ,Σημειώσεις από το μάθημα Τουρισμός Υγείας

αναγκών για νέα τουριστικά προϊόντα. Στα πλαίσια αυτά εντάσσονται οι προσπάθειες διαφοροποίησης της τουριστικής προσφοράς των χωρών της Μεσογείου. Αρκετές από αυτές δημιούργησαν τα τελευταία χρόνια σύγχρονα κέντρα τουρισμού υγείας με γνώμονα το γεγονός ότι η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας αυξάνεται με σταθερούς ρυθμούς καθώς η φυσική διατροφή, η υγιεινή διαβίωση και η σωματική υγεία αποτελούν νέα κοινωνικά πρότυπα και γίνονται καθοριστικοί παράγοντες μιας εικόνας κοινωνικής ανόδου.

Η διαφοροποίηση των χαρακτηριστικών της ζήτησης του τουρισμού υγείας οδήγησε πολλές μεσογειακές χώρες με παράδοση να διαφοροποιήσουν τα χαρακτηριστικά του τουριστικού τους προϊόντος, δημιουργώντας τουριστικά θέρετρα υψηλών προδιαγραφών προκειμένου να προσελκύσουν τμήματα της ανερχόμενης αγοράς. Με ταχείς ρυθμούς προς αυτή τη κατεύθυνση κινήθηκε κυρίως η Ιταλία ενώ την ίδια πορεία φαίνεται να ακολουθούν η Ισπανία, το Ισραήλ, η Κύπρος, η Τουρκία, η Κροατία, η Πορτογαλία, η Ελλάδα, η Τυνησία, το Μαρόκο και η Αίγυπτος.

Κοινά χαρακτηριστικά των χωρών της Μεσογείου είναι:

- Η ιστορική παράδοση στον ιαματικό-θεραπευτικό τουρισμό.
- Η ποικιλομορφία και η ποιότητα των φυσικών και πολιτισμικών πόρων.
- Οι ήπιες κλιματολογικές συνθήκες, που ευνοούν την μείωση της εποχικότητας.

Τα χαρακτηριστικά αυτά μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στο χώρο της Μεσογείου, εφόσον η παράδοση συμβαδίζει με την αξιοπιστία, το υψηλό επίπεδο τεχνολογικής οργάνωσης και την ιδιαίτερη ταυτότητα κάθε περιοχής.<sup>48</sup>

Προκειμένου οι χώρες της Μεσογείου να επωφεληθούν από τις νέες τάσεις της ζήτησης επιβάλλεται να εξισορροπήσουν ανάμεσα στις παραδοσιακές και τις σύγχρονες αντιλήψεις όσον αφορά τον τουρισμό υγείας. Στόχος δεν είναι η εγκατάλειψη της παραδοσιακής αγοράς του ιαματικού – θεραπευτικού τουρισμού αλλά η παράλληλη διερεύνησή της μέσω της προσφοράς νέων προϊόντων και προγραμμάτων προώθησης για την προσέλκυση πελατών νεώτερων ηλικιών και υψηλότερων εισοδηματικών τάξεων. Ενδεικτική σε αυτή την κατεύθυνση είναι η

---

48 [www.tourseasons.com.cy](http://www.tourseasons.com.cy)

ήδη παρατηρούμενη αύξηση των κέντρων θαλασσοθεραπείας, τα οποία σχεδόν διπλασιάστηκαν στη Γαλλία σε διάστημα μιας δεκαετίας.

### **Ισπανία:**

Υπάρχουν 2,000 ιαματικές πηγές εκ των οποίων περισσότερες από 90 διαθέτουν άδεια εκμετάλλευσης ως ιαματικά κέντρα. Ορισμένες επιχειρήσεις λειτουργούν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, ενώ άλλες μόνον εποχικά. Οι εγκαταστάσεις και οι προσφερόμενες υπηρεσίες ποικίλλουν από τις παραδοσιακές ιαματικές πηγές έως σύγχρονα πολυτελή ξενοδοχεία 4 και 5 αστέρων. Ως προς την γεωγραφική κατανομή, όπως προκύπτει από τους σχετικούς χάρτες, οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις εμφανίζονται κατά μήκος των ακτών της Μεσογείου.

Μία γενική εκτίμηση είναι ότι ο τουρισμός υγείας στην Ισπανία επικεντρώνεται κυρίως στην εκμετάλλευση των ιδιοτήτων των θερμομεταλλικών νερών, ενώ ο τομέας της θαλασσοθεραπείας δεν εμφανίζει ιδιαίτερη ανάπτυξη, υπάρχουν 9 κέντρα θαλασσοθεραπείας.

### **Πορτογαλία:**

Η χώρα διαθέτει μακρά παράδοση στον ιαματικό τουρισμό και αρκετές λουτροπόλεις με αξιόλογη ποιότητα θερμομεταλλικών νερών, οι οποίες όμως προσφέρουν περιορισμένες υπηρεσίες και προσελκύουν κυρίως πελάτες μεγαλύτερων ηλικιών και ασθενέστερων εισοδηματικών τάξεων. Υπάρχουν 44 κέντρα ιαματικού τουρισμού, καθένα από τα οποία ενδείκνυται για συγκεκριμένες παθήσεις και 1 υποδειγματικό κέντρο θαλασσοθεραπείας (Vilalara Thalasso) που βασίζεται στα διεθνή πρότυπα, στο Algarve της Πορτογαλίας.

### **Ιταλία:**

Διαθέτει μεγάλη πληθώρα ιαματικών πηγών που βρίσκονται σε τοποθεσίες με πλούσιο ιστορικό παρελθόν και πολιτισμικό ενδιαφέρον. Λειτουργούν γύρω στα 200 κέντρα τουρισμού υγείας, κατά το έτος 1988 βρέθηκε ότι επισκέφθηκαν τα κέντρα αυτά 2,3 εκατομμύρια άτομα. Επίσης υπολογίστηκε ότι το 10%, κατά την ίδια χρονιά, των εισπράξεων από τον αλλοδαπό τουρισμό προερχόταν από τους επισκέπτες των 12 μεγαλύτερων κέντρων τουρισμού υγείας.<sup>49</sup> Χαρακτηριστικό είναι ότι διαθέτει μακρά ιστορική παράδοση στον ιαματισμό την οποία έχει

---

<sup>49</sup> [www.traveleurope.it](http://www.traveleurope.it)

εκσυγχρονίσει και αναδείξει, με αποτέλεσμα να αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κέντρα τουρισμού υγείας. Περιφέρειες οι οποίες συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό ιαματικών πηγών είναι η Εμιλία Ρομάνα και η Τοσκάνη. Αρκετές από τις ιαματικές εγκαταστάσεις της Τοσκάνης χρονολογούνται από την Ρωμαϊκή εποχή. Στην περιοχή της Τοσκάνης ιδιαίτερα δημοφιλείς είναι οι εγκαταστάσεις Montecatini και Chianciano. Στη νότιο Ιταλία, μεγάλη συγκέντρωση ιαματικών πηγών εμφανίζεται κατά μήκος του κόλπου της Νάπολης, μία περιοχή η οποία αποτελεί ενεργή ηφαιστειακή ζώνη. Το σημαντικότερο χαρακτηριστικό της Ιταλίας είναι η γειννίαση των ιαματικών πηγών με σημαντικές ιστορικές πόλεις που διαθέτουν σημαντικά αρχιτεκτονικά μνημεία και πολιτισμικό πλούτο. Τα γεγονόσ αυτό επιτρέπει την ανάπτυξη πλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού, καθώς ο ιαματικός – θεραπευτικός τουρισμός μπορεί να συνδυαστεί με τον πολιτισμικό, τον συνεδριακό, τον εκπαιδευτικό ή τον αστικό τουρισμό.

#### **Μάλτα:**

Υπάρχουν 3 θέρετρα τουρισμού υγείας που προσφέρουν ολοκληρωμένα προγράμματα περιποίησης , άθλησης και διατροφής και ένα κέντρο θαλασσοθεραπείας (Spa Mediterranee Thalassotherapie\ Hotel Foritina) το οποίο ολοκληρώθηκε το 1996. Τα κέντρα βρίσκονται σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις κατηγορίας 4 αστέρων.

#### **Κροατία:**

Η Κροατία διαθέτει άφθονες θερμομεταλλικές πηγές με νερό πλούσιο σε μεταλλικά άλατα και εγκαταστάσεις με εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό. Υπάρχουν συνολικά 12 ιαματικά κέντρα, τα οποία προσφέρονται για θεραπείες διάφορων παθήσεων. Σε ορισμένα από αυτά επισημαίνονται παράλληλα με την ποιότητα των ιαματικών νερών, και των ιατρικών υπηρεσιών, οι εξαιρετικές βιοκλιματικές συνθήκες και η ποικιλότητα των φυσικών πόρων. Υπάρχουν επίσης 2 κέντρα θαλασσοθεραπείας σε ξενοδοχεία κατηγορίας 3 αστέρων, ενώ σημειώνεται ότι στο Sibenik, στο Ινστιτούτο Θαλασσοθεραπείας εφαρμόζονται ολιστικά προγράμματα τουρισμού υγείας .

### **Σλοβενία:**

Παρά το μικρό της μέγεθος, διαθέτει περισσότερες από 300 ιαματικές πηγές, η χρήση των οποίων σε ορισμένες περιπτώσεις χρονολογείται από την Ρωμαϊκή περίοδο. Αρκετά ξενοδοχεία κατηγορίας 3 και 4 αστερών βρίσκονται κοντά στις ιαματικές πηγές και διαθέτουν πλήρως εξοπλισμένες ιαματικές εγκαταστάσεις προσφέροντας πλήθος θεραπειών με την επίβλεψη εξειδικευμένου προσωπικού. Στην περιοχή Portoroz στο βόρειο τμήμα των ακτών της Αδριατικής κοντά στα σύνορα με την Ιταλία υπάρχει κέντρο θαλασσοθεραπείας σε ξενοδοχείο 4 αστερών.

### **Κύπρος:**

Η Κύπρος εξειδικεύεται στον τουρισμό υγιεινής και φυσικής διαβίωσης σε πολυτελή ξενοδοχεία/θέρετρα κατηγορίας κυρίως 5 αστερών. Εκτός από το ξενοδοχείο των Αγίων Αναργύρων δεν αναφέρεται η χρήση θερμομεταλλικών νερών για υδροθεραπεία εντός των εγκαταστάσεων. Θα πρέπει να σημειωθεί η ύπαρξη ενός κέντρου θαλασσοθεραπείας διεθνών προδιαγραφών (Thalassa and Anassa) σε υπερπολυτελές ξενοδοχείο. Προγράμματα θαλασσοθεραπείας προσφέρονται επίσης σε ξενοδοχεία της Λεμεσού.

### **Τουρκία:**

Στην Τουρκία υπάρχουν περίπου 100 ιαματικές πηγές ενώ λειτουργούν 56 υδροθεραπευτήρια, τα περισσότερα από τα οποία χαρακτηρίζονται «παραδοσιακά». Ένα μικρό ποσοστό των υδροθεραπευτηρίων είναι συμβατό με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και βρίσκεται στις εγκαταστάσεις πολυτελών ξενοδοχείων κατηγορίας 4 και 5 αστερών. Τα πιο γνωστά βρίσκονται στις περιοχές Balçova, Cesme, Pamukkale, κατά μήκος της ακτογραμμής του Αιγαίου όπου προσφέρονται και προγράμματα θαλασσοθεραπείας. Παράλληλα λειτουργούν σύμφωνα με τις διεθνείς προδιαγραφές, 20 κέντρα υγείας και ομορφιάς. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι λουόμενοι το 1975 ήταν 1,9 εκ. το 1982 2,9 εκ. ενώ το 1990 ανήλθαν σε 6 εκατ. άτομα. Λόγω της σημαντικής αύξησης της ζήτησης προωθείται από την κυβέρνηση η δημιουργία 34 υδροθεραπευτηρίων σε ξενοδοχειακά καταλύματα συνολικής δυναμικότητας περίπου 7,000 κλινών.



### **Ισραήλ:**

Οι ιδιότητες των ιαματικών πηγών του Ισραήλ ήταν γνώστες από την αρχαιότητα. Σήμερα, στα πλαίσια της κρατικής τουριστικής πολιτικής, η περαιτέρω ανάπτυξη και ο εκσυγχρονισμός του ιαματικού τουρισμού θεωρείται ζήτημα μείζονος σημασίας. Τα περισσότερα κέντρα τουρισμού υγείας βρίσκονται συγκεντρωμένα γύρω από την Νεκρά θάλασσα σε πολυτελείς ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις που προσφέρουν πλήθος πρόσθετων υπηρεσιών. Σχεδόν όλα διαθέτουν κλινικές και άριστα εκπαιδευμένο προσωπικό ή βρίσκονται κοντά σε κλινικές και νοσοκομειακά ιδρύματα. Τα νερά της Νεκρής θάλασσας και τα υποπροϊόντα της χρησιμοποιούνται τόσο για αισθητικούς όσο και για ιαματικούς σκοπούς. Άλλα ιαματικά κέντρα βρίσκονται στη Γαλιλαία κοντά στις ιαματικές πηγές Hammath της Τιβεριάδας, καθώς επίσης και στις περιοχές Arad και Eilat. Τα περισσότερα κέντρα λειτουργούν όλο το χρόνο.

### **Αίγυπτος:**

Υπάρχει σχετικά μικρός αριθμός θειούχων πηγών οι οποίες δεν έχουν όμως αξιοποιηθεί με τη δημιουργία αξιόλογων ιαματικών εγκαταστάσεων. Η λουτρόπολη της Helwan σε απόσταση 15 χμ από το Κάιρο δεν συγκεντρώνει διεθνείς επισκέπτες δεδομένου ότι η περιοχή είναι αρκετά βιομηχανοποιημένη. Το μόνο αξιόλογο κέντρο τουρισμού υγείας βρίσκεται στο Aswan, στις εγκαταστάσεις πολυτελούς ξενοδοχείου. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, σχεδιάζεται η κατασκευή ενός πρότυπου κέντρου τουρισμού υγείας ( Moses Springs ) η οποία βασίζεται στη λεπτομερή μελέτη αναλόγων επιτυχημένων υποδειγμάτων της Ευρωπαϊκής αγοράς.<sup>50</sup>

### **Μαρόκο:**

Υπάρχουν κέντρα τουρισμού υγείας σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις τεσσάρων και πέντε αστέρων που προσφέρουν προγράμματα θαλασσοθεραπείας στις περιοχές Agadir, Casablanc, Essaouira και υδροθεραπείας στο Marrakech. Στην περιοχή της Fez υπάρχουν 2 ιαματικές πηγές στις οποίες λειτουργούν ιαματικά κέντρα. Η Sidi Harazem με ευεργετικές ιδιότητες για την λειτουργία των νεφρών και η Moulay Yacoub της οποίας τα νερά είναι κατάλληλα για τη θεραπεία ρευματοπαθειών. Σημειώνεται ότι αρκετά κέντρα θαλασσοθεραπείας βρίσκονται στο στάδιο της κατασκευής, καθώς εκτιμάται ότι οι τουριστικές αφίξεις θα διπλασιασθούν σχεδόν

---

<sup>50</sup> [www.traveldailynews.com](http://www.traveldailynews.com)

την επόμενη τριετία. Ένα από αυτά, πρόκειται να κατασκευασθεί με την συνεργασία του Ισπανικού ομίλου "Sol Melia" σε ξενοδοχείο 5 αστέρων, δυναμικότητας 500 κλινών.

### **Τυνησία:**

Ο τομέας του θεραπευτικού τουρισμού στην Τυνησία γνώρισε ταχεία ανάπτυξη κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας. Το 1994 κατασκευάστηκε το πρώτο κέντρο θαλασσοθεραπείας στην περιοχή Sousse. Σήμερα η χώρα διαθέτει 10 κέντρα θαλάσσοθεραπείας κατά μήκος των ακτών της στις περιοχές Gammarth, Hammanet, Yasmine Hammamet, Jerba, Zarzis και Sousse. Στο στάδιο της κατασκευής βρίσκονται 3 νέα κέντρα θαλάσσοθεραπείας ενώ μελετάται η κατασκευή 10 ακόμη κέντρων. Ο ρυθμός ανάπτυξης των κέντρων θαλάσσοθεραπείας είναι αλματώδης, αν αναλογισθεί κανείς ότι στις αρχές της δεκαετίας του '90 η ίδια η έννοια της θαλασσοθεραπείας ήταν παντελώς άγνωστη στην χώρα.

Σύμφωνα με όσα αναφέραμε συμπεραίνουμε ότι οι περισσότερες χώρες της Μεσογείου διαθέτοντας μακραίωνη ιστορική παράδοση στον τουρισμό υγείας και κατόρθωσαν να ισορροπήσουν μεταξύ παράδοσης και εκσυγχρονισμού. Η δημιουργία θερέτρων τουρισμού υγείας σύγχρονων προδιαγραφών στη θέση των ιστορικών ιαματικών εγκαταστάσεων ακολουθεί τις νέες τάσεις της ζήτησης και στοχεύει στην προσέλκυση νέων τμημάτων της αγοράς όσο αφορά την εθνικότητα την ηλικία και το εισοδηματικό επίπεδο .

Παράλληλα, την τελευταία δεκαετία αναπτύσσεται με σταθερούς ρυθμούς ο τομέας της θαλασσοθεραπείας, ο οποίος αποτελεί ένα μικρό αλλά ιδιαίτερα δυναμικό κομμάτι της αγοράς τουρισμού υγείας. Οι μεσογειακές χώρες διαθέτουν σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη του τομέα, όπως ήπιο κλίμα, αξιόλογους φυσικούς πόρους και εύκολη προσπελασιμότητα από τις κύριες ευρωπαϊκές αγορές.

Η ανάπτυξη νέων προϊόντων και η διαφοροποίηση των υπηρεσιών του τουρισμού υγείας εντάσσεται σε μια γενικότερη προσπάθεια διαφοροποίησης της τουριστικής πολιτικής των Μεσογειακών χωρών που έχει ως στόχο την καλύτερη διαχείριση του μαζικού τουρισμού και την προώθηση πλέγματος νέων, ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

#### 4.3 ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ

Οι χώρες προέλευσης και προορισμού των περισσότερων πελατών τουρισμού υγείας είναι οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης (Αυστρία, Γαλλία, Γερμανία, Ολλανδία, Ελβετία), καθώς επίσης οι χώρες της Β. Αμερικής . Επίσης, ο τουρισμός υγείας έχει εξελιχθεί σε ένα σχετικά μικρό αλλά ιδιαίτερα δυναμικό τμήμα της αγοράς ειδικών μορφών τουρισμού στις πρώην ανατολικές χώρες, όπως η Ουγγαρία, η Τσεχοσλοβακία, η Ρωσία, καθώς επίσης και στις χώρες της Βαλκανικής Χερσονήσου.<sup>51</sup>

Οι μεσογειακές χώρες διαθέτουν αξιόλογη ζήτηση, σε αρκετές περιπτώσεις όμως υστερούν στον τομέα της υποδομής δεδομένο ότι η τουριστική τους ανάπτυξη στηρίχθηκε σχεδόν εξ ολοκλήρου στον μαζικό τουρισμό.

Στην Β. Αμερική και την Καραϊβική, η αντίληψη περί “Spa” επικεντρώνεται σε προγράμματα άθλησης, αισθητικής περιποίησης, διαιτητικής, διαλογισμού, γιόγκα, κλπ τα οποία αποτελούν συμπληρωματικά συστατικά του τουριστικού πακέτου και προσφέρονται κυρίως σε κέντρα τουρισμού υγιεινής και φυσικής διαβίωσης.

Στην Ευρώπη, υπάρχει παράδοση αιώνων στον θερμαλισμό, τον κλιματισμό και την θαλασσοθεραπεία. Στα πλαίσια της παράδοσης αυτής, επιχειρείται ο εμπλουτισμός της προσφοράς με νέα διαφοροποιημένα προϊόντα και υπηρεσίες τα οποία αναπτύσσονται και προωθούνται με επίκεντρο τους αξιόλογους φυσικούς πόρους (θερμομεταλλικές πηγές, κλιματολογικές συνθήκες, θαλασσινό νερό) και το πλούσιο πολιτισμικό παρελθόν.<sup>52</sup>

Γεγονός είναι ότι ο τουρισμός υγείας λειτούργησε και εξακολουθεί να λειτουργεί ως μοχλός ανάπτυξης για πολλές ευρωπαϊκές περιφέρειες , ανεξάρτητα αν αποτελεί κύρια ή συμπληρωματική δραστηριότητα. Αν και δεν υπάρχουν μελέτες που να αφορούν το συνολικό οικονομικό και αναπτυξιακό προφίλ του τουρισμού υγείας στον Ευρωπαϊκό χώρο, οι ενέργειες πολλών Ευρωπαϊκών και Μεσογειακών χωρών είναι ενδεικτικές της οικονομικής σημασίας του. Αυτές αφορούν :

---

<sup>51</sup> Κουδουμά Μ. ,Σημειώσεις από το μάθημα Τουρισμός Υγείας

<sup>52</sup> [www.traveleurope.it](http://www.traveleurope.it)

- την αναμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου
- την ενίσχυση της επιστημονικής έρευνας
- την προσέλκυση επενδύσεων
- την διαμόρφωση προγραμμάτων προώθησης του τουρισμού υγείας.

Είναι γεγονός ότι η ζήτηση ιαματικών υπηρεσιών στην Ευρώπη παρουσιάζει ανοδική πορεία, κυρίως προς όφελος των κέντρων τουρισμού υγείας που διαθέτουν σύγχρονες εγκαταστάσεις και προσφέρουν πολλά προϊόντα και υπηρεσίες. Οι εξελίξεις όσον αφορά τον Ευρωπαϊκό χώρο καταδεικνύουν ότι στη Γερμανία, την Ιταλία, την Γαλλία, την Ελβετία και την Αυστρία ο τουρισμός υγείας βρίσκεται σε πλήρη ανάπτυξη, ενώ στην Ισπανία και την Πορτογαλία αναπτύσσεται με βραδύτερους ρυθμούς.

Σημαντική για την ανάπτυξη του τουρισμού υγείας είναι η κρατική συμβολή με την πραγματοποίηση έμμεσων ή άμεσων επενδύσεων ενώ παράλληλα οι τοπικές και περιφερειακές αρχές σχεδιάζουν και εκτελούν έργα γενικής και ειδικής υποδομής για την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων. Σημειώνεται, επίσης, ότι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες ο ιδιωτικός τομέας είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος στον τομέα της δημιουργίας και της εκμετάλλευσης εγκαταστάσεων. Διάφορες πολυεθνικές αλυσίδες που διαθέτουν ισχυρούς μηχανισμούς προώθησης δημιουργούν ξενοδοχειακά συγκροτήματα που διαθέτουν πλήρεις εγκαταστάσεις κέντρων τουρισμού υγείας και λοιπές εξυπηρετήσεις σε ένα μεγάλο αριθμό ευρωπαϊκών κρατών.

Σύμφωνα με σχετική έρευνα σχετικά με τα ταξίδια υγείας που πραγματοποιούν οι Ευρωπαίοι στο εξωτερικό με βάση στοιχεία από το 1991 έως το 1997 (Johachim Scholz, Leisure and Wellneww Congress 1999) ο τουρισμός υγείας των Ευρωπαίων στο εξωτερικό διακρίνεται σε δύο κατηγορίες:

1. Στον τουρισμό υγείας για καθαρά ιατρικούς λόγους (ιατρική θεραπεία, αποκατάσταση, νοσηλεία σε κλινικές κτλ) δηλαδή πρόκειται για τον "θεραπευτικό τουρισμό".
2. Στον τουρισμό με στόχο την γενικότερη υγεία και ευεξία (διακοπές για κούρα, διατήρηση της σιλουέτας, ευεξία, αισθητική περιποίηση, κτλ) δηλαδή ο "τουρισμός υγιεινής και φυσικής διαβίωσης".

Το 1997 οι Ευρωπαίοι ταξιδιώτες πραγματοποίησαν συνολικά 270 εκατομμύρια ταξίδια (με τουλάχιστον μία διανυκτέρευση) στο εξωτερικό. Απ' αυτά

τα ταξίδια, συνολικά 3,1 εκατομμύρια ήταν ταξίδια για λόγους υγείας. Τα 3,1 εκατομμύρια ταξίδια για λόγους υγείας που κάνουν οι Ευρωπαίοι στο εξωτερικό συνίστανται σε:

- 1,2 εκατομμύρια (39%) ταξίδια για καθαρά ιατρικούς λόγους (περιλαμβάνουν παραμονή σε λουτροπόλεις\ νοσηλεία σε κλινικές)
- 1,9 εκατομμύρια (61%) ταξίδια με στόχο την βελτίωση της υγείας και της φυσικής κατάστασης (περιλαμβάνουν διακοπές ομορφιάς, ευεξίας, διακοπές σε λουτροπόλεις).

#### **4.4 ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ ΓΙΑ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ**

Τα ταξίδια των Ευρωπαίων για θεραπευτικό τουρισμό πραγματοποιούνται σχεδόν αποκλειστικά σε ευρωπαϊκές χώρες το 97% ενώ μόνο το 3% των ταξιδιών γίνονται εκτός Ευρώπης. Στα ταξίδια θεραπευτικού τουρισμού οι ανατολικοευρωπαϊκοί προορισμοί κυριαρχούν με ποσοστό 54%, ενώ το 27% των ταξιδιών θεραπευτικού τουρισμού έχει ως προορισμό τη νότια Ευρώπη (Μεσόγειος). Η δυτική Ευρώπη ως προορισμός για ταξίδια θεραπευτικού τουρισμού είναι ήσσονος σημασίας 13%.<sup>53</sup>

Το 1997 πιο συχνά ήταν τα ταξίδια θεραπευτικού τουρισμού προς την Ουγγαρία (224,000). Η Ιταλία ήταν ο δεύτερος σημαντικότερος προορισμός (143,000 ταξίδια) και ακολούθησαν οι χώρες της Κ.Α.Κ (Ρωσία, Ουκρανία, Λευκορωσία), η Δημοκρατία της Τσεχίας και η Σλοβακία. Οι ανατολικοευρωπαϊκές χώρες βρίσκονται συχνά πάνω απ το μέσο όρο ως προορισμός για θεραπευτικό τουρισμό. Πρόκειται για ταξίδια από Ανατολικοευρωπαίους σε άλλες χώρες της ανατολικής Ευρώπης.

Εξετάζοντας τον τόπο προέλευσης διαπιστώνουμε ότι τα δύο τρίτα των ταξιδιών θεραπευτικού τουρισμού στο εξωτερικό γίνονται από Δυτικοευρωπαίους (εξ αυτών το 50% από χώρες της Δυτικής και κεντρικής Ευρώπης και το 11% από χώρες της νότιας Ευρώπης και της Μεσογείου) και το ένα τρίτο από Ανατολικοευρωπαίους.

---

<sup>53</sup> www.traveldailynews.com

Η χώρα που παρουσιάζει τα περισσότερα ταξίδια θεραπευτικού τουρισμού στο εξωτερικό( 327,000 ) είναι η Γερμανία. Περίπου ένα στα τέσσερα ταξίδια για θεραπευτικό τουρισμό στην Ευρώπη γίνονται από Γερμανούς, στη δεύτερη θέση ακολουθεί η Αυστρία καθώς και οι χώρες της Κ.Α.Κ (Ρωσία ,Ουκρανία, Λευκορωσία) και η Ρουμανία.<sup>54</sup>

Το πιο διαδεδομένο κατάλυμα για τον θεραπευτικό τουρισμό είναι το ξενοδοχείο σε ποσοστό 50%.Από το ποσοστό αυτό το 26% των τουριστών επιλέγει ξενοδοχείο μεσαίας κατηγορίας, ενώ ποσοστό 13% ξενοδοχείο ανώτερης κατηγορίας.

Για το 30% περίπου των ταξιδιών δεν γίνονται κρατήσεις εκ των προτέρων, ενώ αντίθετα, γίνονται για το 70%.Εξ'αυτών, οι περισσότερες κρατήσεις (41%) γίνονται μέσο ταξιδιωτικού γραφείου και αφορούν ως επί το πλείστον μεμονωμένες κρατήσεις για το μέσο μεταφοράς και τη στέγαση, ενώ για το 31% των ιατρικών ταξιδιών υγείας η κράτηση γίνεται απευθείας στον παροχέα των υπηρεσιών (ξενοδοχείο, μέσο μεταφοράς).

Το 1997 οι Ευρωπαίοι πραγματοποίησαν συνολικά 15,7 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις στο εξωτερικό για θεραπευτικό τουρισμό. Το 15% των ταξιδιών αυτών το 1997 ήταν σύντομα ταξίδια με 1 έως 3 διανυκτερεύσεις, ενώ το 85% αφορούσε περισσότερες διανυκτερεύσεις, περισσότερα από το ένα τέταρτο όλων των ταξιδιών είχαν διάρκεια μεγαλύτερη από δύο εβδομάδες. Η μέση διάρκεια παραμονής στο εξωτερικό ήταν 13 ημέρες.

Το 60% των ιατρικών ταξιδιών στο εξωτερικό γίνονται τη θερινή περίοδο (Μάιο έως Οκτώβριο), ενώ το 40% τη χειμερινή περίοδο (Νοέμβριο έως Απρίλιο). Τα ταξίδια για θεραπευτικό τουρισμό παρουσιάζουν αυξημένο ποσοστό πάνω από το μέσο όρο την περίοδο Σεπτεμβρίου- Δεκεμβρίου.

Η μέση ηλικία όσων ταξίδεψαν για ιατρικούς λόγους ήταν 52 χρόνια, εμφανώς πάνω από τη μέση ηλικία των άλλων ταξιδιών στο εξωτερικό (42 χρόνια). Οι μισοί από τους ταξιδιώτες είναι πάνω από 55 ετών ,ενώ μόνο το 16% είναι μικρότεροι από 35.

Ο μέσος ταξιδιώτης για λόγους υγείας στην Ευρώπη είναι:

- γυναίκα (ποσοστό γυναικών 70%)
- μεσαίου επιπέδου όσον αφορά τη μόρφωση και το εισόδημα

---

<sup>54</sup> [www.travelwatch.com](http://www.travelwatch.com)

- κατά κανόνα μη εργαζόμενους σε ποσοστό 67%

#### 4.5 ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΗΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ

Από τα συνολικά 3,1 εκατομμύρια ταξίδια υγείας που πραγματοποίησαν το 1997 οι Ευρωπαίοι στο εξωτερικό, τα 1,9 εκατομμύρια, (61%), ήταν ταξίδια διακοπών με στόχο την υγιεινή και φυσική διαβίωση.<sup>55</sup>

Το 93% των διακοπών με στόχο την υγιεινή και φυσική διαβίωση οδηγούν σε **ευρωπαϊκούς προορισμούς**, ενώ το υπόλοιπο 7% των ταξιδιών γίνονται εκτός Ευρώπης, η πιο σημαντική περιοχή-στόχος είναι η Μεσόγειος σε ποσοστό 43% και ακολουθεί ως προορισμός στη δεύτερη θέση η δυτική Ευρώπη με ποσοστό 23%. Οι προορισμοί της ανατολικής και βόρειας Ευρώπης δεν εμφανίζουν αυξημένα ποσοστά.

Η Ισπανία είναι με μεγάλη διαφορά ο πιο σημαντικός προορισμός (490,000 ταξίδια). Ακολουθούν η Γαλλία (176,000) και η Ουγγαρία, η Ιταλία και η Αυστρία. Σε αυτούς τους 5 προορισμούς πραγματοποιείται το 50% του συνόλου των ταξιδιών.

Διακοπές υγείας στο εξωτερικό κάνουν κατά κύριο λόγο οι Ευρωπαίοι από χώρες της δυτικής και κεντρικής Ευρώπης (ποσοστό 57%) και ακολουθούν οι Νοτιοευρωπαίοι (19%) και οι Βορειοευρωπαίοι (11%). Σε αντίθεση με τα ταξίδια θεραπευτικού τουρισμού, το ποσοστό των Ανατολικοευρωπαίων είναι σημαντικά μειωμένο, μόνο το 13% των ταξιδιών γίνονται από κατοίκους χωρών της Ανατολικής Ευρώπης.

Όπως και στα ταξίδια για θεραπευτικό τουρισμό, η Γερμανία είναι και εδώ η σημαντικότερη χώρα προέλευσης (640,000 ταξίδια). Ακολουθούν η Ιταλία, η Ελβετία, το Βέλγιο και η Αυστρία. Από αυτές τις πέντε χώρες προέρχονται σχεδόν τα τρία τέταρτα (72%) του συνόλου των πελατών τουρισμού υγιεινής και φυσικής διαβίωσης στον Ευρωπαϊκό χώρο.

Το ξενοδοχείο συγκεντρώνει τη μεγαλύτερη προτίμηση, στην περίπτωση του καταλύματος, με τη διαφορά ότι στην περίπτωση αυτή προτιμώνται ξενοδοχεία υψηλότερης κατηγορίας σε ποσοστό 23%, το 18% προτιμά τη

---

<sup>55</sup> [www.traveleurope.it](http://www.traveleurope.it)

στέγαση σε ξενοδοχεία μεσαίας κατηγορίας, τα ξενοδοχεία που προσφέρουν μόνο τα βασικά έχουν μικρότερη ζήτηση. Εκτός από τα ξενοδοχεία, οι εξοχικές κατοικίες συγκεντρώνουν σημαντικό ποσοστό (37%)

Για περισσότερο από το 70% των ταξιδιών έγινε κράτηση εκ των προτέρων, το 52% εξ αυτών έγιναν μέσω ταξιδιωτικού γραφείου, όπου το ποσοστό των τουριστικών πακέτων ανερχόταν σε 28%. Το 21% των κρατήσεων έγινε απευθείας στον παροχέα υπηρεσιών.

Οι διακοπές υγείας αποσκοπούν με σειρά προτεραιότητας στη "χαλάρωση-κίνηση- απόλαυση". Μια σημαντική βάση για αυτό αποτελεί το τοπίο και η φύση. Οι δραστηριότητες που προτιμώνται στις διακοπές υγείας είναι κυρίως η πεζοπορία και το περπάτημα. Άλλες σημαντικές δραστηριότητες είναι οι εκδρομές, η κολύμβηση, η λουτροθεραπεία και η άθληση. Ένα στα 5 άτομα που έκαναν διακοπές υγείας προτίμησαν την κούρα. Αντίθετα ο τομέας "ομορφιά" παίζει εδώ υποδεέστερο ρόλο. Μόνο το 3% των παραθεριστών εκμεταλλεύτηκαν αυτές τις προσφορές.

Στις διακοπές υγείας οι Ευρωπαίοι πελάτες είχαν συνολικά 22,4 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις ενώ η μέση διάρκεια παραμονής είναι 12 διανυκτερεύσεις, ενώ το 86% αφορούσε διάρκεια μεγαλύτερη των τεσσάρων ημερών, ένα τρίτο των ταξιδιών είχε διάρκεια από 4 έως 7 ημέρες, ενώ το 21% είχε διάρκεια από 12 έως 15 ημέρες.

Περίπου το 60% των ταξιδιών πραγματοποιήθηκε κατά τη θερινή περίοδο (Μάιο- Οκτώβριο), ενώ το 40% τη χειμερινή περίοδο (Ιανουάριο-Απρίλιο και Νοέμβριο- Δεκέμβριο). Σε αντίθεση με τα ταξίδια θεραπευτικού τουρισμού, οι διακοπές υγιεινής και φυσικής διαβίωσης παρουσιάζουν σημαντική άνοδο από Ιανουάριο έως Απρίλιο.

Η μέση ηλικία των Ευρωπαίων που έκαναν ταξίδια υγείας ήταν τα 48 χρόνια. Έτσι ο τυπικός παραθεριστής είναι μεν μικρότερος σε ηλικία από αυτόν που ταξιδεύει για λόγους υγείας (53 ετών), αλλά μεγαλύτερος από τον μέσο Ευρωπαίο παραθεριστή (42ετών). Την μεγαλύτερη ομάδα (23%) αποτελούσαν τα άτομα ηλικίας 35-44 ετών. Οι νεαροί (15-24 ετών) και οι γηραιότεροι (πάνω από 75 έτη) αποτελούν την μειοψηφία.

Οι Ευρωπαίοι που κάνουν διακοπές υγιεινής και φυσικής διαβίωσης παρουσιάζουν τα ακόλουθα κοινωνικά- δημογραφικά χαρακτηριστικά:



- Οι άντρες καταλαμβάνουν μεγαλύτερο ποσοστό 56%
- Κατά πλειοψηφία έχουν μεσαίο έως ανώτερο μορφωτικό επίπεδο και διαθέτουν μεσαίο έως υψηλό εισόδημα.
- Ένας στους 2 παραθεριστές υγείας είναι εργαζόμενος

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει, ότι τα θεραπευτικά ταξίδια για λόγους υγείας και οι διακοπές υγιεινής και φυσικής διαβίωσης αποτελούν δύο διακριτές κατηγορίες που αναπτύχθηκαν με διαφορετικό ρυθμό τα τελευταία χρόνια. Ο όγκος ταξιδιών για λόγους υγείας από το 1991 έως το 1997 μειώθηκε από το 1,4 εκατομμύρια το 1991 σε 1,2 εκατ. το 1997 (-14%), ωστόσο, ο αριθμός διανυκτερεύσεων αυξήθηκε λόγω της αύξησης της διάρκειας παραμονής από το 1991 (+12%), Σε αντίθεση με τα ταξίδια για λόγους υγείας, οι διακοπές υγιεινής και φυσικής διαβίωσης στην Ευρώπη αυξήθηκαν από 1,5 εκατομ. το 1991 σε 1,9 εκατομ. ταξίδια το 1997. Αυτό αντιστοιχεί σε αύξηση της τάξης του +27%. Στον ίδιο βαθμό αυξήθηκε ο αριθμός των διανυκτερεύσεων και η ταξιδιωτική δαπάνη.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

### 5.1. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Στην Ελλάδα η αξιοποίηση και η βαθμιαία οργάνωση των ιαματικών πηγών της χώρας άρχισε από τις αρχές του 20ου αιώνα. Οι πρώτες πηγές που αναπτύχθηκαν ήταν της Υπάτης, της Αιδηψού, Καϊάφα, Κυλλήνης, Λουτρακίου, Καϊάφα και ακολούθησαν οι υπόλοιπες πηγές, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν τουριστικής σημασίας. Οι περιοχές αυτές λόγω της γειννίας τους με τη θάλασσα, εξελίχθηκαν σε μεγάλες λουτροπόλεις, οι οποίες δέχονται επιπλέον των λουομένων στις ιαματικές πηγές και μεγάλο αριθμό παραθεριστών.<sup>56</sup>

Οι 44 ιαματικές εγκαταστάσεις που λειτουργούν το 1951 αυξάνονται σε 65 το 1960, ενώ ο αριθμός των επισκεπτών από 103,200 άτομα το 1951 φθάνει τα 119,374 το 1960. Η παρατηρούμενη αύξηση του αριθμού των επισκεπτών από το 1951 σημειώνεται κυρίως στις πηγές Τουριστικής σημασίας, στις οποίες μετά το

<sup>56</sup> ΕΟΤ, Λουτροπόλεις και ιαματικές πηγές, Αθήνα 1996

1961 παρατηρείται αλματώδης αύξηση, ιδιαίτερα στις πηγές της Αιδηψού, των Καμμένων Βούρλων, της Υπάτης, των Μεθάνων και του Σμόκοβου.

Στο σύνολο της χώρας η μεγαλύτερη αύξηση του αριθμού των επισκεπτών στις πηγές Τουριστικής σημασίας παρατηρείται κατά τη δεκαετία 1971-1980, ενώ οι αριθμοί βαίνουν αυξανόμενοι τις επόμενες δεκαετίες. Όμως, η αύξηση που παρατηρείται σε συνολικό επίπεδο επηρεάζεται από την αύξηση που παρουσιάζεται στις πηγές της Αιδηψού, του Λουτρακίου, των Ελευθερών και της Κύθνου, η οποία επηρεάζει προς τα πάνω τα συνολικά μεγέθη, ενώ οι υπόλοιπες πηγές παρουσιάζουν σημαντικές μειώσεις από 10ετία σε 10ετία.

Αντίθετα, για το σύνολο των πηγών Τοπικής σημασίας παρατηρείται αύξηση των επισκεπτών κατά τις δεκαετίες του '60 του '70, του '80 και του '90, ενώ η μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάζεται κατά τη δεκαετία 1981-1990.

Η ζήτηση για τον ιαματικό τουρισμό στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα, ιδίως στις μεγάλες λουτροπόλεις. Το μεγαλύτερο ποσοστό των λουομένων προσέρχεται κατά πρώτον το μήνα Σεπτέμβριο και ακολουθεί ο μήνας Αύγουστος αντίθετα με ότι συμβαίνει στον υπόλοιπο τουρισμό, του οποίου ο μήνας αιχμής είναι ο Αύγουστος. Από εκτιμήσεις για το έτος 1995 προέκυψε ότι στις πηγές Τουριστικής σημασίας, κατά τη διάρκεια του εξαμήνου, Μάιος-Οκτώβριος, που λειτουργούν συνήθως οι πηγές, το 40% των λούσεων κατά μέσο όρο πραγματοποιήθηκε κατά το μήνα Σεπτέμβριο, το 32% κατά το μήνα Αύγουστο, το 3% το μήνα Ιούνιο, ενώ κατά το μήνα Μάιο το αντίστοιχο ποσοστό ήταν ελάχιστο. Αντίθετα, για τις πηγές Τοπικής Σημασίας τα αντίστοιχα ποσοστά φαίνονται πιο εξομαλυσμένα, δηλαδή βρέθηκε ότι το ποσοστό των λούσεων, που πραγματοποιήθηκε κατά το μήνα Σεπτέμβριο, αναλογούσε στο 30% του συνόλου των λούσεων, το 25% κατά το μήνα Αύγουστο, το 15% κατά το μήνα Ιούλιο, το 15% κατά το μήνα Οκτώβριο, το 10% κατά το μήνα Ιούνιο και το υπόλοιπο 5% κατά το μήνα Μάιο. Η διαφορά αυτή, που παρατηρήθηκε μεταξύ των πηγών Τουριστικής και Τοπικής Σημασίας, αποδίδεται περισσότερο στον τόπο προέλευσης των λουομένων, π.χ οι μικρές πηγές προτιμούνται περισσότερο από τον τοπικό πληθυσμό και λιγότερο από τον πληθυσμό της υπόλοιπης χώρας, ενώ τις μεγάλες λουτροπόλεις επισκέπτονται συνήθως άτομα από άλλα μέρη της Ελλάδας, που συνδυάζουν την υδροθεραπεία με τις καλοκαιρινές διακοπές τους.<sup>57</sup>

---

<sup>57</sup> Σπαθή Σ.Κ. *Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα*

Ένα άλλο μειονέκτημα της δραστηριότητας του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα, είναι ότι η ζήτηση προέρχεται μόνο από τον εσωτερικό τουρισμό (κατά το 98%), ενώ η ζήτηση που παρατηρείται σε ορισμένες πηγές από αλλοδαπούς είναι συνήθως πρόσκαιρη και συμπτωματική. Ο μέσος όρος παραμονής των ατόμων είναι γύρω στις 13-14 ημέρες, δηλαδή περίπου ότι συμβαίνει και στον υπόλοιπο τουρισμό.

Όσον αφορά την ηλικία και το φύλο των λουομένων παρατηρείται ότι είναι συνήθως άτομα της τρίτης ηλικίας και οι γυναίκες αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό (περίπου το 60%-65%). Ο αριθμός ατόμων που χρησιμοποιεί τις ιαματικές πηγές αναλογεί στο 1,36% (1996) του ελληνικού πληθυσμού, ενώ το ποσοστό αυτό ήταν μεγαλύτερο, γύρω στο 1,7%, κατά τα έτη 1961 και 1971.

Η φθίνουσα πορεία του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα οφείλεται στους ίδιους λόγους που παρατηρούνται και στο εξωτερικό, δηλαδή κυρίως στον ανταγωνισμό που προέρχεται από το χώρο της φαρμακοβιομηχανίας και στην απροθυμία των γιατρών να αναγνωρίσουν την υδροθεραπεία ως ιατρική μέθοδο.

Από το χώρο της Κοινωνικής Ασφάλισης κάθε χρόνο επιδοτούνται προγράμματα που εξασφαλίζουν τη χρηματοδότηση δαπανών για υδροθεραπεία ενός σημαντικού αριθμού ασφαλισμένων.<sup>58</sup>

Έτσι, από το ΙΚΑ κατά τα έτη 1995 και 1996 αποδόθηκαν οι δαπάνες για λουτροθεραπεία σε 58,660 και 59,204 ασφαλισμένους αντίστοιχα, που αναλογούσαν στο 43,2% και 41,5% του συνόλου των λουομένων. Την πλειοψηφία των ασφαλισμένων του ΙΚΑ αποτελούσαν οι συνταξιούχοι, κατά το 88%-90% και το υπόλοιπο 10%-12% αφορούσε τους άμεσα ασφαλισμένους.

Επιχορηγήσεις υπήρξαν σε μικρότερο βαθμό και από άλλα ταμεία όπως της ΔΕΗ και των τραπεζών. Αναλυτικότερα, κατά τα ίδια έτη 1995 και 1996, επιχορηγήθηκαν από τη ΔΕΗ 4,961 και 5,355 ασφαλισμένοι αντίστοιχα για υδροθεραπεία.

Επίσης σημαντικό ρόλο στην φθίνουσα πορεία του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα έχει παίξει και η έλλειψη της σχετικής διαφήμισης και πληροφόρησης του κοινού από τα Μέσα Ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, εφημερίδες, περιοδικά), τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

### Σύνολο ιαματικών πηγών Τουριστικής Σημασίας

Έτη	Αριθμός ατόμων	Ετήσιος Μέσος Όρος	Ετήσιος Μέσος Όρος ρυθμ.μεταβ.	Αριθμός λούσεων	Ετήσιος Μέσος Όρος	Ετήσιος Μέσος Όρος ρυθμ.μεταβ.	Λούσεις ανά άτομο
1951-1960	829,997	7,639		11,496,852	114,477		14,99
1961-1970	1,095,763	11,400	4,08	15,428,796	164,300	3,68	14,41
1971-1980	1,167,911	13,176	1,46	17,200,426	186,992	1,30	14,19
1981-1990	1,158,955	15,866	1,88	16,980,492	219,429	1,61	13,83
1991-1997	741,124	18,514	1,55	10,226,638	234,427	0,66	12,66

### Σύνολο ιαματικών πηγών Τοπικής Σημασίας

Έτη	Αριθμός Ατόμων	Ετήσιος Μέσος Όρος	Ετήσιος Μέσος Όρος ρυθμ.μεταβ	Αριθμός λούσεων	Ετήσιος Μέσος Όρος	Ετήσιος Μέσος Όρος ρυθμ.μεταβ	Λούσεις ανά άτομο
1951-1960	198,396	1,877		2,187,597	21,694		11,55
1961-1964	133,467	2,041	0,84	1,568,831	25,522	1,64	12,51
1975-1980	198,804	2,928	3,67	2,179,673	32,504	2,45	11,10
1981-1990	335,248	3,281	1,15	3,933,994	38,869	1,80	11,85
1991-1997	232,981	3,346	0,20	3,160,656	48,209	2,18	14,41

ΠΗΓΗ:Σπαθή Σ.Κ. «Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα»σελ:86-99

## 5.2 ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ

Ο ιαματικός τουρισμός είναι δυνατό να αποτελέσει και μέσο ξεκούρασης, αναζωογόνησης και ανανέωσης εκτός από μέσο θεραπείας. Έτσι από κοινού ο θερμαλισμός, η κλιματοθεραπεία και η θαλασσοθεραπεία, που έχουν μεγάλη σχέση στην Ελλάδα, μπορούν να αποτελέσουν νέες μορφές τουρισμού που θα συμβάλουν στην πρόληψη, στην αποκατάσταση της υγείας, και την ξεκούραση, δηλαδή ταυτόχρονη ανάγκη για διακοπές και θεραπεία μαζί σε ένα πρότυπο περιβάλλον. Οι ελληνικές λουτροπόλεις μπορούν να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν σε κέντρα τουρισμού υγείας, δηλαδή σε κέντρα θεραπείας που να λειτουργούν και ως κέντρα αναψυχής και ηρεμίας για όλες τις ηλικίες κατά τους περισσότερους μήνες του έτους, αφού οι πιο πολλές από τις πηγές βρίσκονται κοντά στη θάλασσα, με ιδανικό κλίμα, που αποτελούν βασικά στοιχεία για ποικίλες εφαρμογές στη θαλασσοθεραπεία και την κλιματοθεραπεία.

Η βελτίωση των εγκαταστάσεων των λουτροπόλεων της χώρας με σύγχρονη υποδομή και εξοπλισμό είναι αναγκαία για την πλήρη αξιοποίηση των ιαματικών ιδιοτήτων των νερών τους. Ταυτόχρονα με την ένταξη των πηγών σε ένα πλέγμα ποικίλων εγκαταστάσεων που να συνδυάζουν και άλλες δραστηριότητες όπως π.χ αθλητισμό για όλες τις ηλικίες, πολιτιστικά, εγκαταστάσεις αναψυχής για νέους και παιδιά, πάρκα πρασίνου, επιτυγχάνεται η ανάδειξή τους σε παραθεριστικά κέντρα τουρισμού μακράς παραμονής και όλων των ηλικιών.

Επομένως βασικός σκοπός των αναπτυξιακών σχεδιασμών του τομέα του τουρισμού θα πρέπει να είναι η προσέλκυση επενδύσεων, ώστε να αναπτυχθούν και στην Ελλάδα σύγχρονα κέντρα τουρισμού υγείας, όπως γίνεται με ταχείς ρυθμούς στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Τα κέντρα αυτά προσφέρονται για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών του τουριστικού προϊόντος και παρουσιάζουν τελευταία αυξημένη ζήτηση. Ήδη έχει επιδειχθεί ενδιαφέρον από ξένους και Έλληνες επενδυτές για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών της Ελλάδας και τη μετατροπή τους σε σύγχρονα κέντρα τουρισμού υγείας.

Τα απαιτούμενα έργα υποδομής για τις λουτροπόλεις και γενικά για τους τόπους έλξης επισκεπτών καθόλη σχεδόν τη διάρκεια του έτους θα πρέπει να είναι μεγάλης κλίμακας, γιατί οι χώροι που θα προσφέρονται προορίζονται εκτός της

θεραπείας ιατρικών παθήσεων και για τη γενικότερη βελτίωση της φυσικής κατάστασης και υγείας των επισκεπτών τους.

Τα κέντρα λουτροθεραπείας που έχουν δημιουργηθεί σε μερικές λουτροπόλεις αποτελούν και κέντρα παραθερισμού συγκεντρώνοντας έτσι και ένα αρκετά μεγάλο αριθμό παραθεριστών.Επομένως, οι περιοχές με ήδη αναπτυγμένη υποδομή για τις ανάγκες του εποχιακού τουρισμού ξεκινούν με σημαντικό πλεονέκτημα συγκριτικά με περιοχές που δεν έχουν αναδειχθεί σε τουριστικά κέντρα. Τα μη καθιερωμένα τουριστικά κέντρα, παρόλο τα φυσικά πλεονεκτήματα που διαθέτουν, αποτελούν “νέους τουριστικούς τόπους” που θα πρέπει να διαθέτουν πολύ καλό εξοπλισμό για να μπορέσουν να ανταγωνιστούν με επιτυχία τα ήδη καθιερωμένα κέντρα.

Βασική επιδίωξη πρέπει να είναι η ευχέρεια προσπέλασης, γιατί οι περιοχές που προορίζονται για κέντρα τουρισμού μακράς παραμονής πρέπει να βρίσκονται κοντά σε αερολιμένα και να εξυπηρετούνται από καλό οδικό δίκτυο. Γενικότερα, η σωστά οργανωμένη υποδομή μεταφορών, εκτός των άλλων, συμβάλλει και στην αξιοποίηση του φυσικού δυναμικού των πηγών λόγω της μεγαλύτερης έκτασης και προβολής που θα αποκτήσουν.

Η πλήρης αξιοποίηση, μετά από αξιολόγηση, της θεραπευτικής ικανότητας αλλά και της δυναμικότητας των ιαματικών πηγών στην Ελλάδα μπορούν να αποτελέσουν τομέα αναπτυξιακών και επενδυτικών πρωτοβουλιών προς όφελος της οικονομίας σε εθνικό και σε τοπικό επίπεδο. Η αξιοποίηση των πηγών από ιδιώτες ή από Τοπική Αυτοδιοίκηση με τη δημιουργία κοινοτικών επιχειρήσεων αποτελεί επί πλέον και μια μορφή τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας.<sup>59</sup>

Τα οικονομικά οφέλη θα είναι πολλά για την τοπική αυτοδιοίκηση,εφόσον με την ανάπτυξη των πηγών θα υπάρξει τόνωση της τοπικής οικονομίας.

Μερικά από αυτά αναφέρονται παρακάτω:

1. Η εισροή περισσότερου συναλλάγματος, αφού θα έχουν τουρισμό μακράς παραμονής.
2. Θα δημιουργηθούν νέες θέσεις απασχόλησης με την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας λόγω της ανάπτυξης των ιαματικών πηγών αλλά και λόγω της κατασκευής αρχικής υποδομής όπως είναι η υποδομή υγείας και αθλητικών εγκαταστάσεων όπως νοσοκομείων και γηπέδων.

---

<sup>59</sup> Βαρβαρεσσος Σ. Τουρισμός Οικονομικές Προσεγγίσεις, Αθήνα 1997

3. Η ζήτηση για ανάπτυξη υπηρεσιών αγοράς όπως τράπεζες, καταστήματα, εστιατόρια κλπ.
4. Η ζήτηση αγαθών για περισσότερους μήνες το χρόνο και εξομάλυνση της εποχικότητας των τουριστικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών
5. Τα φορολογικά και άλλα έσοδα για τις τοπικές αρχές
6. Η βελτίωση των υπηρεσιών στον τομέα μεταφορών (αεροδρόμια, οδικές συνδέσεις κλπ)
7. Η ζήτηση για εγκαταστάσεις και ειδική ιατρική υποδομή υψηλού επιπέδου για τον εξοπλισμό των υδροθεραπευτηρίων και των ιατρικών μονάδων.

Επίσης πριν από κάθε είδους ανάπτυξη για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών, χρειάζεται να ληφθούν μέτρα για την προστασία του τοπίου και την εξασφάλιση της ποιότητας του περιβάλλοντος, γιατί οι περισσότερες ιαματικές πηγές ευρίσκονται σε περιοχές όπου συνδυάζεται βουνό με θάλασσα κάτω από εξαιρετικές κλιματολογικές συνθήκες. Η διατήρηση του γνήσιου φυσικού περιβάλλοντος, πέρα από την καταστροφή της αρχικής φυσικής ομορφιάς, συντελεί και στη μείωση της ανταγωνιστικότητας του συγκεκριμένου θέρετρου στην τουριστική αγορά.

Βασική είναι και η σημασία της έρευνας αγοράς και διαφήμισης, η οποία ήδη γίνεται σε άλλες χώρες της Ευρώπης, ενώ στην Ελλάδα υστερεί κατά πολύ, με αποτέλεσμα οι ιαματικές πηγές της χώρας να μην είναι διεθνώς γνωστές.

Παρόλα αυτά, όπως έχει αναφερθεί σε διεθνή συνέδρια, ακόμα και από ξένους ειδικούς, η Ελλάδα έχει πολύ καλές ιαματικές πηγές, που μπορούν να συνδυαστούν με το θαλάσσιο τουρισμό και οι λουτροπόλεις της να αποτελέσουν "πρότυπο" για όλες τις σχετικές πόλεις στην περιοχή της Μεσογείου.

Συνεπάγεται λοιπόν ότι ο προορισμός των Ελληνικών λουτροπόλεων, σήμερα, περιορίζεται για θεραπευτικούς σκοπούς. Επομένως η αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρονται οι ιαματικές πηγές θα πρέπει να γίνει πρωταρχικός σκοπός, ώστε να διευρυνθεί το πεδίο των δραστηριοτήτων τους και να αποτελέσουν κέντρα έλξης τουριστών όλων των ηλικιών για τους περισσότερους μήνες του χρόνου. Δεδομένου ότι οι περισσότερες πηγές συνδυάζουν βουνό, θάλασσα και θερμό κλίμα, αυτό αποτελεί ιδανικό προνόμιο με επιπλέον πολλά περιθώρια αξιοποίησης και ανάδειξής τους σε αξιόλογα τουριστικά κέντρα υγείας.

### 5.3 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ- ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σύμφωνα με εκτιμήσεις, τα επόμενα χρόνια ενδέχεται να παρατηρηθεί αύξηση της ημεδαπής πελατείας στα κέντρα τουρισμού υγείας τα οποία θα διαθέτουν σύγχρονες εγκαταστάσεις και θα εφαρμόζουν νέες θεραπευτικές τεχνικές και περιποιήσεις. Οι εκτιμήσεις αυτές απορρέουν από ανάλογες εξελίξεις που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια στον τομέα παροχής υπηρεσιών και ιδιαίτερα στην ανάπτυξη κέντρων αισθητικής περιποίησης, γυμναστικής, αδυνατίσματος και άλλων παρεμφερών υπηρεσιών.<sup>60</sup>

Πάντως, με τα σημερινά δεδομένα του κλάδου, η προσέλκυση αλλοδαπής πελατείας στα κέντρα τουρισμού υγείας της χώρα μας, πλην των κέντρων θαλασσοθεραπείας δεν είναι εφικτή, δεδομένου ότι αυτά υστερούν σε σύγκριση με τα αντίστοιχα του Ευρωπαϊκού χώρου όσον αφορά:

- Την κατάσταση της κτιριακής υποδομής και του τεχνολογικού εξοπλισμού των ιαματικών εγκαταστάσεων.
- Την ύπαρξη ενιαίων συγκροτημάτων ανάπτυξης εγκαταστάσεων, χώρων διαμονής και υπαίθριων εκτάσεων για δραστηριότητες άθλησης-αναψυχής.
- Την παράδοση και την αξιοπιστία των παρεχόμενων υπηρεσιών, η οποία είναι ιδιαίτερα σημαντική λόγω της συγκεκριμένης φύσης των υπηρεσιών αυτών.
- Την παρουσία εξειδικευμένου ιατρικού και παραιατρικού προσωπικού.
- Τις ειδικές και γενικές υποδομές και υπηρεσίες υποστήριξης στους οικισμούς και την ευρύτερη περιφέρεια.
- Την ύπαρξη υπερεθνικών αλυσίδων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται με επιτυχία στον χώρο και διαθέτουν ειδικούς μηχανισμούς προώθησης και προβολής.

Η προσαρμογή της Ελλάδας στις απαιτήσεις αυτές δεν είναι δυνατόν παρά να πραγματοποιηθεί σταδιακά, με σημείο εκκίνησης την ημεδαπή αγορά, προκειμένου σε δεύτερο στάδιο να διεκδικήσει τμήματα της Ευρωπαϊκής αγοράς. Εφόσον η χώρα μας επιτύχει να προσεγγίσει τα ανώτερα πρότυπα και να



δημιουργήσει την πρόσθετη υποδομή και τις υπηρεσίες που απαιτεί η σύγχρονη αντίληψη περί τουρισμού υγείας, μπορεί να ενισχύσει σημαντικά τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα τα οποία συνίστανται σε:

- Ήπιες κλιματολογικές συνθήκες και μεγάλο ποσοστό ηλιοφάνειας.
- Αξιόλογο φυσικό περιβάλλον
- Ενδιαφέροντες ιστορικούς και πολιτισμικούς πόρους
- Μακρόχρονη παράδοση στον τουρισμό υγείας
- Σημαντικούς φυσικούς ιαματικούς πόρους

Καθίσταται συνεπώς σαφές ότι η προσέλκυση ημεδαπής πελατείας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ωρίμανση της ζήτησης υπηρεσιών τουρισμού υγείας, δηλαδή από την ταχύτητα εξάπλωσης στη χώρα μας των ήδη παγιωμένων σε Ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο κοινωνικών καταναλωτικών και τουριστικών προτύπων. Οι εξελίξεις καταδεικνύουν την σταδιακή εξάπλωση των προτύπων αυτών και στη χώρα μας με αποτέλεσμα την ύπαρξη μιας λανθάνουσας ζήτησης για τέτοιου είδους υπηρεσίες από μεγαλύτερες ομάδες του πληθυσμού με διαφορετικά δημογραφικά και εισοδηματικά χαρακτηριστικά.

Αντίθετα, η προσέλκυση αλλοδαπής πελατείας, εξαρτάται αποκλειστικά από την εξέλιξη της προσφοράς υπηρεσιών τουρισμού υγείας. Η εξέλιξη αυτή συναρτάται με μία σειρά παραμέτρων που αφορούν την αποτελεσματική δράση των δημόσιων φορέων και της τοπικής αυτοδιοίκησης τόσο σε ζητήματα θεσμικού πλαισίου όσο και σε ζητήματα ενίσχυσης της δημιουργίας γενικής και ειδικής τουριστικής υποδομής και ανωδομής.

Πάντως κάθε προσπάθεια για την διαφοροποίηση της ζήτησης θα πρέπει να έχει ως γνώμονα δύο καθοριστικά δεδομένα:

- Την ύπαρξη μακράς παράδοσης στην ελληνική αγορά που επιτρέπει την στήριξη μιας τέτοιας προσπάθειας.
- Το γεγονός ότι οι διεθνείς εξελίξεις δείχνουν ότι σημαντικό μέρος της ζήτησης κατευθύνεται σε χώρες που διαθέτουν ήπιο κλίμα και σε περιοχές με παράδοση στον τουρισμό υγείας που εκσυγχρονίστηκαν προσθέτοντας στην υποδομή τους υπηρεσίες που διαφοροποιούν και διευρύνουν το συγκεκριμένο τουριστικό προϊόν.

---

<sup>60</sup> Εισηγητική Έκθεση σχεδίου Νόμου «Ενισχύσεις ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

### 6.1 Ο ΟΡΟΣ SPA ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΥΠΟΙ SPA

Ο όρος “spa” προέρχεται από την λέξη “espa” που σημαίνει πηγή και καθιερώθηκε διεθνώς από το όνομα της παραθεριστικής πόλης Spa, η οποία βρίσκεται στο Βέλγιο , κοντά στην Λιέγη. Η Spa γίνεται γνωστή για τις θαυματουργές ιαματικές πηγές της, τις οποίες μετά τον 15<sup>ο</sup> αιώνα επισκέπτονται βασιλείς και κυβερνητικοί αξιωματούχοι.

Σήμερα ο όρος “Spa” χρησιμοποιείται για να περιγραφεί ένα ευρύτερο και λιγότερο σαφές προϊόν. Σύμφωνα με την διεθνής ομοσπονδία Spa, INTERNATIONAL SPA ASSOCIATION (ISPA) αναγνωρίζονται 7 τύποι Spa.<sup>61</sup>

- Club Spa, που αποτελούν την σύγχρονη εξέλιξη των κέντρων άθλησης, με πρωταρχικό σκοπό τη βελτίωση της φυσικής κατάστασης σε ημερήσια βάση.
- Cruise Ship Spa, που συνίστανται στην πραγματοποίηση κρουαζιέρας με πολυτελή κρουαζιερόπλοια που προσφέρουν περιποίηση προσώπου – σώματος και υγιεινή διατροφή.
- Day Spa, που αποτελούν την σύγχρονη εξέλιξη των ινστιτούτων αισθητικής
- Destination Spa, που παρέχουν υψηλής ποιότητας διαμονή και εξατομικευμένα προγράμματα για την βελτίωση της υγείας και τη διαμόρφωση υγιεινού τρόπου ζωής. Ανάλογα με το αντικείμενο στο οποίο επικεντρώνονται διακρίνονται σε :
  1. New age and holistic emphasis, με έμφαση στις εναλλακτικές θεραπευτικές μεθόδους , την χορτοφαγία και την μακροβιοτική διατροφή.
  2. Weight loss emphasis, με έμφαση στην απώλεια βάρους,
  3. Sports and adventure emphasis, με έμφαση στις υπαίθριες αθλητικές δραστηριότητες .

---

χώρας και άλλες διατάξεις», Αθήνα 1998

<sup>61</sup> www.spas.about.com

- Medical Spa, που παρέχουν ιατρική περιποίηση και διαθέτουν εξειδικευμένο προσωπικό και ιατρικό εξοπλισμό για την αποκατάσταση ή τη θεραπεία διαφόρων παθήσεων
- Mineral spring spa , οι οποίες συνίστανται σε εγκαταστάσεις που διαθέτουν θερμομεταλλικά νερά ή θαλάσσιο νερό το οποίο χρησιμοποιείται ως βάση για διάφορες θεραπείες (υδροθεραπεία, λουτροθεραπεία, πηλοθεραπεία).
- Resort/Hotel Spa , τα οποία προσφέρουν πλήθος υπηρεσιών για την αισθητική περιποίηση και την διατήρηση καλής φυσικής κατάστασης. Οι υπηρεσίες αυτές αποτελούν συμπληρωματικό τμήμα του τουριστικού πακέτου.

Σημειώνεται ότι η πρώτη και η τρίτη από τις ανωτέρω κατηγορίες, οι οποίες κατά κανόνα συναντώνται στα αστικά κέντρα , συνιστούν απλώς τρόπο χρήσης του ελεύθερου χρόνου χωρίς να συνδυάζονται με μετακίνηση και διαμονή, δηλαδή τα βασικά στοιχεία τα οποία συνιστούν την τουριστική δραστηριότητα.

Σύμφωνα λοιπόν με όσα αναφέραμε διαπιστώνουμε ότι ο τουρισμός υγείας περιλαμβάνει δύο τμήματα:<sup>62</sup>

1. Το τμήμα που στοχεύει στην επανάκτηση της καλής φυσικής κατάστασης του οργανισμού και γενικά στην αναζωογόνηση και στη συντήρηση ή την βελτίωση της καλής σωματικής και ψυχικής κατάστασης του ατόμου. Στην περίπτωση αυτή προβάλλεται εντονότερα η διάσταση της έννοιας διακοπές και υγιεινή ζωή, παρά η θεραπεία του σώματος , ενώ η παρακολούθηση γίνεται είτε με ιατρικές μεθόδους, είτε με μεθόδους παράλληλες του ιατρικού επαγγέλματος , όπως στην περίπτωση της βοτανοθεραπείας , της αισθητικής , του αδυνατίσματος, της διαιτητικής. Στην προκειμένη περίπτωση έχουμε την έννοια του τουρισμού υγιεινής και φυσικής διαβίωσης.
2. Το τμήμα που αφορά τη θεραπεία με βάση ιατρικές μεθόδους στα πλαίσια μιας θεραπευτικής και προληπτικής διάστασης της υγείας, όπως ο θερμαλισμός (θεραπεία με θερμομεταλλικά νερά), η κλιματοθεραπεία (θεραπεία με τον αέρα) , η θαλασσοθεραπεία (με θαλασσινό νερό ή στοιχεία του θαλάσσιου περιβάλλοντος), η σπηλαιοθεραπεία (μέσα σε σπήλαια όπου υπάρχει σταθερή θερμοκρασία που ενδείκνυται για τις παθήσεις του αναπνευστικού συστήματος). Στην περίπτωση αυτή έχουμε την έννοια του θεραπευτικού

---

<sup>62</sup> www.spas.it

τουρισμού , η οποία περιλαμβάνει τον ιαματικό τουρισμό και τις διάφορες μορφές του.

Στα πλαίσια του θεραπευτικού τουρισμού εντάσσεται συνεπώς η οργάνωση και λειτουργία των διαφόρων εξειδικευμένων κέντρων, τα οποία παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά, ενώ παράλληλα διαφοροποιούνται ως προς τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Μπορούν να δημιουργηθούν μεμονωμένα ή να συνυπάρχουν στην ίδια περιοχή ή και να λειτουργούν συμπληρωματικά σ' ένα ενιαίο κέντρο. Διακρίνονται οι ακόλουθες κατηγορίες: <sup>63</sup>

- Ιαματικά κέντρα, στα οποία οργανώνεται η εκμετάλλευση των φυσικών και χημικών ιδιοτήτων των ιαματικών νερών, των ιαματικών αερίων ή των ιαματικών πηλών σε χώρο που βρίσκεται κοντά στις ιαματικές πηγές.
- Κέντρα υδροθεραπείας, στα οποία οργανώνεται η εκμετάλλευση των φυσικών δυνατοτήτων του απλού νερού με ή χωρίς χημικά προσθέματα, που μπορεί επίσης να διαθέτουν ή και να μην διαθέτουν παρασκευαζόμενα αέρια και μεταφερόμενους πηλούς. Οι εγκαταστάσεις τους δεν είναι απαραίτητο να γειτνιάζουν με ιαματικές πηγές.
- Κέντρα κλιματοθεραπείας, στα οποία οργανώνεται η εκμετάλλευση των φυσικών ιδιοτήτων του κλίματος της περιοχής, σε συνδυασμό με πρόσθετες φροντίδες υγείας και αισθητικής περιποίησης.
- Κέντρα Θαλασσοθεραπείας, στα οποία οργανώνεται η εκμετάλλευση των φυσικών και χημικών ιδιοτήτων του θαλασσινού νερού, των προϊόντων που παράγονται από αυτό (π.χ. του θαλάσσιου πηλού ή των φυκιών) και του παραθαλάσσιου κλίματος .

## **6.2 ΤΑ ΣΗΜΕΡΙΝΑ ΚΕΝΤΡΑ ΘΑΛΑΣΣΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ**

Ο τουρισμός υγείας στη χώρα μας συνδέθηκε αποκλειστικά με το παραδοσιακό μοντέλο. Ταυτίστηκε , δηλαδή, κυρίως με τη θεραπεία και την προσπάθεια αποκατάστασης της υγείας ηλικιωμένων ατόμων που πάσχουν από χρόνιες παθήσεις με αποτέλεσμα την επικράτηση των πελατών μεγάλης ηλικίας και

---

<sup>63</sup> [www.thalassotherms.com](http://www.thalassotherms.com)

χαμηλού εισοδηματικού επιπέδου. Αποτέλεσμα της πτώσης του εισοδηματικού επιπέδου της ζήτησης υπήρξε η υποβάθμιση της προσφοράς τόσο σε επίπεδο ιαματικών εγκαταστάσεων, όσο και σε επίπεδο συμπληρωματικών υποδομών και υπηρεσιών. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την έλλειψη της αναγκαίας υποστηρικτικής υποδομής και την απουσία ενίσχυσης εξειδικευμένων επενδυτικών κινήτρων, λειτούργησε αποτρεπτικά για την ανάληψη ιδιωτικών πρωτοβουλιών προκειμένου για τη δημιουργία επιχειρηματικών μονάδων εκ μέρους του ιδιωτικού τομέα.<sup>64</sup>

Η κατάσταση αυτή άρχισε να αλλάζει τα τελευταία χρόνια, καθώς, μέσω των αναπτυξιακών νόμων, προβλέπεται η χορήγηση σημαντικών ενισχύσεων για την δημιουργία, επέκταση και εκσυγχρονισμό εγκαταστάσεων αξιοποίησης ιαματικών πηγών, κέντρων θαλασσοθεραπείας, κέντρων τουρισμού υγείας και η κατάρτιση τεχνικών προδιαγραφών που αφορούν την κατασκευή τους.<sup>65</sup>

Τα κίνητρα αυτά σε συνδυασμό με τις διαφαινόμενες τάσεις της ζήτησης για νέες υπηρεσίες και προϊόντα τουρισμού υγείας επέδρασαν θετικά στην κατεύθυνση της προσέλκυσης ιδιωτικών επενδύσεων. Επιπλέον, η άνοδος του βιοτικού επιπέδου, η ολοένα και εντονότερη αστικοποίηση και η διαμόρφωση νέων κοινωνικών και καταναλωτικών προτύπων, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις διαμόρφωσης μιας νέας δυναμικής ημεδαπής αγοράς των κέντρων τουρισμού υγείας.

Στα πλαίσια αυτά, μέσω των παρεχόμενων ενισχύσεων των αναπτυξιακών νόμων και των κοινοτικών επιχορηγήσεων, κατά την τελευταία πενταετία έχουμε έργα αναβάθμισης ή ανακαίνισης ξενοδοχειακών μονάδων που σχετίζονται με προγράμματα ανάπτυξης του τουρισμού υγείας. Διάφοροι ιδιώτες πραγματοποίησαν επενδύσεις για τη δημιουργία σύγχρονων ιαματικών κέντρων (Αιδηψός) ή κέντρων θαλασσοθεραπείας (Βραυρώνα, Κρήτη), ενώ έχουν εξαγγελθεί μελλοντικά επενδυτικά σχέδια για τη δημιουργία υδροθεραπευτηρίων ή κέντρων θαλασσοθεραπείας υψηλών προδιαγραφών σε ξενοδοχειακές μονάδες με όλη την απαιτούμενη ειδική υποδομή, κατά το πρότυπο ανάλογων Ευρωπαϊκών κέντρων.

Παρακάτω δίνονται κατά περιοχές ξενοδοχεία με κέντρα θαλασσοθεραπείας (SPA):<sup>66</sup>

---

<sup>64</sup> [www.moreinfo.gr](http://www.moreinfo.gr)

<sup>65</sup> [www.wordhealthspa.com](http://www.wordhealthspa.com)

#### **ΑΤΤΙΚΗ:**

1. HOTEL GRANDE BRETAGNE, 5 ΑΣΤΕΡΩΝ ,Πλατεία Συντάγματος, Αθήνα.
2. HILTON HOTEL,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,Βασιλίσσης Σοφίας 46- Αθήνα
3. PARK HOTEL, 5 ΑΣΤΕΡΩΝ,Λεωφ.Αλεξάνδρας 10-Αθήνα
4. DIVANI APOLLON PALACE THALASSO,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,Καβούρι-Βούλα
5. DIVANI CARAVEL HOTEL,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,Βασιλέως Αλεξάνδρου 2- Αθήνα
6. DIVANI HOTEL ACROPOLIS, 5 ΑΣΤΕΡΩΝ, Ιλίου και Αγ.Νικολάου 10, Αθήνα
7. ASTIR PALLAS VOULIAGMENI THALASSO, 5 ΑΣΤΕΡΩΝ,Βουλιαγμένη
8. GRECOTEL CAPE SOUNION(SPA),5 ΑΣΤΕΡΩΝ,Σούνιο
9. LAGONISI GRANDE RESORT, 5 ΑΣΤΕΡΩΝ, ΛΑΓΟΝΗΣΙ
10. MARE NOSTRUM THALASSO HOTEL, 4 ΑΣΤΕΡΩΝ, ΒΡΑΥΡΩΝΑ
11. HOTEL PHILIPPOS (SPA), 3 ΑΣΤΕΡΩΝ, Μητσέων 3, Αθήνα
12. HOTEL RIO (SPA), 3 ΑΣΤΕΡΩΝ, Πλατεία Καραϊσκάκη

#### **ΣΑΡΩΝΙΚΟΣ:**

1. HOTEL ARGO SPA,3 ΑΣΤΕΡΩΝ, Αγία Μαρίνα-Αίγινα

#### **ΝΗΣΙΑ ΙΟΝΙΟΥ:**

2. DIVANI CORFU PALACE HOTEL, 5 ΑΣΤΕΡΩΝ, ΚΕΡΚΥΡΑ
3. GRECOTEL CORFU IMPERIAL HOTEL, 5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΚΕΡΚΥΡΑ
4. GRECOTEL DAFNILLA BAY THALASSO, 4 ΑΣΤΕΡΩΝ, ΚΕΡΚΥΡΑ
5. ELEA BEACH HOTEL,4 ΑΣΤΕΡΩΝ, ΚΕΡΚΥΡΑ

#### **ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ:**

1. GRECOTEL OLYMPIA RIVIERA THALASSO,5 ΑΣΤΕΡΩΝ, Κυλλήνη- Ηλεία
2. ALDEMAR OLYMPIAN VILLAGE THALASSO,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,Σκαφιδιά- Ηλεία
3. HOTEL MANTAS,3 ΑΣΤΕΡΩΝ,Λουτράκι-Κόρινθος

**ΚΡΗΤΗ:**

1. PERLE RESORT HOTEL&HEALTH SPA  
MARINE,5ΑΣΤΕΡΩΝ,ΑΚΡΩΤΗΡΙ-ΧΑΝΙΑ
2. ELOUNDA MARE THALASSO HOTEL, 5ΑΣΤΕΡΩΝ,ΕΛΟΥΝΤΑ-  
ΛΑΣΙΘΙ
3. KALIMERA KRITI HOTEL&VILLAGE RESORT,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΣΙΣΣΙ-  
ΛΑΣΙΘΙ
4. ROYAL MARE THALASSO HOTEL,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΛΙΜΕΝΑΣ  
ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ
5. HOTEL CANDIA MARIS,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΑΜΜΟΥΔΑΡΑ-ΗΡΑΚΛΕΙΟ
6. HOTEL CRETA MARIS,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ-ΗΡΑΚΛΕΙΟ
7. GRECOTEL RITHYMNA BEACH HOTEL,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΡΕΘΥΜΝΟ
8. THE MISTRAL HOTEL,4 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΜΑΛΕΜΕ-ΧΑΝΙΑ
9. ALDEMAR CRETAN VILLAGE HOTEL,4 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΛΙΜΕΝΑΣ  
ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ-ΗΡΑΚΛΕΙΟ
10. HOTEL ST.NICHOLAS BAY,4 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΆΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ-ΛΑΣΙΘΙ
11. GRECOTEL CLUB MARINE PALACE THALASSO, 4  
ΑΣΤΕΡΩΝ,ΠΙΑΝΟΡΜΟΣ
12. GRECOTEL CRETA PALACE HOTEL,4 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΜΙΣΣΙΡΙΑ-  
ΡΕΘΥΜΝΟ

**ΚΥΚΛΑΔΕΣ:**

1. SANTA MARINA RESORT HOTEL&VILLAS,5 ΑΣΤΕΡΩΝ, ΟΡΝΟΣ-  
ΜΥΚΟΝΟΣ
2. GRECOTEL MYKONOS BLU HOTEL THALASSO,5  
ΑΣΤΕΡΩΝ,ΨΑΡΟΥ-ΜΥΚΟΝΟΣ
3. KIVOTOS CLUB HOTEL DELUXE,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΜΥΚΟΝΟΣ
4. ROYAL MYKONIAN THALASSO SPA,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΜΥΚΟΝΟΣ
5. MYKONIAN IMPERIAL THALASSO SPA,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΜΥΚΟΝΟΣ
6. MYKONIAN AMBASSADOR THALASSO SPA,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,  
ΜΥΚΟΝΟΣ

7. ΝΟΤΟΣ THERMES& SPA, 4 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ
8. PORTO TANGO HOTEL THALASSO, 4 ΑΣΤΕΡΩΝ, ΤΗΝΟΣ

#### **ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ:**

1. THERMAE SYLLA WELLNESS HOTEL,4 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΑΙΔΗΨΟΣ-ΕΥΒΟΙΑ
2. CAPRI HOTEL THERMAE ,4 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΑΙΔΗΨΟΣ-ΕΥΒΟΙΑ

#### **ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ:**

1. HYATT REGENCY THESSALONIKI HOTEL, 5 ΑΣΤΕΡΩΝ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
2. GRECOTEL PELLA BEACH HOTEL, 4 ΑΣΤΕΡΩΝ, ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ
3. ALEXANDRA BEACH THALASSO SPA RESORT,4 ΑΣΤΕΡΩΝ, ΘΑΣΟΣ

#### **ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ:**

1. KIPRIOTIS PANORAMA HOTEL,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΚΩΣ
2. NEPTUNE HOTEL,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΚΩΣ
3. GRECOTEL KOS IMPERIAL,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΚΩΣ
4. ATRIUM PALACE HOTEL(THALASSO),5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΡΟΔΟΣ
5. RODOS PALACE HOTEL,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΡΟΔΟΣ

#### **ΘΡΑΚΗ:**

1. GRECOTEL GRAND HOTEL EGNATIA,5 ΑΣΤΕΡΩΝ,ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ-ΕΒΡΟΣ

- Το ξενοδοχείο ‘‘MARE NOSTRUM-HOTEL CLUB THALLASSO’’ Α κατηγορίας, δυναμικότητας 352 δωματίων στη Βραυρώνα υπήρξε το πρώτο κέντρο θαλασσοθεραπείας στη χώρα μας. Εκτός των άλλων κοινόχρηστων χώρων διαθέτει πισίνες, αίθουσα γυμναστικής και υπαίθριους αθλητικούς χώρους (γήπεδα τένις, μίνι βόλεϊ, μπάσκετ, τοξοβολίας, και πινγκ-πονγκ). Στο ξενοδοχείο λειτουργεί κέντρο θαλασσοθεραπείας από το 1996, το οποίο μπορεί να εξυπηρετήσει 120 άτομα και διαθέτει 1 θερμαινόμενη πισίνα, 15



τμήματα υδροθεραπείας, 6 καμπίνες μασάζ, 1 πισίνα γυμναστικής, τζακούζι, σάουνα, χαμάμ, αίθουσα οξυγονοθεραπείας, αίθουσα υπέρυθρων ακτινών, ιατρείο και διαιτητικό εστιατόριο. Εκτός των μακροχρόνιων προγραμμάτων μιας ή δύο εβδομάδων προσφέρονται επίσης μονοήμερα ή διήμερα προγράμματα θεραπείας.

- Το ξενοδοχείο ‘‘ROYAL MARE- THALASSO’’ ‘Α’Α κατηγορίας, δυναμικότητας 415 δωματίων, βρίσκεται στην περιοχή της Χερσονήσου στην Κρήτη σε ιδιόκτητη παραλία. Στο ξενοδοχείο λειτουργεί από το 1997 κέντρο θαλασσοθεραπείας σύγχρονων προδιαγραφών το οποίο διαθέτει 1 θερμαινόμενη εσωτερική πισίνα, 4 εξωτερικές πισίνες και 2 παιδικές, 4 γήπεδα τένις, υπαίθριο και κλειστό γυμναστήριο, καθώς επίσης και ειδικές καμπίνες για ατομικές θεραπείες και περιποιήσεις. Παράλληλα υπάρχει δυνατότητα πραγματοποίησης θαλάσσιων σπορ και καταδύσεων.<sup>67</sup>
- Το ξενοδοχείο ‘‘CANDIA MARIS-THALASSO’’ ;ΑΑ κατηγορίας βρίσκεται σε απόσταση 2,5 χλμ από το Ηράκλειο της Κρήτης και έχει δυναμικότητα 263 δωματίων. Οι εγκαταστάσεις θαλασσοθεραπείας άρχισαν να λειτουργούν το 1999 και περιλαμβάνουν 3 θερμαινόμενες εσωτερικές πισίνες, σάουνα, τζακούζι, γυμναστήριο, υπαίθριους χώρους άθλησης και ειδικά διαμορφωμένους χώρους για παιδιά.<sup>68</sup>
- Το ιστορικό ξενοδοχείο ‘‘ΘΕΡΜΑΙ ΣΥΛΛΑ’’, Α κατηγορίας στην Αιδηψό, δυναμικότητας 230 κλινών ανακαινίσθηκε στα πλαίσια ενισχύσεων των αναπτυξιακών προγραμμάτων του ΥΠ.ΕΘ.Ο. Λόγω της θέσης του, διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα δεδομένου ότι μπορεί να συνδυάσει την προσφορά προγραμμάτων λουτροθεραπείας και θαλασσοθεραπείας. Παράλληλα, διαθέτει αίθουσα συνεδρίων και χώρους άθλησης, όπως γήπεδα τένις, μπάσκετ και βόλεϊ. Η ιαματική πηγή αναβλύζει στον χώρο του ξενοδοχείου, το οποίο διαθέτει υδροθεραπευτήριο, 2 πισίνες ιαματικών νερών, σάουνα, ατμόλουτρα, γυμναστήριο, τμήματα υδρομασάζ, λασποθεραπείας και εισπνοθεραπείας. Οι εγκαταστάσεις θαλασσοθεραπείας άρχισαν να λειτουργούν το 1999.<sup>69</sup>

---

<sup>67</sup> [www.aldemarhotels.com](http://www.aldemarhotels.com)

<sup>68</sup> [www.maris.gr](http://www.maris.gr)

<sup>69</sup> [www.thermaesylla.gr](http://www.thermaesylla.gr)

Κλείνοντας την συγκεκριμένη ενότητα σημειώνουμε ότι η σύνδεση της προσφοράς στην αγορά του τουρισμού υγείας μεταβάλλεται με βραδείς αλλά σταθερούς ρυθμούς. Οι παρεμβάσεις του δημοσίου και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης οδηγούν σταδιακά στη βελτίωση της υποδομής και των ανωδομών προκειμένου να ενθαρρύνουν την προσέλευση των ιδιωτικών επενδύσεων.

Γεγονός είναι ότι μέχρι σήμερα οι παρεμβάσεις είναι σημειακές, ενώ οι προσπάθειες πρέπει να έχουν ως στόχο τον σχηματισμό ενός δικτύου το οποίο πρέπει να αναβαθμιστεί βάσει επιλεγμένων προτεραιοτήτων. Στα πλαίσια αυτά, ο ρόλος του δημοσίου τομέα και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην οργανωτική προσπάθεια και στην ανάπτυξη γενικής και ειδικής υποδομής είναι ιδιαίτερα σημαντικός προκειμένου να υπάρξει διεύρυνση του κλάδου του τουρισμού υγείας με την εκδήλωση επενδυτικού ή διαχωριστικού ενδιαφέροντος από διακεκριμένες ημεδαπής ή αλλοδαπές επιχειρήσεις.

Δεν θα πρέπει άλλωστε να μας διαφεύγει το γεγονός ότι σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας έχει επιτευχθεί μέσα από την δημιουργία ξενοδοχειακών συγκροτημάτων υψηλών προδιαγραφών που συνδυάζουν σύγχρονες λουτρικές εγκαταστάσεις, γήπεδα γκολφ ή συνεδριακά κέντρα και ανήκουν σε πολυεθνικές αλυσίδες επιχειρήσεων οι οποίες διαθέτουν ισχυρούς μηχανισμούς προώθησης και προβολής.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.**

### **ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

Από την ανάλυση που έχει γίνει παραπάνω μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η Ελλάδα διαθέτει πολλούς πόρους αλλά και το πλεονέκτημα στον τουρισμό υγείας. Οι κατευθύνσεις της πολιτικής για παραπέρα βελτίωση και ανάπτυξη του τουρισμού υγείας θα πρέπει να επικεντρωθούν κυρίως:

1. Στην ανάπτυξη της υποδομής γενικής(δρόμοι προσπέλασης, λιμάνια, αεροδρόμια κλπ.) και ειδικής (υδροθεραπευτήρια, εξειδικευμένες ιατρικές μονάδες, ξενοδοχεία υψηλών προδιαγραφών, δεξαμενές-πισίνες, γήπεδα γκολφ, πάρκα πράσινου, αθλητικές εγκαταστάσεις κλπ) των γύρω περιοχών από τα κέντρα τουρισμού υγείας ώστε να καταστούν ανταγωνιστικά με τα ήδη

καθιερωμένα κέντρα του εξωτερικού. Έμφαση να δοθεί στην εκπόνηση μελετών για την διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος των περιοχών γύρο από τα κέντρα, το οποίο σε πολλές περιπτώσεις είναι μοναδικό από άποψη φυσικού κάλλους και τοπίου.

2. Στην επέκταση του παραδοσιακού τουρισμού υγείας προς τις νέες εξελίξεις του κλάδου, για την απάλειψη της εποχικότητας και την προσέλκυση ατόμων νεότερης ηλικίας. Συγκεκριμένα προτείνεται η ανάπτυξη εκείνων των μορφών τουρισμού υγείας όπου η Ελλάδα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα δηλαδή ίδρυση κέντρων τουρισμού υγείας που θα εξειδικεύονται στην θαλασσοθεραπεία και την κλιματοθεραπεία.
3. Στην επιχειρηματική οργάνωση, διαχείριση, έρευνα αγοράς και διαφήμιση των υπηρεσιών του τομέα, ώστε να γίνουν τα κέντρα τουρισμού υγείας γνωστά στο εξωτερικό αλλά και στο εσωτερικό. Η εν γένει ενίσχυση της ταυτότητας και της εικόνας της χώρας μπορεί να πραγματοποιηθεί ειδικότερα στον τομέα αυτό και με την σύνδεση του ονόματος του κέντρου υγείας με τα διάφορα προϊόντα υγείας που είναι δυνατό να προσφέρονται από αυτό.
4. Στο συνδιασμό της προσφοράς τουρισμού υγείας με άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, όπως συνεδριακού, εκπαιδευτικού, αθλητικού, χειμερινού τουρισμού. Οι μορφές αυτές μπορούν να συνδιαστούν με την ανάπτυξη του τουρισμού υγείας εφόσον θα έχει δημιουργηθεί η κατάλληλη υποδομή που θα μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις τους. Επιπλέον οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού μαζί με τον τουρισμό υγείας έχουν το πλεονέκτημα ότι μπορούν να κατευθυνθούν πέρα από τους μήνες αιχμής και επομένως μπορεί να επιτευχθεί εκτός των άλλων ωφελειών η επάλειψη της εποχικότητας.
5. Στην επάλειψη της εποχικότητας με την προώθηση χειμερινών προγραμμάτων τουρισμού υγείας σε κέντρα που βρίσκονται κοντά σε αστικά κέντρα. Η λειτουργία πλήρως εξοπλισμένων ξενοδοχειακών μονάδων και η απευθείας αεροπορική σύνδεση με τις χώρες προέλευσης τουριστών, με σημαντικά μειωμένες τιμές, είναι βασική προϋπόθεση για την επιτυχία αυτών των προγραμμάτων.
6. Στην προώθηση των προϊόντων υγείας που έχουν σχέση με την γεωργία (βότανα, αρωματικά φυτά, άνθη, μελισσοκομεία, κλπ.) και την αλιεία (φύκια, σφουγγάρια κλπ.) για ενίσχυση του κλάδου, που είναι κυρίως του πρωτογενούς

τομέα, σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Επίσης προτείνεται και η ενίσχυση του κλάδου των μεταλλικών νερών, δεδομένου ότι το μεταλλικό νερό χρησιμοποιείται, όχι μόνο ως θεραπευτικό μέσο και επιτραπέζιο νερό, αλλά και ως πρώτη ύλη στην κοσμετολογία.

7. Στις ερευνητικές εργασίες ιατρικού, κοινωνικού και οικονομικού περιεχομένου με θέμα τις θετικές επιπτώσεις του τουρισμού υγείας στην πρωτογενή πρόληψη της υγείας των ατόμων, οι οποίες θα έχουν θετικές επιπτώσεις σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο όπως μείωση των δαπανών του δημοσίου στον τομέα υγείας

## **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:**

1. *Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα, Σ.Κ Σπαθή.*
2. *Τουρισμός υγείας στην Ελλάδα, σημειώσεις Τει, Κουδουμά Μαρία*
3. *Ελληνικός τουρισμός Μύθοι και Πραγματικότητα, Ελληνικός τουρισμός: ο ρόλος των δημόσιων σχέσεων, Καραθάνος Γιώργος.*
4. *Ελληνικός Τουρισμός Μύθοι και Πραγματικότητα, Η συμβολή του ιαματικού –θεραπευτικού τουρισμού στην τουριστική ανάπτυξη, Κουμέλης Θεόδωρος*
5. *Τουρισμός Ι, Βασίλειος Ρούπας*
6. *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, κεφ. Ιαματικός Τουρισμός-Τουρισμός Υγείας-Θερμαλισμός*
7. *Τουρισμός και ανάπτυξη, Νίκος Γ. Ηγουμενάκης*
8. *Περιοδικά Τουρισμός και Οικονομία. Τεύχοι 301-294*
9. *Βαρβαρεσσος Σ. Τουρισμός, οικονομικές προσεγγίσεις, Προπομπός , Αθήνα 1997*
10. *Διαμαντόπουλος Γ. et al, Στρατηγικό πλαίσιο χωρικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα, ΚΕΠΑΜΕ, Αθήνα 1999*
11. *Εισηγητική έκθεση σχεδίου νόμου «Ενισχύσεις ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική και την περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας και άλλες διατάξεις» , Αθήνα 1998*
12. *ΕΟΤ, Λουτροπόλεις και ιαματικές πηγές, Αθήνα 1996*
13. *ευρωπαϊκές κοινότητες, επιχειρησιακό πρόγραμμα «Τουρισμός – Πολιτισμός», Υποπρόγραμμα «τουρισμός» , Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων E(95) 2201 30 11 95*

- 14.Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων ιαματικών πηγών Ελλάδας,  
Οδηγός ιαματικών πηγών και λουτροπόλεων Ελλάδας, Θεσσαλονίκη  
2000.
- 15.Σύνδεσμος δήμων και κοινοτήτων ιαματικών πηγών Ελλάδας,  
πρακτικά β'συνεδρίου για τα θερμομεταλλικά νερά , Θεσσαλονίκη  
1990
- 16.Συννεφάκης Γ. Μεθοδολογία και παράμετροι για μια συστηματική  
ανάπτυξη των ιαματικών πηγών στον ελληνικό χώρο
- 17.Δημόπουλος Γ. Υδρογεωλογικά και υδροχημικά χαρακτηριστικά  
θερμομεταλλικών πηγών Ελλάδος

#### **Ιστοσελίδες**

[www.iama.gr](http://www.iama.gr)

[www.gnto.gr](http://www.gnto.gr)

[www.spas.about.com](http://www.spas.about.com)

[www.spas.it](http://www.spas.it)

[www.thalasso-therms.com](http://www.thalasso-therms.com)

[www.travelwatch.com](http://www.travelwatch.com)

[www.traveldailynews.com](http://www.traveldailynews.com)

[www.tourseasons.com.cy](http://www.tourseasons.com.cy)

[www.traveleurope.it](http://www.traveleurope.it)

[www.worldhealthspa.com](http://www.worldhealthspa.com)

[www.aldemarhotels.com](http://www.aldemarhotels.com)

[www.maris.gr](http://www.maris.gr)

[www.thermaesylla.gr](http://www.thermaesylla.gr)